TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN'DA "*N-Z-L*" KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Hafize ELDERŞEVİ

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN'DA "*N-Z-L*" KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hafize ELDERŞEVİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Esra GÖZELER

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

Hafize ELDERŞEVİ

KUR'ÂN'DA *"N-Z-L"* KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Esra GÖZELER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	İmzası
1- Doç. Dr. Esra GÖZELER	
2- Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN	
3- Doç. Dr. Harun ŞAHİN	

Tez Savunması Tarihi

2 Temmuz 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Esra GÖZELER danışmanlığında hazırladığım "Kur'ân'da "*N-z-l*" Kökünün Semantik İncelemesi (Ankara.2019) " adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

12.07.2019

Hafize ELDERŞEVİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
KISALTMALAR iii
TRANSLİTERASYON SİSTEMİ iv
TABLOLAR LİSTESİ v
ÖNSÖZ vi
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 7
ARAPÇA SÖZLÜKLERDE *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAMI 7
1. *N-Z-L* KÖKÜNÜN ETİMOLOJİK YAPISI 8
2. *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAM TAHLİLİ 10
2.1. *N-Z-L* Kökü Fiil Formu 11
2.1.1. *N-Z-L* Kökü Şulaşi Mucerred Fiil Formu 11
2.1.2. *N-Z-L* Kökü Şulaşi Mezīd Fiil Formu 14
2.2 *N-Z-L* Kökü İsim Formu 22
3. Değerlendirme 31
İKİNCİ BÖLÜM 33
KUR'ÂN'DA *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAMLARI 33
2.1. *N-z-l* Kökünün Türevlerinin Mekkī Sûrelerde Anlamları 34
2.1.1. "نَزَلَ" Şulaşi Mucerred Fiil Formundaki Anlamları 34
2.1.1.1. "هبط" (*H-b-ṭ*) Kökünün *N-z-l* Kökü ile Anlam İlişkisi 38
2.1.1.2. "حلّ" (*Ḥ-l-l*) Kökünün *N-z-l* Kökü ile Anlam İlişkisi 42
2.1.2. "أَنْزَلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 49
2.1.3. "نَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 76
2.1.4. "تَنَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 93
2.1.5. "مَنَازِلْ" İsim Formundaki Kullanımları 96

2.1.6. "نُزُلْ" İsim Formundaki Anlamları 97
2.1.7. "نَزْلَةً" İsim Formundaki Anlamları 100
2.1.8. "تَنْزِيلْ", نَزَّلَ Mezīd Fiilinin Masdarı Formundaki Anlamları 101
2.1.9. "مُنْزِلِينْ", أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿil Formundaki Anlamları 103
2.1.10. "مُنْزَلْ", أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿul-u Formundaki Anlamları 105
2.1.11. Değerlendirme 106
2.2. *N-z-l* Kökünün Türevlerinin Nuzûl Sırasına Göre Medenī Sûrelerde Anlamları 113
2.2.1. "نَزَلَ" Şulaşi Mucerred Fiil Formundaki Anlamları 113
2.2.2. "أَنْزَلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 114
2.2.3. "نَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 144
2.2.4. "تَنَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları 158
2.2.**5**. "نُزُلْ" İsim Formundaki Anlamları 159
2.2.**6**. "تَنْزِيلْ", نَزَّلَ Mezīd Fiilinin Masdarı Formundaki Anlamları 160
2.2.**7**. "مُنَزِّلْ" , نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿil-i Formundaki Anlamları 161
2.2.**8**. "مُنَزَّلْ" , نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿul-u Formundaki Anlamları 161
2.2.**9**. "مُنْزَلْ", أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsmi Mefʿul-u Formundaki Anlamları 162
2.2.10. İnzâl-Tenzîl Farkı 163
2.2.11. Değerlendirme 174
SONUÇ 179
BİBLİYOGRAFYA 181
ÖZET 187
ABSTRACT 189

KISALTMALAR

a.s.	:	Aleyhisselam
b.	:	bin, ibn
bkz.	:	bakınız
c.	:	Cilt
h.	:	Hicri
Haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazreti
m.	:	Miladi
nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm
s.	:	Sayfa
s.a.v.	:	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
ss.	:	Sayfalar
tah.	:	Tahkik eden
trc.	:	Tercüme eden
tsz.	:	Tarihsiz
vb.	:	Ve benzeri
Ve dğr.	:	Ve diğerleri
Yay.	:	Yayınlar

TRANSLİTERASYON SİSTEMİ

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
ء	ʻ	ض	Ḍ/ḍ
ب	B/b	ط	Ṭ/ṭ
ت	T/t	ظ	Ẓ/ẓ
ث	S̲/s̲	ع	ʻ
ج	C/c	غ	Ğ/ğ
ح	Ḥ/ḥ	ف	F/f
خ	Ḫ/ḫ	ق	Ḳ/ḳ
د	D/d	ك	K/k
ذ	Z̲/z̲	ل	L/l
ر	R/r	م	M/m
ز	Z/z	ن	N/n
س	S/s	ه	H/h
ش	Ş/ş	و	V/v
ص	Ṣ/ṣ	ي	Y/y

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *N-z-l* Kökünün Kur'ân'daki Türevleri ---------- 33
Tablo 2. نَزَلَ - Mekkī ---------- 34
Tablo 3. اَنْزَلَ- Mekkī ---------- 50
Tablo 4. نَزَّلَ - Mekkī ---------- 77
Tablo 5. تَنَزَّلَ - Mekkī ---------- 94
Tablo 6. مَنَازِلَ - Mekkī ---------- 97
Tablo 7. نُزُل - Mekkī ---------- 98
Tablo 8. نَزْلَةً - Mekkī ---------- 100
Tablo 9. تَنْزِيل - Mekkī ---------- 101
Tablo 10. مُنْزِلْ - Mekkī ---------- 103
Tablo 11. مُنْزَل - Mekkī ---------- 105
Tablo 12.نَزَلَ - Medenī ---------- 113
Tablo 13. أَنْزَلَ - Medenī ---------- 115
Tablo 14. نَزَّلَ - Medenī ---------- 144
Tablo 15. تَنَزَّلَ - Medenī ---------- 159
Tablo 16. نُزُل - Medenī ---------- 159
Tablo 17. تَنْزِيلَ - Medenī ---------- 160
Tablo 18. مُنَزِّل - Medenī ---------- 161
Tablo 19. مُنَزَّل - Medenī ---------- 162
Tablo 20. مُنْزَل - Medenī ---------- 162

ÖNSÖZ

Kelimeler tarih içerisinde anlam değişikliklerine uğrarlar ve yeni manalar kazanırlar. Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'e indirilmiş Kur'ân'da bulunan bazı kelimeler de indiği günden itibaren yaklaşık 1400 yıllık doğal bir sürecin sonucu olarak anlam değişikliklerine uğramıştır. Özellikle Arap dilini konuşmayan diğer milletlerin ve toplumların, Kur'ân'ı doğru anlayabilmeleri ve onun kelimelerine isabetli karşılıklar verebilmeleri için indiği dönemde Kur'ân kelimelerinin sahip olduğu kök anlamlarını ve bu köklerin taşıdığı anlam farklılıklarını iyice tetkik edip ortaya koymaları gereklidir. Bu şekilde Kur'ân'ı doğru anlayabilmek için semantik analiz yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem ile Kur'ân'da bulunan kelimelerin zaman içerisinde uğradığı anlam değişiklikleri ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda biz de araştırmamızda *n-z-l* kökünün nuzûl dönemindeki anlamlarını ve bu süreçte kazandığı yeni manaları ortaya koymak için semantik analiz yöntemini kullandık. Bunu başarabilmek için Kur'ân-ı Kerim'in indiği asra en yakın kelime ve kök anlamlarını yansıttığını düşündüğümüz ilk dönem Arapça sözlüklere başvurduk. Akabinde son dönem Arapça sözlükler tetkik edilerek söz konusu kök anlamlar ve onların türevlerini ele aldık. Bununla birlikte *n-z-l* köklü türevlerin, Kur'ân-ı Kerim'deki anlamları tespit ettik ve Muḳātil b. Suleymān (ö.150/767), Ṭaberī (ö.310/923) ve Zemaḫşerī'nin (ö.538/1144) tefsirlerindeki yansımalarını ele aldık.

Araştırmamızın, birinci bölümünde, ilk ve son dönem Arapça sözlüklerde *n-z-l* kökünün türevleri ele alınmış ve anlamları incelenmiştir. İkinci bölümde ise Kur'ân-ı Kerim'de geçen *n-z-l* kökünün türevleri nuzûl sırasına göre ele alınarak tefsir kitaplarında bu türevlere verilen karşılıklar ve söz konusu türevlerin uğradıkları anlam değişimleri ortaya konularak bir sonuca gidilmiştir. Ayrıca *n-z-l* kökünün semantiğine dair bu

çalışmada bahis konusu kökle ilgili yaygın kabuller tartışmaya açılacak, başka bir ifadeyle, bu kökün sözlük anlamlarından İslam geleneğindeki yaygın tanımlarına kadar birçok konu eleştirel yaklaşımla yeniden ele alınacaktır.

Destek ve yardımlarıyla araştırmamıza büyük bir katkıda bulunan, beni cesaretlendiren ve daha çok çalışmaya sevk eden çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Esra GÖZELER ve tezimi okuyarak kıymetli tashih ve eleştiriler sunan Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN ve Doç. Dr. Harun ŞAHİN'e şükranlarımı sunuyorum. Çalışmamızın hazırlanma süreci boyunca kıymetli zamanlarını ayırarak araştırmamı tetkik edip, biçim ve muhteva açısından değerli katkılar sunan değerli arkadaşım Arş. Gör. Rukiye ÇELEP ve sevgili kuzenlerim Hilâl MONİS (Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencisi) ve Şeyma MONİS'e (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğrencisi) teşekkür ediyorum.

İhmalime karşılık sabırlarını anlayış ve desteğini esirgemeyen sevgili anneme ve eşim Muhammed Reşid'e ve gözümün nuru çocuklarım Nurcihan, Ahmed Bedirhan ve Ömer Faruk'a en derin sevgilerimi sunar, can-ı gönülden teşekkür ederim.

Hafize ELDERŞEVİ

Ankara-2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Kur'ân indiği dönemde ilk muhatapları tarafından anlaşılmış ve yaşanmıştır. Kur'ân'ın indiği dönemde vermek istediği mesajın bugün de doğru olarak anlaşılabilmesi ancak bugünkü ortamda onun, üzerine bina edildiği kelimelerinin sahip olduğu, taşıdığı anlamların tespit edilmesiyle mümkün görünmektedir. Ancak, Kur'ân-ı Kerim'in dili olan Arap dili, diğer bütün diller gibi zaman içerisinde birçok değişikliğe maruz kalmıştır.[1] Kur'ân'ın ilk indiği zamandan uzaklaşılması, Arap olmayan milletlerin de Müslüman olmasıyla Kur'ân'ı anlamaya çalışmaları, bir de kelimelerin zamanla anlam kaybına ve değişikliklere uğraması da Kur'ân'da bulunan kelimelerin semantik incelemesinin yapılmasını elzem kılmıştır. Bunu yaparken de Kur'ân'a ait kelimeleri, tarihi geçmişleri ile birlikte Kur'ân muhtevası ve düşünce sistemi içerisinde ele almak, değerlendirmek ve siyakın onlara kazandırdığı anlamları göz önünde bulundurmak kaçınılmaz olmuştur. Çünkü manalar yalnız başına değil, daima bir sistem veya sistemler içinde değer kazanırlar.[2] Bunun yanında Kur'ân'ı anlama faaliyetinde bulunacak kişinin, Kur'ân kelimelerinin çok anlamlılık boyutlarını ve farklı siyaklarda farklı anlamlar kazandığını göz önünde bulundurmalıdır. Aksi takdirde kişi, çeşitli bağlamlarda farklı manalar kazanan

[1] Salih Akdemir, "Sempozyum ve Tefsir Dersleri ile İlgili Genel Değerlendirme", *Kur'an'ın Doğru Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu 8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2011), s.454.

[2] Izutsu Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat,1975), s.26.

Kur'ân kelimelerine, siyak ve sibaklarına, zû vücuh oluşlarına dikkat etmeden her geçtiği ayette aynı manaları vermek suretiyle yanlış bir yorum yapacaktır.[3]

Kur'ân'ın insan hayatında işlevsel bir rolünün olabilmesi, onun anlaşılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Kur'ân, insanlara yön vermek, problemlerin çözüm yollarını göstermek üzere indirilmiş bir kitaptır. Bu yüzden Kur'ân'ı anlamak, kıyamete kadar bütün zaman ve mekânlarda yaşayan insanların ferdi ve toplumsal bir gereksinimidir.[4] Bu nedenle kelime ve ifadelerdeki anlam yelpazesinin bilinmesi, Kur'ân metninin doğru bir biçimde anlaşılmasında önemlidir. Burada amaç Kur'an'ın ilk muhataplarının, kelimelerden anladıkları manaya ulaşmaktır ki Kur'ân'ı doğru bir şekilde anlamak mümkün olsun.[5]

Bu doğrultuda araştırmamızın konusu Kur'ân'ı Kerim'de *n-z-l* kökünün semantik açıdan incelenmesi olarak belirlenmiştir. Kur'ân'ın indirilmesini de ifade eden bir kök olması hasebiyle *n-z-l* kökünün Arap dilindeki asıl anlamını, vahiy sürecinde uğradığı anlam değişikliklerini ve kazandığı yeni manaları incelemek büyük önem arz etmektedir.

N-z-l kökünün türevlerini Kur'ân tefsirlerinde incelerken, Kur'ân'ın nâzil olduğu toplumun kelimelere yüklediği anlama ulaşabilmek için Kur'ân'ın indiği döneme en yakın dönem olan klasik dönem kaynaklarından yararlandık. Bu kaynaklar; bize eksiksiz olarak ulaşmış ilk Kur'ân tefsiri[6] olan Muḳātil'in tefsiri, yine bütün rivayetleri toplaması

[3] Hasan Yılmaz, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'ân'a Uygulanması* (Bursa: Kurav Yay., 2007), s.12.

[4] H. Mehmet Soysaldı, "Günümüzde Kur'an'ın Anlaşılması", *İslami Araştırmalar* 14:4 (2001), s.11.

[5] Halis Albayrak, *Tefsir Usulü* (İstanbul: Şule Yay., 1998), s.128.

[6] Mehmet Akif Koç, *Tefsirde Bir Kaynak İncelemesi es-Sa'lebī Tefsirinde Muḳātil b. Suleymān Rivayetleri* (Ankara: Kitâbiyât, 2005), s.32.

hasebiyle klasik dönem müfessirlerinden Ṭaberī'nin *Cāmiʿu'l-Beyān*'ı, lügat, nahiv ve belagat ilkelerini önceleyen ve Arap Dili ve Edebiyatı açısından zirve örneklerden olan Zemaḫşerī'nin *el- Keşşāf* tefsiridir.[7]

Çalışmamızda *n-z-l* kökünün Kur'an'da kullanıldığı anlamlar, semantik analiz yöntemiyle tespit edilerek bağlamlarına göre oluşan anlam hareketleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Amacımız Kur'an kelimelerinin nüzul sürecinde anlaşılan manasına ulaşma noktasında bir katkı sunmaktır. Araştırmalarımız neticesinde daha önce *n-z-l* kökü ile ilgili semantik bir araştırma yapılmamış olması da böyle bir çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yaptığımız araştırmalarda, *n-z-l* kökünün Kur'an çerçevesinde bütün türevlerini içeren şekilde deteylı bir biçimde çalışılmamış olduğu, bununla beraber *n-z-l* kökünün bazı türevleri olan inzâl, tenzîl ve nuzûl gibi kavramların işlendiğini tesbit etmekteyiz.[8]

[7] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), s.291.

[8] Buna dair tesbit edebildiğimiz çalışmalar: Mustafa Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), ss.152-153; Zeki Halis, "Tencîmu'l Kur'ân (Kur'ân'ın Parça Parça İnmesi)" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012), ss.1-372; Niyazi Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", *Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Akademi Dergisi* 57 (2013), ss.255-268; Mevlüt Güngör, "Kurân'ın Peyderpey İndirilmesindeki Hikmetler", *Diyanet Dergisi* 24:3 (1988), ss.3-23; Zeki Duman, "Kelamullah'ın Levh-i Mahfuz'dan Cibril'e İntikali Ve Hz. Peygamber'e İnzâli", *İslami İlimler Dergisi,* 5:1 (2010), ss.41-92; İshak Özgel, "Kur'ân'ın Üç Aşamalı Nüzûlü Anlayışının Lügavi Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan Bilimleri Araştırmaları* 3:5-6 (2001), ss.89-114.

2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Kur'ân'ın tefsir edilmesi, Kur'ân'ın nuzûlüyle başlamış bir faaliyettir. Hayatın akışına paralel biçimde tefsir hareketi de ağını genişletmiştir. Müfessirler Kur'ân'ın en güzel ve en sahih şekilde anlaşılması için çeşitli yöntemler kullanmışlardır.[9] Araştırmamızda takip edeceğimiz semantik inceleme, Kur'ân âyetlerinin ve âyetlerde geçen kelimelerin ilk nâzil oldukları dönemde anlaşılan, bilinen anlamlarının tespit edilerek Kur'ân mesajının anlaşılmasında başvurulması gereken önemli bir yöntemdir.

Kur'ân sözcüklerinin araştırılmasında önemli kaynak sayılan erken dönemlerde yazılan Arapça sözlüklere müracaat etmeden sağlıklı bir neticenin elde edilmesi de mümkün görünmemektedir. Çalışmamızı Kur'ân-ı Kerim çerçevesinde klasik dönem ve çağdaş dönem Arapça sözlükler ile klasik dönem tefsir kaynaklarına dayanarak gerçekleştirdik.

Araştırmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Araştırmamızın giriş bölümünde tezin konusu, önemi ve amacı, yöntemi ve kaynağı hakkında bilgiler verilmektedir.

Birinci bölümde, *n-z-l* kökünün anlam tahlili için söz konusu kökün anlamı ilk ve son dönem Arapça sözlüklere dayanarak belirlenmiş ve bunların karşılıkları verilmiştir.

[9] Hikmet Koçyiğit, "Kur'ân'ın Nüzul Sırasına Göre Tefsir Edilmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12:23 (2013), s.183; Meliz Barmaksız, "Kuran'da Vahyin Kaydına İlişkin Kelimelerin İncelemesi" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2019), ss.1-216.

İkinci bölümde ise *n-z-l* köklü kelimeleri türevlerine ayırdık. Daha sonra nuzûl sırasına[10] göre sıralayıp Mekkī ve Medenī olmak üzere iki kısımda Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinde inceledik. Bu inceleme sonucu ortaya çıkan türevleri konularına göre gruplara ayırıp birer örnekle açıklayarak bir sonuca ulaşmaya çalıştık.

N-z-l kökü Kur'an'da 257 âyette 12 formda 293 defa geçmektedir. Kökün geçtiği sureleri Mekkī ve Medenī olmak üzere ikiye ayırdık. Nuzûl sırasına göre kökün geçtiği âyetleri, âyetlerin meâlini, kökün türevlerini ve bu türevlerin kastettiği anlamları tablolar şeklinde verdik. Kur'ân'ın nuzûl keyfiyeti, nuzûl mekânı ve nuzûl süresi veya Allah'ın nuzûl etmesi gibi konulara girmeden sadece *n-z-l* kökünden türeyen fiillerin Kur'ân'daki anlamlarını ortaya koymak için daha önce sözünü ettiğimiz klasik dönem tefsirlerinden yararlandık.

Her bölümde elde edilen veriler kendi içerisinde değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde değerlendirmeler neticesinde ulaştığımız bulgular açıklanmıştır.

Araştırmamız semantik bir çalışma olduğu için temel kaynaklarımız sözlükler, tefsirler ve meâllerdir. Kökler, semantik bir tahlile tabi tutulduğu için en erken dönemde yazılmış olan el-Ḫalīl b. Aḥmed'in (ö.175/792) *Kitābu'l-'Ayn* eserinden başlayarak Muḥammed Ḥasan el-Cebel'in (ö. 2015 m.) hazırladığı *el- Mu'cemu'l-İştiḳaḳī'l-Mu'eṣṣal*'e kadar belli başlı 17 Arapça sözlüğe müracaat edilmiştir.

İlgili kökün geçtiği âyetlerin tefsiri için klasik dönem Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī' tefsirleri incelenmiştir.

[10] Esra Gözeler, *Kur'ân Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: Kuramer, 2016), ss.296-299.

Araştırmamızda âyetlerin tam meâlleri her zaman Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları'ndan çıkan ve bir komisyon tarafından hazırlanan meâlden verilmiştir.[11]

[11] Hayreddin Karaman ve dğr., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara :Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2008); *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığı* (https://kuran.diyanet.gov.tr/).

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAPÇA SÖZLÜKLERDE *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAMI

N-z-l köklü türevlerin anlamlarına ilk dönem klasik Arapça sözlüklerden başlayarak ve son dönem yani çağdaş Arapça sözlükleri birlikte ele alarak lugatlardaki anlamlarını tespit etmeye çalışacağız. Böylelikle *n-z-l* kökünün anlam hareketlerini kıyaslama, anlamda meydana gelen değişmeleri görme imkânı sağlayacaktır.

1. *N-Z-L* KÖKÜNÜN ETİMOLOJİK YAPISI[12]

N-z-l kökü ikinci (نَزَلَ - يَنْزِلُ) ve dördüncü (نَزِلَ - يَنْزَلُ) bablardan gelir. İkinci babın mazisi (*geçmiş zaman kipi*) "نَزَلَ" şeklinde gelirken, muzarisi ise (*şimdiki ya da geniş zaman kipi*) de "يَنْزِلُ " şeklinde gelmektedir. Mazi meçhul durumu ise "نُزِلَ" şeklindedir. Bu köklerden "نَزَلَ" için ism-i fa'il "نَازِل" , ism-i mekânıysa "مَنْزِل" şeklinde

[12] *N-z-l* kökünün etimolojik yapısı, ilk dönem ve son dönem sözlüklerdeki anlamlarına ilişkin bilgiler şu kaynaklardan aktarılmıstır: Ḫalîl b. Aḥmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, taḥ. 'Abdu'l-Ḥamîd Hîndavî (Beyrût: Dâr'ul-Kutubi'l-'İlmîyye, 2003), c.4, s.213; Ebû Manṣûr Muḥammed b. Aḥmed el-Ezherî, *Tehẕîbu'l-Luġa*, taḥ. Aḥmed 'Abdu'l-'Alîm Berdûnî (Mısır: ed-Daru'l-Mısrîyye, 1967), c.13, ss.210-212; İsmâ'îl b. Ḥammâd el-Cevherî, *eṣ-Ṣîḥâḥ Tâcu'l-Luġati ve Ṣîḥâḥu'l-'Arabiyye*, taḥ.Aḥmed 'Abdu'l-Ġaffûr 'Aṭṭâr (Beyrût: Dâru'l-Melâyîn, 1984), s.36; Ebu'l-Ḥuseyn Aḥmed b. Fâris, *Mu'cemu Meḳâyîsi'l-Luġa*, taḥ. 'Abdusselâm Muḥammed Hârûn (Ḳâhire: Dâr'ul-Fikir, 1979), s.417; Muḥammed b. 'Umer b. Aḥmed Ebu'l-Ḳâsim Cârullâh ez-Zemaḫşerî, *Esâsu'l-Belâġa*, taḥ. Muḥammed Bâsil 'Uyunû's-Sûd (Beyrût: Dâr'ul-Kutubi'l-İlmîyye, 1998), c.2, ss.263-264; Ebu'l-Ḳasim el-Ḥuseyn b. Muḥammed er-Râġib el-Iṣfehânî, *el-Mufredât fi Ġarîbi'l-Ḳur'ân*, taḥ. Muḥammed Seyid Kîlânî (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, tsz), ss.488-490; Ebu'l-Ḳasim el-Ḥuseyn b. Muḥammed er-Râġib el-Iṣfehânî, *Mufredât Elfâẓil'l-Ḳur'ân* (Dimeşḳ: Dâru'l-Ḳalem, 2009), ss.799-801; Cemâluddîn Muḥammed b. Mukrim b. Manẓûr, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrût: Dâruṣ-Ṣâdir, 2011), c.14, ss.237-238; Ebu'l-'Abbâs Şihabuddîn Aḥmed es-Semînu'l-Ḥalebî, *'Umdetu'l-Ḥuffâẓ fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâẓ*, nşr. Muḥammed Tuncî (Beyrût: 'Alemu'l-Kutub,1993), s.163; Muḥammed b. Ebi bekr b. 'Abdilḳâdir er- Râzî, *Muḫtâru'ṣ-Ṣiḥâḥ* (Dimeşḳ: Mektebetu'l-Fettâl, tsz), s.655; Aḥmed b. Muḥammed b. 'Alî el-Feyyûmî El-Muḳrî, *el-Miṣbâḥu'l-Munîr* (Beyrût: Mektebetu'l-Lubnân,1987), s.229; Mecduddîn Muḥammed b. Ya'ḳub el-Fîrûzâbâdî, *el-Ḳâmûsu'l-Muḥîṭ* (Beyrût: Mûessesetur-Risâle, 2005), s.1062; Luvîs Ma'lûf el-Yesû'î, *el-Muncid fî 'l-Luġati'l-'Arabîyyeti'l-Mu'âṣira* (Beyrût: Maṭbû'âti'l-Katolokîyye, 1997), s.802; Mes'ud Cubrân, *er-Râ'id* (Beyrût: Dâru'l-'Alemi'l-Melâyîn, 1992), s.802; Aḥmed Muḫtâr 'Umer, *Mu'cemu'l-Luġati'l-'Arabîyyeti'l-Mu'âṣira* (Ḳâhire: 'Alemu'l-Kutub, 2008), c.3, ss.2195-2197; Ḥasan 'İzzeddîn el-Cemel, *Mu'cem ve Tefsîru'l-Luġavî li Kelimâti'l-Ḳur'ân* (Ḳâhire: el-Hey'eti'l-Miṣrîyyeti'l-'Amme li'l-Kutub, 2008), c.5, ss.46-49; Muḥammed Ḥasan el-Cebel, *el-Mu'cemu'l-İştiḳâḳî'l-Mu'eṣṣal* (Ḳâhire: Mektebetu'l-Âdâbi'l-Ḳâhire, 2011), c.4, s.1280.

gelmektedir. Dördüncü babın mazisi (geçmiş zaman kipi) "نَزِلَ" muzarisi (şimdiki ya da geniş zaman kipi) "يَنْزَلُ" şeklinde gelmektedir. Mazi meçhul durumu ise "نُزِلَ" şeklindedir. "نَزِلَ" kökünün ism-i fa'îli ise "نَزِلَ" şeklinde gelmektedir. "نَزَلَ" ve "نَزِلَ" fiilleri geçişsiz (lazımi)[13] oldukları için ism-i mef'ûlleri yoktur. Sadece harf-i cer ile geçişli (مُتَعَدّى) olabilmektedir. Ancak İbn Manẓûr (ö.711/1311) ve Fîrûzâbâdî (ö.816/1413) eserlerinde fiilin mute'addî olduğunu belirtmeseler de "نَزَلَهم" şeklinde fiili mute'addî olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca Ezherî'de (ö.370/980) "نَزَلتُ القَومَ" şeklindeki bir cümlede "نَزَلَ" fiiline mef'ûl tayin ederek, fiili mute'addî yapmıştır. Son olarak son dönem sözlüklerden olan *Mu'cem-Luġati'l-'Arabiyyeti'l-Mu'asıra*'nın yazarı olan Aḥmed Muḫtār 'Umer'de (ö.2003) eserinde "نَزَلَ" fiilinin geçişli (لِلْمُتَعَدّى) olduğunu, mef'ûlünün ise "مَنْزُول" olduğunu ifade etmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerim'deki ayetler incelendiğinde de "نَزَلَ - يَنْزِلُ" babında gelen bütün ayetlerin harf-i cer ile mute'addî olduğu görülmektedir.[14]

N-z-l kökü, şulaşi mucerred şekliyle "*yukarıdan aşağıya inmek; vazgeçmek (bırakmak), terketmek; misafir olmak; ikamet etmek, başına kötü bir iş/bela gelmek; kararı/hükmü kabul etmek, boyun eğmek; nezleye yakalanmak; ekin gelişmek*" anlamlarına gelmektedir. Kökten türemiş kelimelerin bağlamına göre çeşitli kullanımlarında aldığı anlamların ana ekseninde bu asıl anlamlar vardır. Kökün taşıdığı temel anlamları veren *n-z-l* kökünün mastarları: "نُزُولاً", "نَزْلَةً" ve "نَزَلاً" , "مَنْزَلاً" şeklindedir.

N-z-l kökünün mezîd bablardaki türevleri aşağıda gösterildiği gibidir. Ancak infi'âl (اِنْفِعَال), ifti'âl (اِفْتِعَال) ve if'ilâl (اِفْعِلَال) bablarında kullanımı yoktur. Mezîd bablardaki türevleri şunlardır:

[13] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.257.

[14] 26/ Şu'arâ': 193; 17/İsrâ': 105; 34/Sebe': 2; 37/Ṣaffât: 177; 57/ Ḥadîd: 4,16.

İf ʿāl babı (إِفْعَالاً) : *N-z-l* kökünün if ʿāl babından mazisi "أَنْزَلَ", muzarisi "يُنْزِلُ" ve mastarı ise "إِنْزَالاً" şeklindedir. Yine bu babın ism-i fa ʿili "مُنْزِلٌ" ve ism-i mef ʿūlu ise "مُنْزَلٌ" şeklindedir.

Tef ʿīl babı (تَفْعِيلاً) : Tef ʿīl babında mazi fiil "نَزَّلَ" , muzari fiil "يُنَزِّلُ" ,ve masdar ise "تَنْزِيلاً " şeklindedir. Yine bu babın ism-i fa ʿili "مُنَزِّلٌ" ve ism-i mef ʿūlu ise "مُنَزَّلٌ" şeklindedir.

Mufā ʿale babı (مُفَاعَلَةً / فِعَالاً) : Mufā ʿale babında mazi fiil "نَازَلَ", muzari fiil "يُنَازِلُ", mastar ise "مُنَازَلَةً" ve "نِزَالاً" şeklinde gelmektedir. Yine bu babın ism-i fa ʿili "مُنَازِلٌ" ve ism-i mef ʿūlu ise "مُنَازَلٌ" şeklindedir.

Tefé ul Babı (تَفَعُّل) : Tefe ʿul babında mazi fiil "تَنَزَّلَ", muzari fiil "يَتَنَزَّلُ" ve mastar ise "تَنَزُّلاً" şeklinde gelmektedir. Bu babın ism-i fa ʿili "مُتَنَزِّلٌ" ve ism-i mef ʿūlu ise "مُتَنَزَّلٌ" şeklindedir.

Tefā ʿul babı (تَفَاعُلاً) : Tefā ʿul babında mazi fiil " تَنَازَلَ ", muzari fiil "يَتَنَازَلُ" ve mastar ise "تَنَازُلاً" şeklinde gelmektedir. Bu babın ism-i fa ʿili "مُتَنَازِلٌ" ve ism-i mef ʿūlu "مُتَنَازَلٌ" şeklindedir.

İstif ʿāl babı (اِسْتِفْعَالاً) : İstif ʿāl babında mazi fiil " اِسْتَنْزَلَ ", muzari fiil "يَسْتَنْزِلُ" ve mastarı ise "اِسْتِنْزَالاً" şeklinde gelmektedir. Yine bu babın ism-i fa ʿili "مُسْتَنْزِلٌ" ve ism-i mef ʿūlu ise "مُسْتَنْزَلٌ" şeklindedir.

2. *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAM TAHLİLİ

N-z-l köklü kelimelerin anlamlarına ilk dönem klasik Arapça sözlüklerden başlanarak ve son dönem çağdaş Arapça sözlükleri ile birlikte ele alınacaktır. Daha sonra lügatlerdeki anlamalarını araştırma ve incelemesi yapılarak bir tahlile gidilecektir. Böylelikle iki

dönem arasındaki anlam hareketlerini kıyaslama ve meydana gelen değişmelerini görme imkânı sunulacaktır.

İncelenen sözlüklerde, *n-z-l* kökünün türevlerine ilişkin bilgiler fiil formu (s̲ulas̲i ve mezīd olmak üzere) ve isim formu şeklinde açıklanacaktır.

2.1. *N-Z-L* Kökü Fiil Formu

2.1.1. *N-Z-L* Kökü S̲ulas̲i Mucerred Fiil Formu

N-z-l kökü, s̲ulas̲i mucerred fiil formunda, temel anlamı "*yukarıdan aşağıya inmek*" olmak üzere "*vazgeçmek (bırakmak), terk etmek; misafir olmak; ikamet etmek; başına kötü bir iş/bela gelmek; kararı/hükmü kabul etmek, boyun eğmek; nezleye yakalanmak; ekin gelişmek*" şeklinde sekiz farklı anlama gelmektedir.

N-z-l kökü ikinci babdan "نَزَلَ - يَنْزِلُ - نُزُولاً , [15] مَنْزَلاً" olarak kullanıldığında ilk olarak temel anlamı olan yukarıdan aşağıya inme anlamını ifade eden حلول (*hulūl*)[16] ve هبوط (*hubūṭ*)[17] kelimeleri ile açıklanmıştır. "نُزُول" kelimesine karşıt olarak ise "صعود" (*ṣu ʿūd*) yani "*yukarı çıkmak/yükselmek*" anlamı verilmektedir.[18]

---

[15] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655.

[16] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; es-Semīnu'l-Ḥalebī, *ʿUmdetu'l-Ḥuffāẓ*, s.163; el-Fīrūzabādī, *el-Ḳāmūsu'l- Muḥīṭ*, s.1062.

[17] İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; es-Semīnu'l-Ḥalebī, *ʿUmdetu'l-Ḥuffāẓ*, s.163; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196; el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġavī*, c.5, s.46; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

[18] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237.

"نَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ" "*O bineğinden indi.*"[19], "نَزَلَ المَطَرُ مِنَ السَّمَاءِ" "*Gökten yağmur yağdı(indi).*", "نُزُولُ المَلَكِ / نُزُولُ القُرْآنِ" "*Kur'ân'ın inmesi/meleğin inmesi*" yukarıdan aşağıya inmeyi ifade eden örneklerdir.

Ayrıca İbn Manẓūr *Lisānu'l-ʿArab*'ta "نَزَلَ" fiilinin masdarlarından birinin de "مَنْزَلاً" olduğunu belirtmiş ve "نُزُولاً" ile aynı anlama geldiğini ifade etmiştir. Bu anlamdaki kullanıma örnek olarak Sa'lebe'nin şiirini rivayet etmektedir;

أَإِنْ ذَكَرَتْكَ الدَّارُ مَنْزَلَهَا جُمْلُ بَكَيْتَ , فَدَمْعُ العَيْنِ مُنْحَدِر سَجْلُ؟

"*Develerin indiği yer sana onu hatırlatırsa... Ağlarsın, gözyaşı yukarıdan aşağıya dökülerek iner.*"[20]

İbn Manẓūr ve Cevherī (ö.393/1001) şiirde geçen "مَنْزَلَ" kelimesinin nasb sebebinin masdar olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir.

İkinci olarak "نَزَلَ" (*nezele*) fiili, "*vazgeçmek/ bırakmak/ hakkından feragat etme*" anlamını ifade etmektedir. Bu anlamda "نَزَلَ فُلَانٌ عَن حَقِّهِ" "*Falan kişi hakkından feragat etti.*"[21], "نَزَلْتُ عَن الأَمْرِ" "*O şeyden vazgeçtim.*"[22] şekliyle ifade edilmektedir.

Üçüncü olarak "نَزَلَ" (*nezele*) fiili, "*misafir olmak*" anlamını ifade etmektedir. "نَزَلَ عَلَى القَوْمِ" "*O topluluğa misafir oldu.*", "نَزَلَ بِهِ الضَّيْفُ" yani "نَزَلَ عَلَيْهِ" "*Ona misafir oldu.*"[23] "نَزَلَ عَلَيْنَا الرَّجُلُ" "*Bir adam bize misafir oldu.*" şeklinde mana verilmektedir.[24]

---

[19] Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-ʿAyn*, c.4, s.213; İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.263; er- Rāġib el-Iṣfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488.

[20] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36.

[21] el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802.

[22] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237.

[23] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.263.

"نَزَلَ" (*nezele*) fiili بِـ (*bi*) veya فِي (*fī*) harf-i ceri ile kullanıldığında "*İkamet etti.*" anlamını ifade etmektedir. "نَزَلَ بِالْعَاصِمَةِ" "*Başkentte ikamet etti*." veya "نَزَلَ فِي الْفُنْدُقِ" "*Otelde ikamet etti*." denilir.

"نَزَلَ" (*nezele*) fiilinin başka bir anlamı da بِـ harf-i ceri ile kullanıldığında "نَزَلَ بِهِ مَكْرُوهٌ" "*Onun başına kötü bir iş geldi*."[25] "نَزَلَ العَذَابُ بِالْقَومِ" "*Bir kavmin başına azab geldi*."[26] şeklinde ifade edilmektedir.

"نَزَلَ" (*nezele*) fiilinin diğer bir anlamı birinin kararını veya hükmünü kabul etmek, ona boyun eğmektir. "نَزَلَ عَلَى إِرَادَتِهِ" "*Kararını kabul etti.*", "نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ" "*Hükmünü kabul etti.*" şeklinde kullanılır.[27]

N-z-l kökünün dördüncü babı "نَزَلَ - يَنْزَلُ - نَزِلاً" "*nezleye yakalanmak*" anlamını ifade etmektedir. "نَزِلَ الطِّفْلُ" "*Çocuk nezleye yakalandı.*" şeklinde ifade edilir.[28]

Dördüncü babdaki "نَزِلَ " fiilinin diğer bir anlamı ise "*ekinin gelişmesi, artması veya bereketlenmesi*" dir. İlk dönem ve son dönem sözlüklerde bu fiile dair bir örnek mevcut değildir.[29]

---

[24] Aḥmed Muḫtārʿ Umer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[25] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.263; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[26] el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l- Luġavī*, c.5, s.46.

[27] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, ss.2195-219.

[28] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[29] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

2.1.2. *N-Z-L* Kökü Şulaşi Mezīd Fiil Formu

N-z-l kökünün ikinci babdan şulaşi mezīd fiil formu "أَنْزَلَ - يُنْزِلُ - اِنْزَالاً" şekliyle "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden kullanıldığında "*vahyetmek*", "*lutfetmek*", "*zarara uğratmak*" ve "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamlarında kullanılmaktadır. Aşağıda örneklerle gösterecek olursak;

Yukarıdan aşağıya indirmek anlamında: "أَنْزَلَ الحَقِيبَةَ مِن فوقِ الرَّفِ" "*Çantayı rafın üstünden indirdi.*"[30], "... وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًّالَكُمْ..." "*...gökten su indirmiş, bununla sizin için rızık olarak çeşitli ürünler çıkarmıştır...*"[31] şeklinde mana verilmektedir.

Vahyetmek anlamında: "أَنْزَلَ اللهُ كَلَامَهُ" "*Allah kelamını vahyetti.*" , " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّـذِي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاً"[32] "*Hamd Allah'a mahsustur. (O Allah ki)kuluna sağlam ve kusursuz kitabı indirmiş, onda hiçbir bozukluğa yer vermemiştir.*"[33]

Lutfetmek anlamında: Allah'ın nimetlerinden yiyecek, giyecek, mizan, demir vb. maddi şeylere istinaden kullanıldığında "أَنْزَلَ" sözcüğü; lutfetti anlamına gelmektedir. "وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ..." "*Size, kudret helvası ile bıldırcın indirdik. Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin*" *(dedik).*[34], " يَا بَنِي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشاً" "*Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek*

[30] Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2196.

[31] 2/Baḳara: 22; *Kur'ân Yolu*; Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2196.

[32]18/ Kehf: 1; *Kur'ân Yolu*.

[33] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488; el-Cemel, *Mu'cem ve Tefsīru'l-Luġavī*, c.5, s.46.

[34]2/Baḳara: 57; *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığı*.

giysi ve süslenecek elbise verdik…"[35] , "وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ" "*Bir de demiri indirdik ki onda büyük bir güç ve insanlar için yararlar vardır*." [36]

Allah'ın mahlûkâta nimetlerinden lutfetmesi, bu durum ya bir nesnenin bizatihi kendisinin inzâl edilmesi (Kur'ân'ın inzâli, Kudret helvası ve bıldırcının inzâli gibi) şeklinde olur ya da sebeplerin inzâl etmesi (demirin, elbisenin vb. şeylerin inzâli gibi) ile gidilecek yolun gösterilmesi şeklinde olur.[37]

Zarara uğratmak anlamında: "أَنْزَلَ أضْرَارَاً بِمُنَافِسِهِ" "*Rakibini zarar uğrattı.*"[38], Allah'ın şu sözü de "*azabı indirmek (zarara uğratmak)*" anlamındadır; " اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ" "*Şüphesiz biz, bu memleket halkı üzerine, fasıklık ettiklerinden dolayı gökten bir azap indireceğiz.!*"[39]

Misafir etmek/konaklatmak anlamında: "أَنْزَلَ الضَّيْفَ" "*Misafiri indirdi.*"[40] burada ki indirmekten kasıt misafiri ağırlamak, onun konaklamasını sağlayacak hazırlıkları yapmaktır. "أَنْزَلْتُ فُلَانَاً" "*Falan kişiyi misafir ettim.*"[41] şeklinde anlam verilmektedir.

N-z-l kökünün ikinci babdan sulasi mezīd fiil formu "نَزَّلَ - يُنَزِّلُ - تَنْزِيلاً" "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden kullanıldığında "*vahyetmek*", ve "*indirim yapmak*" anlamlarında kullanılmaktadır. "نَزَّلَ" fiili "فَعَّلَ" vezninde teksir ve

---

[35] 7/ʿArāf: 26; Komisyon, *Diyanet meâli.*

[36] 57/Ḥadīd: 25; *Kur'ân Yolu*.

[37] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488.

[38] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[39] 29/ʿAnkebūt: 34; *Meal-Diyanet Vakfı*; el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488; es-Semīnu'l-Ḥalebī, *ʿUmdetu'l-Ḥuffāẓ*, s.163.

[40] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196; el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġavī*, c.5, s.47.

[41] el-Işfehānī, *el- Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488.

tertip anlamının olduğu da sözlüklerde ifade edilmiştir.[42] Aşağıda anlamlarını örneklerle gösterecek olursak;

Yukarıdan aşağıya indirmek anlamında: " وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَّاءً مُبَارَكاً فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ" "*Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik.*"[43], "...وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَداً..." "*...O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez...*"[44]

Vahyetmek anlamında: "ذٰلِكَ بِأَنَّ اللهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ" "*Bu azabın sebebi, Allah'ın, kitabı hak olarak indirmiş olması...*"[45]

İndirim yapmak anlamında: "يُنَزِّلُ التُّجَّارُ الأَسْعَارَ فِي فَتْرَةِ الرُّكُودِ الإِقْتِصَادِيِّ" "*Tüccarlar piyasa durgun olduğu zaman fiyatları indiriyorlar.*"[46]

İlk dönem klasik Arapça sözlüklerden başlayarak son dönem çağdaş Arapça sözlükler ile yapılan anlam tahlilinde, -el-Işfehānī, es-Semīni'l-Ḥalebī ve Sibeveyh'in kitabında geçen Ebū ʿAmr hariç- *n-z-l* kökünün sulası mezīd fiil formundaki "نَزَّلَ" kelimesi ile "أَنْزَلَ" kelimesinin eş anlamlı olduğu belirlenmiştir. Şimdi kısaca bu sözlüklerde geçen "نَزَّلَ" kelimesinin anlamını veren ifadeler belirtilecektir.

İlk dönem klasik Arapça sözlüklerden Cevherī " وَنَزَّلَهُ تَنْزِيلاً وَ أَنْزَلَهُ غَيْرُهُ وَ اِسْتَنْزَلَهُ بِمَعْنَى" ifadesini kullanmıştır. Buradaki "اِسْتَنْزَلَ", "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" fiillerinin aynı anlama

[42] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802.

[43] 50/Ḳāf: 9; *Meal-Diyanet Vakfı*.

[44] 31/Loḳmān: 34; *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığı*.

[45] 2/Baḳara: 176; *Kur'ân Yolu*.

[46] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

geldiğini, "التَّنْزِيلُ" "*tenzilinde (indiriliş) tertib yani sıralamak, düzenlemek*" anlamına geldiğini ifade etmiştir.[47]

İbn Manẓūr *Lisānu'l ʿArab*'da ve Razī (ö.666/1267) *eṣ-Ṣiḥaḥ'*da "نَزَّلَ" için aynı ifadeleri kullanmıştır.[48]

İbn Fāris (ö.395/1004) ise sadece "التَّنْزِيلُ" kelimesinin "*bir şeyi düzenli bir şekilde yerine koyma*" şeklinde açıklamasını yapmıştır.[49]

Zemaḫşerī'de "وَ أَنْزَلَ الكِتَابَ" "*O kitabı indirdi.*" cümlesinin anlamını "نَزَّلَهُ " "*Onu indirdi*" ile yapmış böylece "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" kelimesinin aynı anlama geldiğini belirtmiştir.[50]

Fīrūzābādī de *Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*'e "نَزَّلَهُ -تَنْزِيلاً" ve "أَنْزَلَهُ - إِنْزَالاً" ve "اِستَنْزَلَهُ" kelimelerinin eş anlamlı olduğunu ve indirmek anlamına geldiğini ifade etmiştir.[51]

Son dönem Arapça sözlüklerde Cubrān, el-Yesūʿī (ö.1946), Muḫtārʿ Umer, el-Cemel ve el-Cebel'de (ö.2015 m.) "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" nin eş anlamlı olduğunu, genel olarak indirmek anlamına geldiği ifade edilmiştir.[52]

Rāġib el-Iṣfehānī (ö.502/1108) ve ondan sonra gelen *ʿUmdetu'l-Ḥuffaz*'ın yazarı es-Semīnu'l-Ḥalebī (ö.756/1356) ise "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" kelimelerinin indirmek anlamına geldiğini ancak Ḳur'ān ve melekler vasf edilirken "تَنْزِيل" sözcüğünün (onun ayrı ayrı,

---

[47] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36.

[48] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655.

[49] İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417.

[50] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, s.263.

[51] el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

[52] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtārʿ Umer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196; el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġavī*, c.5, s.47; el-Cebel, *el-Muʿcemu'l-İştiḳaḳī'l-Muʿeṣṣal*, c.4, s.2180.

peyderpey, tekrar tekrar indirilişine işaret eden yerde) kullanıldığını belirtmiş ve aşağıdaki âyetleri de delil göstermiştir;

"وَقُرْاٰناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلاً"

"*Biz onu, insanlara aralıklarla okuyasın diye (sûreler ve âyetlere) ayrılmış Kur'ân yapık, peyderpey indirdik.*"[53]

"وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ"

"*Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!" diye de eklediler.*"[54]

"إِنْزَال" sözcüğünün ise daha genel geçtiğini ifade eder ve aşağıdaki âyeti de delil olarak göstermiştir;

" وَاَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا ثُمَّ اَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ"

"*Sonra Allah, Resûlü ile mü'minler üzerine kendi katından güven duygusu ve huzur indirdi. Bir de sizin göremediğiniz ordular indirdi…*"[55]

Ḳadir sûresinin ilk âyetinde, "اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِّ" "*Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik.*"[56] âyetinde geçen "تَنْزِيل" sözcüğü değil de özellikle "إِنْزَال" sözcüğünün kullanılmasının nedenini; "إن القرآن نزل دفعة واحدة إلى السماء الدنيا ثم نزل نجما فنجما" "*Kur'ân, dünya göğüne tek bir defa da indi. Sonra da aralıklarla, peyderpey*

[53] 17/ İsrā': 106; *Kur'ân Yolu*.

[54] 43/Zuḫruf: 31; *Kur'ân Yolu*.

[55] 9/Tevbe: 26; *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığ*.

[56] 97/ Ḳadir:1; *Kur'ân Yolu*.

yeryüzüne indi."[57] şeklindeki bir rivayeti delil göstermiştir. Ḳadr sûresindeki "إِنْزَال" kelimesinin Kur'ân'ın toptan indirilmesi anlamını ifade ettiğini söylemiştir.[58]

"إِنْزَال" ve "تَنْزِيل" kelimelerinin anlamı ile ilgili daha geniş açıklamayı âyetlerin meâl ve tefsirlerini yaparken müfessirlerinde yorumlarından yararlanarak tekrar değineceğiz.

N-z-l kökünün ikinci babdan şulaşi mezīd fiil formu "نَازَلَ - يُنَازِلُ - مُنَازَلَةً /نِزَالاً" "*mücadele etmek, karşılıklı vuruşmak ya da savaşmak*" anlamında ifade edilir. " نَازَلَهُ في الحَرْبِ" "*Savaşta onunla mücadele etti*. (*vuruştu*.)" ve "نَازَلَهُ بِالسَّيْفِ" "*Onunla kılıçla savaştı.*" örneklerinde olduğu gibi.

"نَازَلَ" fiilinin iki mastarı vardır. Bunlar "مُنَازَلَةً" ve "نِزَالاً" sözcükleridir. Bu sözcükler "*iki tarafın birlikte (aynı yerde) konaklayıp savaşmaları ya da iki taraftan her birinin diğerinin karşısına konaklaması*"[59] veya "*iki grubun ya da askerin develerinden indikten sonra atlarına binip vuruşması*" anlamlarını ifade eder.[60] Ayrıca "نِزَالاً" masdarı "نَزَالاً" şeklinde de kullanılmaktadır. Cevherī; "نَزَال" (*nezāl*) kelimesinin "قَطَام" (*ḳatām*) fiil formu gibi "*in*" anlamına geldiğini ve bu siğanın "مُنَازَلَةً" *(karşılıklı inme*) masdarından dönüştürüldüğünü ifade etmiştir.[61]

Şair şöyle der: وَ لَنِعْمَ حَشْوَ الدِّرْعِ أَنْتَ إِذَا... دُعِيتْ نَزَالِ , وَلُجَّ في الذُّعْرِ

[57] el-Işfehānī, *Mufredāt Elfāẓil'l-Ḳur'ān*, s.800.

[58] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489.

[59] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489; el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229.

[60] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-Ἀrab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

[61] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36.

"*Senin kalkan ile donatılmış olman ne güzel... (karşısındaki düşmana)* "*in*" *denilerek çağırıldığı zaman (senden korkup) dehşete kapılır.*"[62]

Cevherī buradaki "نَزَال" (*in*) kelimesinin karşılıklı bizzat inme yani "النُّزُولُ" yere inme anlamına gelmediğini, aslında yere inmeksizin düello yapma anlamına geldiğini belirtmektedir. Ḫalīl b. Aḥmed ve İbn Fāris, "نَزَال" kelimesi için *"in*" şeklinde anlam vermektedirler.[63]

N-z-l kökünün ikinci babdan ṣulaṣi mezīd fiil formu "تَنَزَّلَ - يَتَنَزَّلُ - تَنَزُّلاً" iki anlamda kullanılmıştır. İlk olarak "تَنَزَّلَ الشَّيْءُ" "*bir şeyin inmesi*" anlamına gelmektedir.[64] İncelenen sözlüklerde "التَّنَزُّلُ" sözcüğünün anlamı "النُّزُولُ في مُهْلَةٍ" "*inmenin bir süre içinde aralıklarla olduğu*" şeklinde ifade edilmiştir.[65] Örneğin "تَنَزَّلَت الرَّحْمَةُ" "*Rahmet (yağmur) peyderpey indi*."

Ayrıca er-Rāġib el-Iṣfehānī "تَنَزَّلَ" sözcüğünü "النُّزُولُ بِهِ" (*indirmek*) ifadesi ile açıklar ve sonra "نَزَلَ المَلَكُ بِكَذَا" ve "تَنَزَّلَ المَلَكُ بَكَذَا" denilebileceğini ama نَزَلَ اللهُ بِكَذَا ya da "تَنَزَّلَ اللهُ بِكَذَا" denilemeyeceğini belirtmiş, "نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ" "*Onu Rûhu'l-emîn indirmiştir.*"[66] "تَنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ" "*O gece melekler ve ruh, rablerinin izniyle her bir iş için iner dururlar.*"[67] âyetlerini delil olarak göstermiştir. Ayrıca "تَنَزَّلَ" sözcüğünün sadece müftera; yani iftira edilenle, yalanla ve şeytandan

---

[62] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237.

[63] Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-ʿAyn*, c.4, s.213; İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417.

[64] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[65]el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; er-Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[66] 26/Şuʿarāʾ: 193; *Kur'ân Yolu*.

[67] 97/Kadr: 4; *Kur'ân Yolu.*

gelenle ilgili kullanıldığını ifade etmiştir. Delil olarak "وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ" "*Onu (ilâhî öğüdü) şeytanlar indirmedi*."[68] âyetini göstermiştir.[69]

"تَنَزَّلَ" sözcüğünün ikinci anlamı ise عَن harf-i ceri ile kullanıldığında "*hakkından vazgeçmek/feragat etmek*" demektir. "تَنَزَّلَ عَن الحَقِّ" "*Hakkından vazgeçti*." şeklinde mana verilir.[70]

N-z-l kökünün ikinci babdan şulaşi mezīd fiil formu "تَنَازَلَ - يَتَنَازَلُ - تَنَازُلاً" "*vuruşmak, başkası için hakkından vazgeçmek/feragat etmek ve oturup yemek yemek*" anlamlarına gelmektedir. Örneklerle açıklayacak olursak;

Vuruşmak anlamında: "تَنَازَلَ القَوْمُ" "*kavimler (toplumlar) vuruştular*." Yani; "نزلوا الى ساحة القتال فتضاربوا /نزلوا عن ابليهم الى خيلهم فتضاربوا " "*vuruşmak için toplumlar develerinden inip atlarına bindiler ya da toplumlar vuruşmak için savaş meydanına indiler*" demektir.[71]

Vazgeçmek/ Hakkından feragat etmek anlamında: "تَنَازَلَ عَن وَظِيفَتِهِ" "*Görevini bıraktı*." veya "تَنَازَلَتْ عَن حقها في المراث لأخيها" "*Kardeşi için miras hakkından vazgeçti*."[72]

Oturup yemek yemek anlamında: "تَنَازَلَ القومُ في السّفر" "*Toplumlar (kavimler) oturup yemek yediler*." anlamını ifade etmektedir.[73]

N-z-l kökünün ikinci babdan şulaşi mezīd fiil formu "اِسْتَنْزَلَ- يَسْتَنْزِلُ - اِسْتِنْزَالاً" indirmek anlamında "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" fiili ile aynı anlama geldiği ifade edilmiştir.[74]

---

[68] 26/ Şuʿarāʾ: 210; *Kur'ān Yolu*.

[69] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489.

[70] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtārʿ Umer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[71] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802.

[72] Muḫtārʿ Umer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[73] el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802.

Ayrıca inmesini talep etmek, görüşünden vazgeçmesini istemek[75] veya mertebesinden vazgeçmesini istemek[76] anlamlarına da gelmektedir. İncelenen sözlüklerde "اِسْتَنْزَلَ" fiil formu hakkında ayrıntılı bilgi ve fiil ile ilgili örnekler mevcut değildir.

2.2 *N-Z-L* Kökü İsim Formu

N-z-l kökünün on bir farklı isim formu bulunmaktadır. Bunlar:

A. "النُّزُلُ ج أَنْزَال"

B."النُزْلُ ج أَنْزَال"

C. "النَّزَلُ ج أَنْزَال"

D. "النَّزِيلُ ج نُزَلاء"

E. " النَّازِلَةُ ج نَازِلَات و نَوازِل"

F. "النَّزْلَةُ /نَزَلَات نَزْلَات"

G. "النَّزَلَ, النَّزِلَةُ"

H. " المَنْزِلُ ج المَنَازِلُ"

I. "المَنْزِلَةُ ج المَنَازِلُ"

İ. النُّزَالةُ

J.النِّزَالَةُ

---

[74] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; er-Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655.

[75] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802.

[76] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; er-Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802.

Aşağıda bu kelimelerin anlamları örnekleri ile beraber verilmektedir.

A. *N-z-l* kökü "النُّزُلُ ج أَنْزَال" isim formunda iki anlama gelmektedir. Bunlar;

1. "النُّزُلُ" kelimesi "المَنْزِلُ" (*konaklanan, inilen yer*) kelimesi ile aynı anlama gelmektedir.[77] Bu anlam doğrultusunda Zeccāc (ö.311/923), "إِنَّا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلاً" "*... Biz cehennemi inkârcılar için bir konak olarak hazırladık*!"[78], "لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً مِنْ عِنْدِ اللهِ..." "*… Allah katından bir konaklama yeri olarak, içinde ebedi kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler vardır...*"[79] âyetlerini örnek vermektedir. Zeccāc "نُزُلاً" kelimesinin, "خالدين فيها" (*orada ebedi kalacaklar*) terkibini pekiştiren bir masdar olduğunu ifade etmiştir.[80]

Cevherī der ki; "جنات فردوس نُزُلاً" firdevs cenneti bir ağırlama yeridir. Aḥfeş (ö.215/830) ise "نُزُلاً" kelimesinin, insanların birbiri yanında konaklaması anlamında olduğunu "ما وجدنا عندكم نُزُلاً" "*Sizde konaklayacak (ağırlayacak) yer bulamadık.*" ifadesi ile açıklamaktadır.[81]

[77]el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802; el-Cebel, *el-Muʿcemu'l-İştiḳāḳī'l-Muʾeṣṣal*, c.4, s.1280.

[78] 18/Kehf: 102; *Kur'ân Yolu*.

[79] 3/Āl-iʿ İmrān: 198; *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığı*.

[80]el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237.

[81] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237.

2. النُّزُلُ kelimesi, konaklamış bir topluluk veya misafir için yapılan hazırlık,[82] "*bereketli yiyecek, ziyafet, ikram*" anlamlarına da gelmektedir.[83] Denilir ki; "إن فلانا لحسن النُّزُلِ" "*Falancanın ikramı ne güzeldir*."

B. *N-z-l* kökü "النُّزْلُ ج أَنْزَال" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. "النُّزْلُ" kelimesi eve misafir geldiği zaman, misafir için hazırlanan ikramlardır.[84] "إن فلانا لحسن النُّزْلِ" "*Falancanın ikramı ne güzeldir*." yani misafir perverdir. Burada "النُّزْلُ" kelimesi ile "النُّزُلُ" kelimeleri aynı anlama gelmektedir.[85] Ayrıca "النُّزْلُ" kelimesi dua yapılırken şehitlere Allah katında hazırlanan ikramlardan istenirken kullanılır. "اللهم انى أسألك نُزْلَ الشهاداء" "*Allah'ım senden şehitlere verdiğin ikramlardan bana da vermeni istiyorum.*"[86]

2. "النُّزْلُ" kelimesi "*kâr ve bereket*" anlamındadır. Muḥkemde ekilen mahsulün gelişmesidir. Yani mahsülün bereket ve fazlası anlamına gelmektedir.[87]

---

[82] Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-'Ayn*, c.13, s.213; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489.

[83] el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū ī, *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

[84] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

[85] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.237; el-Fīrūzabādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

[86] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.238.

[87] İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

C. *N-z-l* kökü "النَّزَلُ ج أَنْزَال" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. *Kâr etme ve artma* anlamındadır. "النَّزَلُ" kelimesi "النُّزْلُ" kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. Yani ekilen mahsulün gelişmesi, artması, bereketlenmesi anlamındadır.[88] "و قد نَزِلَ نَزَلاً" "*Arttıkça arttı*." anlamına gelmektedir. "طعام ذو نَزَلٍ" "*Bereketli yemek*" anlamındadır.[89]

2. Bir kişinin faziletli, cömert ve değerli olması anlamında kullanılır. Örneğin;

"رجل ذو نَزَلٍ" "*Çok faziletli, cömert adam*" anlamındadır. Şair Lebid der ki;

تَعْدَمُوا في الحَرْبِ لَيْثاً مُجَرَّبَا ذا نَزَلٍ عِنْدَ الرَّزِيةِ وَلَنْ بَاذِلاً

"*Savaşta denenmemiş aslan bırakmayın Çok değerli atılgan biri sizi köşe başında bekliyor olabilir.*"[90]

3. " النَّزَلُ" "*yağmur"* anlamına da gelmektedir.[91]

4. "النَّزَلُ" kelimesi ayrıca "نَزِلَ" fiilinin mastarıdır.

5. "مَكَانٌ نَزَلٌ" tamlamasıyla burada "نَزَلَ" kelimesi sert zemin anlamına gelmektedir.[92]

D. *N-z-l* kökü "النَّزِيلُ ج نُزَلاء" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. İlk olarak "النَّزِيلُ" kelimesi misafir anlamına gelmektedir.[93]

[88] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

[89] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264.

[90] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

[91] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesū ī , *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

[92] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

[93]Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-ʿAyn*, c.13, s.213; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, ss.237-238; er-

Şair der ki; نَزِيلُ القومِ أَعْظَمُهُم حُقُوقاً و حَقُّ اللهِ في حَقِّ و النَّزِيل

"*Kavmin misafirleri hak bakımından en büyük olanlarıdır.*

Allah'ın hakkı misafir hakkının içindedir."[94]

Sibeveyh der ki; "و رَجُلٌ نَزِيلٌ نَازِلٌ" "*Misafir adam inen kişidir*." yani burada "نَازِل" kelimesi ism-i fa'ilden misafir anlamına gelmektedir. "نَزِيل" ise misafirin mubalağa sigasıyla söylenmiş halidir.

2. "نَزِيل" sözcüğünün diğer bir anlamı "*bereket veya bereketli yemek*" anlamındadır.[95]

3. "ثَوبٌ نَزِيلٌ" yani "*tam*" anlamına ya da "*elbiseyi tamamlayan*" anlamında kullanılır.[96]

4. Geçici ikamet edenler için kullanılır yani geçici olarak bir yerde kalanlar. Örneğin; "نُزَلَاءُ المُسْتَشْفَى" "*Hastanede kalanlar*.", "يعملُ على راحةِ النُّزَلَاءِ بالفندقِ" "*Otelde kalan misafirlerin rahatı için çalışıyor.*"[97]

Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū'ī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, ss.2195-2197.

[94]İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.237.

[95] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.238; el-Yesū'ī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2197.

[96] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.238; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū'ī, *el-Muncid*, s.802.

[97] Muḫtār 'Umer, *Mu'cem -Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2197.

E. *N-z-l* kökü "النَّازِلَةُ ج نَازِلَات و نَوازِل" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. "النَّازِلَةُ" "*zaman içinde toplumların başına gelen bela, felaket veya sıkıntı*." şeklinde anlamlandırılmaktadır.[98]

2. İkinci olarak "النَّازِلَةُ", "نَزَلَ" fiili muennes için ism-i fa'ili olarak "İnen kişi" anlamında kullanılır. 'Amir b. Ṭufeyl şiirinde şöyle diyor:

أَنَازِلَةٌ أَسْمَاءُ أَمْ غَيْرُ نَازِلِه ؟ أَبَيْنِي لنا ياأَسْمُ ما أنتِ فَاعِلِه ؟

"*Esma indi mi yoksa inmedi mi?* *Ey Esma açıkla bize sen ne yapmaktasın*?" [99]

F. *N-z-l* kökü "النَّزْلَةُ /نَزَلَات /نَزْلَات" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. "نَزْلَةً" kelimesi "نَزَلَ" fiilinin isim merre sığasında "*bir defa inmek*" anlamına gelmektedir.[100] Allah Teâlâ âyet-i kerîmede: "وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى" "*Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki sidre ağacının yanında bir daha gördü*."[101] buyurmuştur. Yani "نَزْلَةً" "*başka bir inişte (مَرَّةً أُخْرَى)*" anlamına gelmektedir.

---

[98] Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-'Ayn*, c.4, s.213; el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; el-Cevherī, *eṣ-Ṣiḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.238; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū'ī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2197; el-Cemel, *Mu'cem ve Tefsīru'l-Luġavī li Kelimāti'l-Ḳur'ān*, c.5, s.48; el-Cebel, *el-Mu'cemu'l-İştiḳaḳī'l-Mu'eṣṣal*, c.4, s.1280.

[99] el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; el-Cevherī, *eṣ-Ṣiḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Mu'cemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417; el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.490; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-'Arab*, c.14, s.238.

[100] Muḫtār 'Umer, *Mu'cem-Luġati'l-'Arabīyyeti'l-Mu'aṣira*, c.2, s.2197.

[101] 53/Necm: 13-14; *Kur'ân Yolu*.

2. Ayrıca "نَزْلَةً" kelimesi "نَزِلَ" fiilinin mastarı olarak da iki anlam ifade etmektedir. Bunlardan ilki, nezleye yakalanmak; soğuk algınlığından kaynaklanan burun akıntısı, burun suyunun inmesi anlamındadır. "بِهِ نَزْلَةٌ" "*Onun nezlesi var*." yani "*burun akıntısı var.*" anlamını ifade eder.[102]

" نَزْلَةٌ" Diğer anlamı ise ekin artması ya da gelişmesidir.[103] "أَرْضٌ نَزْلَةٌ " "*Bitkisi ve otu bol toprak*" demektir.

3. "نَزَلَات / نَزِلَات" kelimesi ayrıca evler ya da istikamet üzere olmak anlamında da kullanılmaktadır. "وَجَدْتُ القومَ على نَزَلَاتِهِم" "*Bir kavmi(topluluğu) kendi evlerinde / istikametlerinde buldum*." Burada "نَزَلَات", "مَنَازِل" anlamına gelmektedir.[104]

G. *N-z-l* kökü "النَّزِلُ, النَّزِلَةُ" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. İsim formundaki "نَزِلٌ" kelimesi "نَزِلَ" fiilinden türemiş sıfat-ı müşebbehedir.[105] Bol bereketli ve dolu anlamlarını ifade etmektedir. Örneğin; "مَكَانٌ نَزِلٌ" burada "نَزِلَ" kelimesine "يُنْزَلُ فيه كثيراً" "*çok inilen yer*" yani bereketli yer anlamı verilir. "طَعَامٌ نَزِلٌ" "*Bereketli yemek*"[106], "حَظٌّ نَزِلٌ" "*Bol şans*"[107] ve "سَحَابٌ نَزِلٌ" "*Yağmur dolu bulut*" şeklinde anlamlar ifade etmektedir.

---

[102] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesū ʿī , *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

[103] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802; Cubrān, *er-Rā'id*, s.802.

[104] el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802.

[105] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2197.

[106] el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

2. Cevherī "نَزِلٌ" kelimesi için; "المَكانُ الصُّلبُ السَّريعُ السَّيلِ" "*Sertliğinden dolayı az bir yağmurun bile üzerinden aktığı toprağa denir*."[108] demiştir.

"أَرْضٌ نَزِلَةٌ" "*Çok akışkan, su tutmayan toprak*" ya da "مَكَانٌ نَزِلٌ" "*Çok akışkan, su tutmayan yer*" anlamında ifade edilir.[109]

H. *N-z-l* kökü "المَنْزِلُ ج المَنَازِلُ" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

1. "المَنْزِلُ" kelimesi "نَزَلَ" fiilinin ism-i mekânıdır.[110] Birçok sözlük "مَوْضِعُ النُّزُولِ" "*İnilen yer*"[111] ya da "مَكَانُ النُّزُولِ" "*inilen mekân*" ibaresiyle açıklamaktadır. Ayrıca "الدَّار" "*ev*", "النُّزُول" anlamında kullanılan "الحُلول" "*konaklanan, gelinen yer*" ve "*su kaynağının yeri, yol üzerindeki konak, han*" anlamına gelen المنهل kelimeleriyle de anlamı ifade edilmiştir. "المَنْزِل" kelimesinin çoğulu "المَنَازِل" dir. [112]

"المَنْزِل" kelimesi, "أَنزلهُ مَنْزِلاً حسناً" "*Onu güzel bir yere indirdi*.", "مَنَازِلُ اللّهوِ و اللّعِبِ" "*Oyun ve oyalanma mekânları (evleri), eğlence merkezleri*." ve "رَبَّةُ المَنْزِلِ" "*Ev hanımı*" örneklerinde olduğu şekilde anlamları ifade edilmektedir.

---

[107] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

[108] el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802.

[109] el-Ezherī, *Tehẕību'l-Luġa*, c.13, s.211; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238.

[110] Muḫtār ʿUmer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2197.

[111] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802; el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġavī li Kelimāti'l-Ḳur'ān*, c.5, s.48; el-Cebel, *el- Muʿcemu'l-İştiḳāḳī'l-Muʾeṣṣal*, c.4, s.2180.

[112] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Yesūʿī, *el-Muncid*, s.802.

2. "المَنْزِلُ" kelimesi, ayın dünya etrafında dolaşırken geçtiği yörüngeler "مَنَازِلُ القَمَرِ" ibaresiyle de ifade edilmektedir. "وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ" "*Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur*."[113]

3. Son olarak İbn Manẓūr "المَنْزِل" kelimesinin "الدَّرَجَة" yani "*rütbe/makam*" anlamına geldiğini ifade etmiştir.[114]

I. *N-z-l* kökü "المَنْزِلَةُ ج المَنَازِلُ" isim formunda aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

İncelenen sözlüklerin ekseriyetinde "المَنْزِلَةُ" kelimesinin "المَنْزِل" kelimesi ile aynı anlamda olduğu ifade edilmektedir. Yani "المَنْزِلَةُ" kelimesi de "مَوْضِعُ النُّزُولِ" "*İnilen yer*", "الدَّارُ" "*ev*" ve "المَنْهَلُ" "*su kaynağının yeri, yol üzerindeki konak, han*" anlamlarını ifade etmektedir.

Ancak "المَنْزِلَةُ" kelimesinin "المَنْزِل" kelimesinden farklı olarak en çok ön plana çıkan anlamı; "الرُّتْبَةُ" "*makam, mevki, derece*" anlamıdır.

İncelenen bazı kaynaklarda "المَنْزِلَةُ" kelimesinin "الرُّتْبَةُ" anlamında kullanırken çoğulunun olmadığı ifade edilmiştir.[115] Sadece Zemaḫşerī'nin, *Esāsu'l-Belāġa* eserinde çoğul olarak kullanılmış, örnek olarak "و هو رفيعُ المَنَازِلِ" "*Onun mertebeleri (dereceleri)*

---

[113] 36/Yāsīn: 39; *Meâl-Diyanet İşleri Başkanlığı*.

[114] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Feyyūmī, *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, s.229; el-Cemel, *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġavī li Kelimāti'l-Ḳur'ān*, c.5, s.49; el-Cebel, *el-Muʿcemu'l-İştiḳaḳī'l-Muʾeṣṣal*, c.4, s.2180.

[115] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.238; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

çok yüksektir." ve "و لهُ مَنْزِلَةٌ عِندَ الأميرِ" "*Emirin yanında makamı (değeri) yüksektir.*" ifadeleri verilmiştir.[116]

İ. *N-z-l* kökü "النِّزَالَةُ" isim formunda aşağıdaki anlamlarda ifade edilmektedir;

1. İlk olarak النِّزَالَةُ sözcüğü "السَّفَرُ" (*yolculuk*) anlamına gelmektedir.[117] "مَازِلْتُ أَنْزِلُ" "*Yolculuğum hala devam ediyor*." şeklinde açıklanmıştır.

2. "النِّزَالَةُ" misafirlikte olmak yani birileri tarafından ağırlanmak anlamına da gelmektedir. "كُنَّا في نِزَالَةِ فُلَانٍ" "*Filan kişi de misafirlikteydik*." ve "وهو حَسَنُ النِّزَالَةِ" "*O çok güzel misafir ağırladı*."[118] şeklinde anlamı ifade edilir.

3. Değerlendirme

N-z-l köklü kelimelerin anlamlarına ilk dönem klasik Arapça sözlüklerden başlayarak son dönem çağdaş Arapça sözlükleri ile birlikte lügatlerdeki anlamlarına dair yukarıdaki incelemelerimiz sonucunda şunları söyleyebiliriz:

1. *N-z-l* kökünün temel anlamı, "*yukarıdan aşağıya inmek*" olmak üzere sekiz farklı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar, "*vazgeçmek (bırakmak), terketmek; misafir olmak; ikamet etmek; başına kötü bir iş/bela gelmek; kararı/hükmü kabul etmek, boyun eğmek; nezleye yakalanmak; ekin gelişmek*" şeklindedir.

[116]Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264.

[117] el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062.

[118] Zemaḫşerī, *Esāsu'l-Belāġa*, c.2, s.264; el-Yesū ī, *el-Muncid*, s.802.

2. *N-z-l* kökü ikinci bab ve dördüncü bab olmak üzere iki babdan oluşmuştur. Genel olarak ikinci babdan (نَزَلَ - يَنْزِلُ) türeyen kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

3. *N-z-l* kökünün birinci babdan, altı tane sulasi mezīd fiil formu bulunmaktadır. İlk dönem klasik Arapça sözlüklerden başlayarak son dönem çağdaş Arapça sözlükler ile yapılan anlam tahlilinde, *n-z-l* kökünün sulasi mezīd fiil formundaki "أَنْزَلَ ", "نَزَّلَ " ve "اِسْتَنْزَلَ" kelimelerinin eş anlamlı olduğu belirlenmiştir. Rāġib el-Iṣfehānī, es-Semīnu'l-Ḥalebī ve Sibeveyh'in kitabında geçen Ebū ʿAmr "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" kelimeleri arasında nuans olduğunu söylemişlerdir. Rāġib el-Iṣfehānī, "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" kelimelerinin indirmek anlamına geldiğini ancak Ḳur'ān ve melekler nitelendirirken "تَنْزِيل" sözcüğünün (*onun ayrı ayrı, peyderpey, tekrar tekrar indirilişine işaret eden yerde*) kullanıldığını belirtmiştir. "التَّنَزُّلُ" sulasi mezīd fiilinin de "*indirmenin bir süre içinde aralıklarla olduğu*" anlamı verildiği görülmektedir. Ayrıca Rāġib el-Iṣfehānī, "تَنَزَّلَ" sözcüğünün de sadece müftera; yani iftira edilenle, yalanla ve şeytandan gelenle ilgili kullanıldığını ifade etmiştir.

4. *N-z-l* kökünün on bir farklı isim formu olduğu tespit edilmiştir. Bunlar, A. "النُّزُلُ ج أَنْزَال", B."النُزْلُ ج أُنْزَال",C. "النَّزَلُ ج أَنْزَال", D. "النَّزِيلُ ج نُزَلاء", E. " نَوازِل و", F. " النَّازِلَةُ ج نَازِلَات", G. "النَّزْلَةُ /نَزَلَات/نَزْلَات", H. "النَّزِلَةُ, النَّزِلَ", I. "المَنْزِلُ ج المَنَازِلُ", İ. "المَنْزِلَةُ ج المَنَازِلُ" şeklindedir.

5. *N-z-l* kökünün anlamını baktığımız Arapça sözlüklerden, bazı nüanslar dışında, zamanla herhangi bir anlam değişikliği tespit edilememiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'DA *N-Z-L* KÖKÜNÜN ANLAMLARI

Bu bölümde *n-z-l* kökünün Kur'ân'da geçtiği sureleri Mekkī ve Medenī olmak üzere ikiye ayıracağız. Daha sonra nuzûl sırasına göre kökün geçtiği âyetleri, âyetlerin meâlini, kökün türevlerini ve bu türevlerin Muḳātil bin Suleymān, Ṭaberī, ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerindeki yansımlarını inceleyeceğiz. *N-z-l* kökü Kur'an'da 257 âyette 12 formda 293 defa geçmektedir.[119] Aşağıdaki tabloda da *n-z-l* kökünün hangi formda kaç defa geçtiği verilmektedir:

Tablo 1. *N-z-l* Kökünün Kur'ân'daki Türevleri

Kök	Sayısı	Form
نَزَلَ	6 defa	Ṣulaṣi Mucerred Fiil Formunda
نَزَّلَ	62 defa	Mezīd Fiil Formunda
أَنْزَلَ	183 defa	Mezīd Fiil Formunda
تَنَزَّلَ	7 defa	Mezīd Fiil Formunda
اَلْمَنَازِلْ	2 defa	Mezīd Fiil Formunda
اَلنُّزُلْ	8 defa	İsim Formunda
نَزْلَةً	1 defa	İsim Formunda
اَلتَّنْزِيلْ	15 defa	نَزَّلَ Mezīd Fiilinin Masdarı Formunda
المُنَزِّل	1 defa	نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿili Formunda
اَلْمُنَزَّلُ	1 defa	نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿulü Formunda
اَلْمُنْزِلْ	5 defa	أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿili Formunda
المُنْزَلٌ	2 defa	أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿulü Formunda

[119] Muḥammed Fuādʿ Abdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres li-Elfāẓi'l-Ḳur'ān* (Ḳahire: Daru'l-Ḥadiṣ, 1996), ss.294-298.

2.1. *N-z-l* Kökünün Türevlerinin Mekkī Sûrelerde Anlamları

2.1.1. "نَزَلَ" Ṣulaṣi Mucerred Fiil Formundaki Anlamları

Tezimizin birinci bölümünde yaptığımız Arapça sözlük çalışmalarında *n-z-l* kökünün ikinci babdan "نَزَلَ - يَنْزِلُ - نُزُولاً" ṣulaṣi mucerred fiil formunun altı anlama geldiğini tespit etmiştik. Bunlar; "*yukarıdan aşağıya inmek*", "*vazgeçmek/terk etmek*", "*misafir olmak*", "*konaklamak*", "*başına kötü bir iş/bela gelmek*" ve "*kararı kabul etmek/boyun eğmek*" anlamlarıdır.

"نَزَلَ" (*nezele*) fiilinin Kur'ân-ı Kerîm'de geçen türevleri genel olarak iki mânâda kullanılmıştır. Bunlar; "*yukarıdan aşağı inmek*" ve "*başına kötü bir iş gelmek* (*azâbın inmesi*)" anlamlarıdır.

Aşağıdaki tabloda Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَلَ" (*nezele*) fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "نَزَلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 2. نَزَلَ - Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَلَ Kökünün Formları	نَزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	47/26/Eş-Şuʿarāʾ :193	نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ	"Rûḥu'l-emîn olan Cebrâil indirmiştir."	نَزَلَ	Rûhu'lemîn (Cebrâil)
2	50/17/İsrāʾ:105	وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ...	"Biz, Kur'ân 'ı içinde haktan başka bir şey olmayan bir kitap (Kur'ân) olarak indirdik, bütün hakikatleri içinde toplayarak indi."	نَزَلَ	(Kur'ân)
3	56/37/Ṣaffāt:177	فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ	"Azâbımız yurtlarına inince, daha önce azapla uyarılmış fakat yine de yola gelmemiş olanların hali ne kötü olur."	نَزَلَ	(Azâb)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَلَ Kökünün Formları	نَزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
4	58/34/Sebeʾ:2	يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ	"O, yerin içine gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilir. O, çok merhamet edendir, çok affedendir."	يَنْزِلُ	Gökten İnen (Yağmur)

نَزَلَ (*nezele*) fiili Mekkī sûrelerde üç âyette "*yukarıdan aşağıya inmek*" ve bir âyette "*başına kötü bir iş gelmek*" anlamında dört defa geçmektedir. "نَزَلَ" fiili "*yukarıdan aşağıya inmek*" anlamında iki defa mazi fiil formunda üçüncü tekil şahıs çekimiyle ve bir defa da muzari fiil formunda üçüncü tekil şahıs çekimiyle geçmektedir.[120] Geçişsiz (*lazım*)[121] bir fiil olan "نَزَلَ" "ب" (bi) ve "من" (min) ḥarf-i cerleri ile geçişli hale getirilmiştir. Şimdi de "نَزَلَ" fiilinin bu bağlamda kazandığı anlamları ve yer aldığı âyetleri Muḳātil bin Suleymān, Ṭaberī, ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinde tek tek inceleyelim.

Yukarıdaki tabloda verilen Şuʿarāʾ sûresi 193. âyetinin nuzūl sebebini Muḳātil, "Mekke kâfirlerinin: *"Muhammed Kur'ân'ı Ebū Fukeyhe'den öğreniyor, O Kur'ân'ı ona er-Rey adındaki şeytan getiriyor." demeleri üzerine, Allah onların yalan söylediklerini ifade etmek için: 'Muhakkak ki O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.' buyurdu*" şeklinde vermiştir.[122] Ṭaberī ise "نَزَلَ" (*nezele*) filinin iki farklı kıraâtte okunduğunu, Ḥicāẓ ve Baṣrā'da bulunan çoğunluğun bu kelimeyi muḫaffef (*şeddesiz*) olarak okuduğunu ve "*Rūḥu'l-emīn Kur'ân'la beraber Muhammed'e indi*." Onun da Cibril olduğunu, Kûfelilerin ise şeddeli okuduğunu ve "*Allah Kur'ân'ı Cebrâil*

[120] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres li-Elfāẓi'l-Ḳur'ān*, s.294.

[121] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.257.

[122] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.280.

ile beraber indirdi." anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ṭaberī her iki kıraatinde aynı anlama geldiğini ve isabetli olduğunu ifade etmiştir.[123] Zemaḫşerī de, "نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ" ifadesinde "نَزَلَ" fiilinin, Kur'ân'ın Rūḥu'l-emīn olan Cebrâil tarafından Allah'ın izniyle Hz. Muḥammed'in kalbinin üzerine indirildiği manasına geldiğini ve burada "نآزل" (*inen*) ism-i fa ̔ilinin Cebrâil ve kendisiyle beraber inen Kur'ân olduğunu ifade etmiştir.[124]

Müfessirler, İsrā sûresi 105. âyetinde geçen "نَزَلَ" (*nezele*) fiilinin, "*Kur'ân'ın korunmuş ve şeytanlardan uzak olarak indiği*" manasında kullanıldığını belirtmişlerdir.[125]

Sebe ̓ sûresi 2. âyetinde ise "يَنْزِلُ" muzari fiil formuyla "*gökten (semâdan) inen*" ifadesini Muḳātil "*yağmur*" olarak açıklamıştır.[126] Ṭaberī de "*yağmur, rızıklar, bereketler ve vahiy*" şeklinde tefsir etmiştir.[127]

Ṣāffāt sûresi 177. âyetinde "نَزَلَ" fiili azâbın inmesi anlamında geçmektedir.[128] Âyet, "*azâbın onların sahalarına (bulundukları alana) inmesi*" şeklinde ifade edilirken, sahadan kasıt Muḳātil'e göre Bedir Savaşı'nın yapıldığı alandır. Azâb da Mekke müşriklerinin üzerine inmesidir. Bazı rivâyetlerde ise azâbın inmesi, kıyamet günü veya ölümün gelmesi olarak tefsir edilmiştir. [129] Zemaḫşerī bu âyetin tefsirinde "...نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ"

[123] Ṭaberī, *Cāmi ̔u'l-Beyān*, c.19, s.396.

[124] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.334.

[125] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.554; Ṭaberī, *Cāmi ̔u'l-Beyān*, c.17, s.573; Zemaḫşerī, el-*Keşşāf*, c.2, s.199.

[126] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.523.

[127] Ebû Cafer Muhammed b. Cerir Taberi, *Taberi Tefsiri*, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 2018), c.6, ss.531-532.

[128] Ṭaberī, *Cāmi ̔u'l-Beyān*, c.21, ss.132-133.

[129] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.624.

ifadesinin "*Azâb indi*" anlamına geldiğini belirtmiş ve bazı rivâyetlerde Peygaberimizin Hayber'e hücum ettiklerinde kurduğu "*Ḫayber yıkıldı*" cümlesine "*onların başına azâb indi*" şeklinde anlam vermiştir. Bazı rivayetlerde de Mekke'nin fethinde Mekke müşriklerine "*Azâb indi*." şeklinde mânâ vermiştir.[130]

Sonuç olarak Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَلَ" fiil formu "*Cebrâil'in*", "*Kur'ân'ın*", "*gökten inen (melek/yağmur/rızık/vahiy)*" ve "*azâbın*" inmesi şeklinde tefsir edilmiştir.

Dikkat edilirse "نَزَلَ" fiili ile ilgili tefsirlerden çıkardığımız anlamlar ile sözlüklerden yaptığımız anlam çalışmaları uyumludur. Herhangi bir anlam değişmesi görülmemiştir.

Bizim burada değinmek istediğimiz bir başka husus da, Arapça sözlüklerde yaptığımız araştırmalarda "نَزَلَ" sulasi mucerred fiil formunun "*yukarıdan aşağı inme*" anlamı "حلول" (*ḥulūl*) ve "هبوط" (*hubūṭ*) kelimeleri ile açıklanmıştır.

Bazı dilcilere göre "نزول" kelimesi ile "هبوط" kelimesi arasında semantik fark bulunmaktadır.[131] Özellikle "هبوط" kelimesi Ebū Hilāl el-ʿAskerī'ye (ö.400/1009) göre bir yere yerleşmeyle sonuçlanan iniş/inme, "نزول" ise bir yere yerleşmeyi gerektirmeyen iniş fiiline karşılık gelmektedir.[132]

---

[130] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.163.

[131] Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, ss.152-153.

[132] Ebū Hilāl el-ʿAskerī, *el-Furūḳu'l-Luġ*aviyye, nşr. Muḥammed Bāsil ʿUyūn es-Suʿūd (Beyrūt: Dāru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2000), s.781.

Rāġib el-Iṣfehānī'de, hubūt lafzının insanla ilgili kullanımında hafife alma, aşağılama anlamına sahip olduğunu, nuzūlun ise çoğunlukla vahiy, melek, yağmur gibi kıymetli şeyler için kullanılan bir kelime anlamına geldiğini ifade etmiştir.[133]

"نزول" kelimesi ile "هبوط" ve "حلول" kelimeleri arasında semantik bir fark olduğuna dair kanaati yerinde incelemek için bu kelimelerin kısaca sözlük anlamlarına bakıp, Kur'ân'da geçen âyetler incelenecektir.

2.1.1.1. "هبط" (*H-b-ṭ*) Kökünün *N-z-l* Kökü ile Anlam İlişkisi

"هبط" (*h-b-ṭ*) kökü sulasi mucerred fiil formunda, inmek, düşmek, yuvarlanmak ve konaklamak gibi anlamlara gelmekte ve zıttı da "صعود" (*ṣu ūd*) yani "*yukarı çıkmak/yükselmek*" anlamındadır.[134] "هبط" (*h-b-ṭ*) kökü Kur'ân'da sekiz âyette sekiz defa geçmektedir. Yedi defa sulasi mucerred emir fiil formunda bir defa da sulasi mucerred muzari fiil formunda geçmektedir.[135] Bu âyetler nuzūl sırasına göre meâlleri ile beraber aşağıda verilmiştir.

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ

"*Allah, "Öyle ise in (iblîs) oradan! Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Artık sen aşağılıklardansın!*" *buyurdu.*[136]

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ

Allah, "Birbirinize düşman olmak üzere inin! Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır."[137]

---

[133] Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, s.152.

[134] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.15, ss.13-14.

[135] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-mufehres*, s.237.

[136] 7/ʿArāf: 13.

قَالَ اهْبطَا مِنْهَا جَمِيعاً بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى

"*Şöyle buyurdu: "İkiniz birden inin oradan, birbirinize düşman olarak. Size benden bir hidayet geldiğinde bilesiniz ki hidayetime uyan artık ne sapar ne de bedbaht olur.*"[138]

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ

"*Denildi ki: Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan gruplar üzerine bizden selâm ve bereketlerle gemiden in! ...*"[139]

...وَقُلْنَا اهْبطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلٰى حِينٍ

"*…Biz de "Birbirinize düşman olmak üzere inin! Bir zamana kadar sizin için yeryüzünde kalacak bir yer ve ihtiyaç maddeleri vardır" dedik.*"[140]

قُلْنَا اهْبطُوا مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"*Onlara şöyle dedik: "Oradan hepiniz inin! Benden size muhakkak bir rehber gelecektir." Kim benim gönderdiğim rehbere uyarsa artık onlara ne korku vardır ne de üzüleceklerdir.*"[141]

وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ....اِهْبطُوا مِصْراً فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ...

---

[137] 7/ʿArāf: 24.

[138] 20/Ṭāhā: 123.

[139] 11/Hūd: 48.

[140] 2/Baḳara: 36.

[141] 2/Baḳara: 38.

"*Hani siz, 'Ey Mûsâ! Biz bir tek yiyecekle dayanamayacağız ..., Şehre inin; istediklerinize orada var' dedi. Zillete, fakru zarûrete mahkûm oldular; Allah'ın gazabına uğradılar*."[142]

...وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ

"*…Taşın öylesi var ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağrından su fışkırır; bazı taşlar da var ki Allah korkusuyla yuvarlanıp düşer. …*"[143]

Yukarıda "هبط" fiilinin geçtiği âyetlerin tefsirlerinden tespit ettiğimiz kadarıyla; Aʿrāf sûresi 13. âyette İblis'in inmesi,[144] yine Aʿrāf sûresi 24. âyette İblis, Havva ve Âdem'in semadan yere inmesi ve yeryüzüne yerleşmesi,[145] Ṭāhā sûresi 123. âyetinde ise Havva ve Âdem'in yeryüzüne inmesi ve yerleşmesi,[146] Baḳara sûresi 36. ve 38. âyetler Âdem, Havva, İblis ve yılanın yeryüzüne inmesi şeklinde anlaşılmıştır.[147] Ṭaberī Baḳara sûresi 36. âyette "مستقر" kelimesini "*Âdem'in ve soyunun cennetteki ve semadaki yerlerine ilaveten dünyada da karar kılacakları yerleri ve evleri olacağı*" şeklinde açıklamıştır. Ayrıca âyette geçen "*belli bir zamana kadar*" ifadesinden maksat ise "*kıyamete kadar*" şeklinde izah etmenin âyetin genel ifadesine daha uygun düştüğünü söylemiştir.[148]

Zemaḫşerī, Baḳara sûresi 61. âyetinde "هبط" kelimesi İsrailoğulları (*Hz. Musâ'nın kavmi*) için kullanılmış ve Mısır'a inmeleri söylenmiştir. (*İsrailoğulları o*

[142] 2/Baḳara: 61.

[143] 2/Baḳara: 74.

[144] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.329; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.90.

[145] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.357-358; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.97.

[146] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.389; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, ss.94-95.

[147] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.99-100.

[148] Ṭaberī, *Taberi Tefsiri*, c.1, ss.187-191; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.1, ss.531-540.

zaman Tih çölünde sürgündeydiler).[149] Ṭaberī ise tefsirinde; İsrâîloğulların (*Hz. Musâ'nın kavmi*) için "*O halde Mısra inin, onlara zillet ve yoksulluk damgası vurulmuştur.*" denilmiştir. "مصر" (*Mısır*) kelimesininde şehirlerden bir şehir anlamına geldiğini" söylemiştir. Yani Allah Hz. Musa'ya kavmini alıp istedikleri mahsullerin yetiştiği bir beldeye (*şehre*) götürmesini emretmiştir. Bu belde Şam da olabilir, Mısır da olabilir.[150]

Baḳara sûresi 74. âyetinde İsrailoğulları'nın (Hz. Musa'nın kavmi) gördükleri bütün mucizelere rağmen kalplerinin katılaştığını hatta taşlardan daha katı olduğunu ve bazı taşların Allah korkusundan yerlerinden yuvarlandığını bildirmiştir. Burada "يَهْبِط" yuvarlanma anlamında kullanılmıştır.[151] Yine bu âyette de "هبط" kelimesi İsrailoğulları'nın katılaşmış kalplerini tasvir etmek için Allah korkusundan yuvarlanmış (inmiş) bir taşı bildirmiştir.

Son olarak Hūd sûresi 48. âyetinde, Nuh (a.s) ve onunla birlikte olan topluluğun emniyet ve selâm içinde gemiden yeryüzüne inmesi ve yeryüzüne yerleşmesi şeklinde kullanılmıştır.[152]

Kur'ân'da "هبط" kelimesinin geçtiği âyetlerden Hūd sûresi 48. âyet haricinde er-Raġib el-Işfehānī'nin de belirttiği gibi insanla ilgili kullanımında istihfafı (*hafife alma, aşağılama*) çağrıştıran ifadeler bulunmaktadır.[153] Yine "هبط" kelimesi âyetlerde Kur'ân, melek ve yağmur gibi kıymetli şeyler için kullanılmamıştır.

---

[149] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.144-146.

[150] Ṭaberī, *Cāmi ul'-Beyān*, c.2, s136.

[151] Ṭaberī, *Cāmi ul'-Beyān*, c.2, ss.235-239; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.115.

[152] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.401.

[153] Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, s.152.

"نزول" (*Nuzūl*) ise daha çok vahiy,[154] melek,[155] yağmur[156] gibi kıymetli şeyler için kullanılmıştır. Sadece Ṣāffāt sûresi 177. âyette "*insanlara azâb inmesi*" anlamında kullanılmıştır.

Ayrıca Ebū Hilal el-Askeri "هبوط" lafzının bir yere yerleşmeyle sonuçlanan iniş olduğunu belirtmiştir. Biz de bu âyetlerin genel olarak bir yere yerleşme ile sonuçlanan bir iniş olduğunu "نزول" lafzının ise yerleşmeyi gerektirmeyen bir iniş fiiline karşılık geldiğini görmekteyiz.

Muḳātil, Zemaḫşerī ve Ṭaberī tefsirlerinde "نزول" ve "هبوط" arasında bir nüans olduğuna dair herhangi bir hususa değinmemişlerdir. Özellikle Ṭaberī tefsirinde "هبوط" için;

"أنّ الهبوط إلي المكان إنما هو النزول إليه حلول به"

"*Bir mekana hubūt,oraya inmek ve yerleşmek*" ifadesini kullandığını belirtelim.[157]

2.1.1.2. "حلّ" (*Ḥ-l-l*) Kökünün *N-z-l* Kökü ile Anlam İlişkisi

"حلّ" (*Ḥ-l-l*) kökü inmek, yerleşmek, durmak, kalmak, oturmak, çözmek, konaklamak ve fıkhî bir terim olarak haramın zıttı olan helal (*mubah, izin verilen*) anlamındadır. "نزل" kelimesinin anlamını ifade etmek için kullanıldığında daha çok "*aşağı inmek/iniş*", "*yerleşmek/konaklamak*" anlamları kastedilmiştir.[158]

---

[154] 17/İsrāʾ: 105; 57/Ḥadīd : 14.

[155] 26/Şuʿarāʾ: 193: 57/Ḥadīd: 4.

[156] 34/Sebeʾ: 2.

[157] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.2 s.132.

[158] İbn Fāris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa,* s.417; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab,* ss.203-209.

İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*'ta "حلّ" (*ḥ-l-l*) kökünün birinci babdan " حَلَّ- يَحُلّ " bir yere inme anlamına geldiğini ve zıttında "ارتحال" (*yani yola koyulma, göç, ölüm, ayrılma*) olduğunu belirtmiştir. Ayrıca *Lisānu'l-ʿArab*'ta Sibeveyh, Ferrā, el-Ḫalīl ve Zeccāc gibi âlimler "حَلَّ- يَحُلُّ" birinci babın "نَزَلَ" (*inme/iniş*) anlamına geldiğini "يَحِلُّ- حَلَّ" ikinci babın ise "وَجَبَ - يَجِبُ" (*vacib olma*) anlamına geldiğini ifade etmişlerdir.[159]

"حلّ" (*Ḥ-l-l*) kökü Kur'ân'da kırk üç âyette elli bir defa geçmektedir.[160] Bu âyetlerin çoğu helâl etmek anlamındadır. Biz bu âyetlerin "نزل" kökünün anlamı ile ilgili olduğunu tespit ettiğimiz on âyeti tefsirlerde inceledik. Âyetler aşağıda meâlleri ile beraber nuzūl sırasına göre verilmiştir.

اَلَّذِي اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ

"*O ki bizi lutfuyla sonsuza kadar kalınacak yurda yerleştirdi. Orada artık biz ne bir yorgunluk duyarız ne de bize bir bıkkınlık gelir*."[161]

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوٰى

"*Size rızık olarak verdiğimiz iyi ve temiz şeylerden yiyin ama bunda ölçüyü aşmayın, yoksa gazabıma uğrarsınız; kim gazabıma uğrarsa artık uçuruma yuvarlanmış demektir*."[162]

فَرَجَعَ مُوسٰى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفاً قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْداً حَسَناً اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي

[159] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, ss.203-209.

[160] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-mufehres*, s.60.

[161] 35/Fāṭir: 35.

[162] 20/Tāhā: 81.

"*Bunun üzerine Mûsâ öfkeli halde ve hayıflanarak kavmine döndü. Şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? Peki, size bu süre çok mu uzun geldi, yoksa rabbinizin gazabına uğramak istediniz de onun için mi bana verdiğiniz sözden döndünüz*!"[163]

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ

"*Rezil edecek bir cezaya kimin çarptırılacağını, sürekli azâbın kimin başına geleceğini yakında göreceksiniz!*"[164]

مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ

"*Kime alçaltıcı bir azâbın geleceğini, kimin tepesine sonu gelmez bir azâbın ineceğini yakında öğreneceksiniz*!"[165]

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللهِ كُفْراً وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ

"*Allah'ın lutfettiği nimete nankörlükle karşılık verip sonunda toplumlarını helâke uğrayacakları yere, cehenneme sürükleyenleri görmedin mi? Oraya girecekler; orası ne kötü karargâh*!"[166]

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيباً مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

"*Allah'ın vaadi gelinceye kadar yaptıklarından dolayı inkâr edenler ya kendileri felâkete uğrayıp duracaklar veya felâket onların yurtlarının yakınına inecektir. Allah, vaadinden asla dönmez*."[167]

---

[163] 20/Tāhā: 86.

[164] 11/Hūd: 39.

[165] 39/Zumer: 40.

[166] 14/İbrāhīm: 28-29.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهٗ

"*Haccı ve umreyi Allah için eksiksiz yerine getirin; engellenirseniz kolayınıza gelen bir kurban gönderin. Kurban, mahalline ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. …*"[168]

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ

"*Onlarda sizin için belirli süreye kadar yararlar da vardır. Nihayet varacakları yer o kadîm evdir*."[169]

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفاً اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهٗ

"*İnkâra sapan, sizi Mescid-i Harâm'a sokmayan, (yolda) engellenmiş kurbanları yerine ulaşmaktan alıkoyanlar da başkaları değil, onlardır. …*"[170]

Yukarıdaki âyetlerde "حلّ" (*ḥ-l-l*) kökü ikinci bab "يَحِلُّ" muzari fiil formunda beş defa geçmektedir. Muḳātil tefsirinde, Ṭāhā sûresi 81. âyette,[171] Ṭāhā sûresi 86. âyette,[172] Hūd sûresi 39. âyette[173] ve Zumer sûresi 40. âyette[174] "يَحِلُّ" fiiline "يَجِبُ عليه" (*azâbın*) üzerine vacip olması şeklinde anlam vermiştir.

Ṭaberī ise tefsirinde Ṭāhā sûresi 81. âyeti için genel olarak Ḥicāz, Medîne, Başra ve Kūfe Ḳurrāları "يَحِلُّ" daki (حاء) ḥā'yı kesra (ikinci bab) şeklinde okumuş ve "*azâbın*

---

[167] 13/Raʿd: 31.

[168] 2/Baḳara: 196.

[169] 22/Ḥāc: 33.

[170] 48/Feṯḥ: 25.

[171] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.36.

[172] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.37.

[173] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.82.

[174] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.674.

vacib" olması, Kûfe Ḳurrālarının bir kısmı ise (حاء) ḥā'yı ḍamme (birinci bab) şeklinde okumuş ve "*azâbın inmesi*" anlamını vermişler. Ṭaberī iki kıraatin de isabetli olduğunu sonuç olarak İsrailoğulları'nın azâbın inmesi veya vacib olmasından korkuyor olması şeklinde mânâ vermiştir.[175]

Ṭāhā sûresi 86. âyeti içinde Ṭaberī, "يَجِبُ عليكم غضبي" "*Azâbım üzerine vacib oldu.*" şeklinde açıklama yapmıştır.[176]

Zemaḫşerī *el-Keşşāf*'ta Ṭāhā sûresi 81. âyeti için azâbın vacib olması şeklinde açıklama yapmış ancak Ṭāhā sûresi 86. âyeti için herhangi bir açıklama yapmamıştır.[177]

Ṭaberī Hūd sûresi 39. ve Zumer sûresi 40. âyetleri için "ينزل" fiilini kullanarak "*azâbın inmesi*" şeklinde açıklama yapmıştır.[178]

Yukarıdaki âyetlerde "حلّ" (*ḥ-l-l*) kökü ṣulaṣi mezid fiil formu olan "أَحَلَّ" şeklinde iki defa geçmektedir. Bunlardan Fāṭir sûresi 35. âyetinde "*cennete yerleşmek*", "*ikamet etmek*" anlamında kullanılmıştır. Ṭaberī "*cennete yerleşme*" anlamını verirken yine "نَزَلَ" (*inmek*) fiilini kullanmştır.[179]

Zemaḫşerī, İbrāhīm sûresi 28. âyeti için "*helak yurduna kondurma/ götürme*" anlamını vermiş,[180] Ṭaberī ise tefsir ederken "...أنزلوا قومهيم" ifadesine "*kavimlerini (helak yurduna) indirdiler*" şeklinde anlam vermiştir.[181]

---

[175] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.346.

[176] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.350.

[177] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, *c*.3, s.79.

[178] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.15, s.317.

[179]Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.558; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.474; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.614.

[180] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.535.

Muḳātil, tefsirinde Baḳara sûresi 196. âyeti[182] için kurbanlıkların yerine varıncaya kadar ki zaman, Ḥāc sûresi 33[183] ve Fetiḥ sûresi 25[184] âyetleri içinse kurbanlıkların vardığı yer anlamını vermiştir.

Ṭaberī, Baḳara sûresi 196,[185] Ḥāc sûresi 33[186] ve Fetiḥ sûresi 25[187] âyetlerinde geçen "مَحِلّ" kelimesine kurbanlıkların (*hedy*) kesilme yeri (*Kâbe, harem bölgesi*) şeklinde ism-i mekân anlamı vermiş ve bazı rivayetlerin Hac menasiklerini tamamlama zamanı şeklinde olduğunu da ifade etmiştir.

Son olarak Raʿd sûresi 31. âyette birinci babdan "حَلَّ - يَحُلُّ" s̱ulas̱i mucerred muzari fiil formunun "تَحُلُّ" türevi geçmektedir. Ṭaberī, Muḳātil ve Zemaḫşerī tefsirlerinde "تَحُلُّ" fiiline, "تَنْزِلُ" (*inmek*) anlamında yani "*belanın evlerinin yakınına inmesi*" şeklinde âyeti açıklamışlardır.[188]

Sonuç olarak yukarıda "حلّ" (*ḥ-l-l*) kökünün geçtiği âyetlerin beş tanesi "يَحِلُّ" ikinci bab muzari fiil formundadır. Muḳātil ve Zemaḫşerī tefsirlerinde bu form için, "*azâbın vacib*" olması şeklinde anlam vermişlerdir. Ṭaberī ise "*azâbın vacib olması*" ve "*azâbın inmesi*" nin aynı anlama geldiğini söylemiş ve "يَحِلُّ" fiili için daha çok "ينزل" fiilini kullanarak açıklama yapmıştır. "حلّ" (*ḥ-l-l*) kökü iki defada s̱ulas̱i mezid fiil formu olan "أَحَلَّ" şeklinde geçmektedir. Bunlardan biri "*cennete yerleşmek*" "*ikamet*

---

[181] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, s.15.

[182] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.171.

[183] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, ss.126-127.

[184] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, ss.75-76.

[185] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.3, s.45.

[186] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.627.

[187] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.23.

[188] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.379-380; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.16, s.456; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.531.

etmek" diğeri ise "*helak yurduna kondurma/ götürme*" şeklinde tefsir edilmiştir. Ṭaberī özellikle "أَحَلَّ" fiiline anlam verirken yine "نَزَلَ" (*inmek*) fiilini kullanmıştır.[189] "مَحِلّ" kelimesi ise Kur'ân'da üç defa ism-i mekân anlamında daha çok kurbanlıkların kesildiği yer anlamında tefsir edilmiştir. Son olarak "تَحُلُّ" birinci bab muzari fiil formunda Kur'ân'da bir defa geçmekte ve sadece bu formda Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī ittifakla "تَنْزِلُ" (*inmek*) fiili ile fiilin geçtiği âyete "*belanın inmesi*" şeklinde anlam vermişler.

Kur'ân'da *n-z-l* kökünün semantik incelemesini yaparken bu kelimenin "حلّ" ve "هبط" sözcükleri ile nuanslar olup olmadığını anlamak için Kur'ân'da bu kelimelerin geçtiği âyetleri ve Arapça sözlükleri inceledik ve aşağıdaki sonuçlara vardık;

1) "نَزَلَ" ve "هَبَطَ" fiilinin zıttı "صَعَدَ" , "حَلَّ" kelimesinin zıttı ise "اِرتحال" dir.

2) "نَزَلَ" kelimesi genel olarak kıymetli şeyler (Kur'ân, Kitap, melek, yağmur vb.) için kullanılmıştır. "هبط" kelimesi ise geçtiği âyetlerde daha çok hafife alma ve aşağılama anlamlarını çağrıştıran ifadeler (*Hz. Âdem ve Hz. Ḥavva'nın cennetten indirilmesi, Hz. Musa'nın kavminin zillet ve yoksulluk içinde Mısır'a indirilmesi vb.*) için kullanılmıştır. "حلّ" kelimesi de âyetlerde daha çok azâbın inmesi anlamında kullanılmıştır. Ayrıca gerçek anlamda iniş mânâsında kullanılan " يَحُلُّ " fiili Kur'ân'da bir defa geçmektedir. Çoğunlukla "يَحِلَ" şeklinde geçmekte ve tefsirciler tarafından daha çok azâbın vacib olması anlamında kullanılmıştır. Ayrıca "هبط" ve "حلّ" kelimeleri, Kur'ân, Kitap, zikir, melek ve yağmur gibi kıymetli şeyler için kullanılmamıştır.

3) Dilcilerin "هبط" fiilinin yerleşme ile sonuçlanan bir iniş, "نَزَلَ" fiilinin yerleşme gerektirmeyen bir iniş ifade ettiği şeklinde yapılan yorumlara karşılık Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī tefsirlerinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

[189] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.20, s.474.

2.1.2. "أَنْزَلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babdan sulasi mezīd fiil formu "أَنْزَلَ- يُنْزِل-اِنْزَالاً", Arapça sözlüklerde, "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden kullanıldığında ise "*vahyetmek*", "*lutfetmek*", "*zarara uğratmak*" ve "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamlarına geldiğini ifade etmiştik.

"أَنْزَلَ" (*enzele*) sulasi mezīd fiil formunda, Kur'ân-ı Kerim'de elli sûrede, yüz altmış üç âyette toplamda yüz seksen üç defa geçmektedir. Bu âyetlerin seksen bir tanesi Mekkī seksen iki tanesi de Medenī âyetlerdir. Bunlar; mazi, muzari ve emr-i hazır siğalarındadır.

Kur'ân'da "أَنْزَلَ" mazi fiil formunda elli beşi meçhul yapıda olmak üzere dokuz türevi vardır. Fiilin mazi zaman kipinde, en fazla kullanılan türevi malum yapıdaki "أَنْزَلَ" türevidir. Bu türev Kur'ân-ı Kerim'de altmış üç defa geçmektedir. Kur'ân'da "أَنْزَلْتُ" ve "أَنْزَلَهُ" şeklindeki türevi üç defa, "أَنْزَلْنَا" kırk defa, "أَنْزَلْنَاهُ" on dört defa "أَنزَلتُمُوهُ" ve "أَنزلناها" birer defa ve son olarak meçhul türevleri olan "أُنْزِلَ" kırk dokuz ve "أُنْزِلَتْ" altı defa geçmektedir. Kur'ân'da "أَنْزَلَ" fiilinin muzari formu "سَأُنْزِلُ " şeklinde bir defa geçmektedir. Emr-i hazır siğasında ise iki türevi bulunmakta ve bunlar "أَنْزِل" ile "أَنْزَلْتَنِي" şeklinde birer defa geçmektedir.[190]

Aşağıdaki tabloda Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "أَنْزَلَ" (e*nzele*) fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "أَنْزَلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 3. أَنْزَلَ- Mekkī

[190] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres*, ss.295-297.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	23/53/Necm:23	اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَاۤءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَاۤؤُكُمْ مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ	“Bunlar sizin ve atalarınızın putlara taktığı boş isimlerden ibarettir. Allah onlara öyle bir yetki ve güç vermemiştir...”	اَنْزَلَ	Delil سُلْطَان
2	25/97/Ḳadr:1	اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ	“Biz onu (Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indirdik.”	اَنْزَلْنَاهُ	(Kur’ân)
3	38/38/Ṣād:8	ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي	“İlâhî uyarı içimizden ona mı indirildi şimdi!" İşin doğrusu onlar benim uyarım karşısında kuşku içindedirler...”	اُنْزِلَ	Zikir (Kur’ân)
4	38/38/ Ṣād:29	كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِه وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ	“Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl iz‘an sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik.”	اَنْزَلْنَاهُ	Kitap (Kur’ân)
5	39/7/Aʿrāf:2	كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ	“Bu, kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir sıkıntı olmasın”	اُنْزِلَ	Kitap (Kur’ân)
6	39/7/Aʿrāf:3	اِتَّبِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ	“Rabbinizden size indirilene uyun; O’nu bırakıp da başka önderlerin ardından gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”	اُنْزِلَ	(Kur’ân)
7	39/7/Aʿrāf:26	يَا بَنِي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشاً	“Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık”	اَنْزَلْنَا	Elbise ve Ziynet Eşyası
8	39/7/Aʿrāf:57	حَتّٰٓى اِذَآ اَقَلَّتْ سَحَاباً ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَآءَ فَاَخْرَجْنَا بِه مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ	“… Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız.…”	فَاَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
9	39/7/Aʿrāf:157	فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِه وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي اُنْزِلَ مَعَهٗٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ	“… O peygambere inanan, onu koruyup destekleyen, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar, işte bunlardır kurtuluşa erenler.”	اُنْزِلَ	Nur (Kur’ân)
10	39/7/Aʿrāf:160	وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ	“... onlara kudret	اَنْزَلْنَا	Kudret

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		وَالسَّلْوٰى	helvasıyla bıldırcın eti indirdik...”		Helvası ve Bıldırcın Eti
11	41/36/Yāsīn:15	قَالُوا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُوْنَ	“... Siz de ancak bizler gibi insanlarsınız. Hem Rahmân herhangi bir şey indirmiş değil; siz sadece yalan söylüyorsunuz!”	اَنْزَلَ	(Melek)
12	41/36/Yāsīn:28	وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ	“Ondan sonra onun kavmi üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirmeyiz de.”	اَنْزَلْنَا	Ordu (Melekler)
13	42/25/Furḳān:6	قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً	“De ki: "Onu, göklerin ve yerin sırlarını bilen Allah indirdi. Doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir”	اَنْزَلَهُ	(Kur’ân)
14	42/25/Furḳān:7	وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْاَسْوَاقِ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيراً	“Dediler ki: "Bu nasıl peygamber! Yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor. Ona bir melek indirilmeli ve kendisiyle birlikte o melek de uyarıcılık görevi yapmalı değil miydi?”	اُنْزِلَ	Melek
15	42/25/Furḳān:21	وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا	“... Bize melekler gönderilmesi veya rabbimizi görmemiz gerekmez miydi?" diyorlar...”	اُنْزِلَ	Melekler
16	42/25/Furḳān:48	وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوراً	... Gökten de tertemiz su indirdik...	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
17	43/35/Faṭir:27	اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً	“Allah’ın gökten su indirdiğini görmez misin?...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
18	45/20/Ṭāhā:2	مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى	“Biz Kur’ân’ı sana mutsuz olasın diye indirmedik.”	اَنْزَلْنَا	Kur’ân
19	45/20/Ṭāhā:53	وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً	“...gökten su indiren O’dur...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
20	45/20/Ṭāhā:113	وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰناً عَرَبِياً	“... onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik”	اَنْزَلْنَاهُ	Kur’ân
21	46/56/Vāḳiʿa:69	ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ	“Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa biz miyiz indiren?”	اَنْزَلْتُمُوهُ	(yağmur)
22	48/27/Neml:60	اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً	“Peki gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren kim ?…”	اَنْزَلَ	Su (Yağmur)
23	49/28/Ḳaṣaṣ:24	ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّي لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ	“... Sonra gölgeye çekilip, "Ey rabbim! Bana lutfedeceğin her türlü hayra muhtacım!" diye niyazda bulundu.”	اَنْزَلْتَ	Hayır ve Rızk

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
24	49/28/Ḳaṣaṣ:87	وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ	“Allah’ın âyetleri sana indirildikten sonra artık onlar seni bunların gereğini yapmaktan alıkoymasınlar...”	اُنْزِلَتْ	Âyetler (Kur’ân)
25	50/17/İsrā’:102	قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ	“Mûsâ şöyle dedi: “Çok iyi biliyorsun ki, bunları birer ibret olmak üzere ancak göklerin ve yerin rabbi indirdi...”	اَنْزَلَ	(Mucize)
26	50/17/İsrā’:105	وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ	“Biz Kur’ân’ı sadece gerçeğin bilgisi olarak indirdik, …”	اَنْزَلْنَاهُ	(Kur’ân)
27	51/10/Yūnus:20	وَيَقُولُونَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه	Ona rabbinden bir işaret gelse ya!" diyorlar...	اُنْزِلَ	Mucize اٰيَةٌ
28	51/10/Yūnus:24	اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ	Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir su misalidir...	اَنْزَلْنَاهُ	Su (yağmur)
29	51/10/Yūnus:59	قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَاماً وَحَلَالاً	“De ki: "Allah’ın size rızık olarak indirdiği şeylerden bir kısmını helâl bir kısmını haram saymanıza ne demeli?...”	اَنْزَلَ	Rızk
30	51/10/Yūnus:94	فَاِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ	“Şayet sana indirdiklerimizden şüphen varsa, senden önce kitabı okuyanlara sor...”	اَنْزَلْنَآ	(Kur’ân)
31	52/11/Hud:12	يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ	“Ona bir hazine indirilse veya onunla beraber bir melek gelse ya! ...”	اُنْزِلَ	Hazine
32	52/11/Hūd:14	فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ	“Eğer size cevap veremezlerse, bilin ki Kur’ân ancak Allah’ın ilminin eseri olarak indirilmiştir ve O’ndan başka tanrı yoktur...”	اُنْزِلَ	(Kur’ân)
33	53/12/Yūsuf:2	اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰناً عَرَبِياً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ	“Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.”	اَنْزَلْنَاهُ	Kur’ân
34	53/12/Yūsuf:40	مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِه اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ	“Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir...”	اَنْزَلَ	Delil سُلْطَانٌ
35	54/15/Ḥicr:22	فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُ	...gökten su indirip onunla sizin su ihtiyacınızı karşıladık...	فَاَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
36	54/15/Ḥicr:90	كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ	“...Nitekim biz, bölüp parçalayanları cezalandırdık...”	اَنْزَلْنَا	Kitap (ilahi kitaplar)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
37-38	55/6/En ʾām:8	وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكاً لَقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ	“Ona bir melek indirilseydi ya!" dediler. Eğer biz bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine mühlet verilmezdi.”	اُنْزِلَ - اَنْزَلْنَا	Melek - Melek
39-40	55/6/En ʾām:91	وَاِذْ قَالُوا مَا اَنْزَلَ اللهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذي جَاءَ بِه شمُوسٰى نُوراً وَهُدًى لِلنَّاسِ	“...Nitekim "Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyleyse Mûsâ’nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi? ...”	اَنْزَلَ - اَنْزَلَ	(Vahiy) - Kitap (Tevrat)
41	55/6/En ʾām:92	وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا	“Bu (Kur’ân), Ümmülkurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz, kendisinden öncekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır...”	اَنْزَلْنَاهُ	Kitap (Kur’ân)
42-43	55/6/En ʾām:93	اَوْ قَالَ اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَا اَنْزَلَ اللهُ	“... Ben de Allah’ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim diyenlerden daha zalim kim vardır? …”	سَأُنزِلُ اَنْزَلَ	Kitap - (Kur’ân)
44	55/6/ En ʾām:99	وَهُوَ الَّذي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	“Gökten su indiren O’dur...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
45	55/6/En ʾām:114	اَفَغَيْرَ اللهِ اَبْتَغي حَكَماً وَهُوَ الَّذي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً	“(De ki:) "Allah’tan başka bir hakem mi arayacağım? Halbuki size kitabı açıklanmış olarak indiren O’dur...”	اَنْزَلَ	Kitap (Kur’ân)
46	55/6/En ʾām:155	وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ	“Bu da (Kur’ân) bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.”	اَنْزَلْنَاهُ	Kitap (Kur’ân)
47	55/6/En ʾām:156	اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا	“Kitap yalnız bizden önceki iki topluluğa indirildi...”	اُنْزِلَ	Kitap (Tevrat, İncil)
48	55/6/En ʾām:157	اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا اَهْدٰى مِنْهُمْ	“Yahut bize de kitap indirilseydi, doğru yolu bulmada onları geçerdik...”	اُنْزِلَ	Kitap
49	57/31/Loḳmān: 10	وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ	“...Biz, gökten su indirip (bununla) yeryüzünde her türden faydalı bitkiler bitirdik.”	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
50	57/31/Loḳmān: 21	وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا اَنْزَلَ اللهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَآ	“Onlara, "Allah’ın indirdiğine uyun" denildiğinde, “Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız” dediler...”	اَنْزَلَ	(Kur’ân)
51	58/34/Sebeʾ:6	وَيَرَى الَّذينَ اُوتُوا الْعِلْمَ	“Kendilerine bilgi	اُنزِلَ	(Kur’ân)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		الَّذَي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدَي اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ	verilenler, rabbinden sana indirilenin, gerçeğin ta kendisi olduğunu ve çok güçlü, her türlü övgüye lâyık olan Allah'ın yolunu gösterdiğini çok iyi bilirler."		
52	59/39/Zumer:2	اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ	"Biz bu kitabı sana gerçeğin bilgisi olarak indirdik..."	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur'ân)
53	59/39/Zumer:6	وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ	"... hayvanlardan da sizin için erkekli-dişili dört tür hayvan lutfetti..."	وَاَنْزَلَ	erkekli-dişili dört tür hayvan
54	59/39/Zumer:21	اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْاَرْضِ	"Görmedin mi Allah'ın gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara akıttığını? ..."	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
55	59/39/Zumer:41	اِنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ	"Biz sana, insanlar için gerçeği ortaya koymak üzere kitabı indirdik..."	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur'ân)
56	59/39/Zumer:55	وَاتَّبِعُوا اَحْسَنَ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ	"Hiç farkında olmadığınız bir sırada azap ansızın başınıza gelmeden önce rabbinizden size indirilen en güzel hükümlere uyun."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
57	61/41/Fuṣṣilet: 14	قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِه كَافِرُونَ	"...onlar, "Rabbimiz (buna inanmamızı) isteseydi mutlaka (elçi olarak) melekler gönderirdi."	لَاَنْزَلَ	Melekler
58	61/41/Fuṣṣilet: 39	فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ	"...üzerine yağmur indirdiğimizde toprak canlanıp kabarır..."	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
59	62/42/Şūrā:15	وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ	"...Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim..."	اَنْزَلَ	Kitaplar
60	62/42/Şūrā:17	اَللّٰهُ الَّذَي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ	"Hak ve hakikat içerikli kitabı ve o sayede ölçü ve dengeyi gönderen Allah'tır..."	اَنْزَلَ	Kitap ve Ölçü
61	64/44/Duḫān:3	اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ في لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ	"Biz onu mübarek bir gecede indirdik..."	اَنْزَلْنَاهُ	(Kur'ân)
62	65/45/Cāşiye:5	اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا	"...Allah'ın gökten indirdiği rızıkta (yağmurda) -ki, onunla öldükten sonra yere yeniden hayat vermektedir-..."	اَنْزَلَ	Rızık (Yağmur)
63	66/46/Aḥḳāf:30	قَالُوا يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ	"Ey halkımız! dediler, "Biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş, kendinden öncekileri onaylayan, gerçeğe ve	اُنْزِلَ	Kitap (Kur'ân)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
			doğru yola kılavuzluk eden bir kitap dinledik.”		
64	69/18/Kehf:1	اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجا-	“...kuluna sağlam ve kusursuz kitabı indirmiş, onda hiçbir bozukluğa yer vermemiştir.”	اَنْزَلَ	Kitap (Kur’ân)
65	69/18/Kehf:45	وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۤءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاۤءِ	“Onlara dünya hayatının örneğini de ver: O gökten indirdiğimiz bir su gibidir...”	اَنْزَلْنَاهُ	Su (yağmur)
66	70/16/Naḥl:10	هُوَ الَّذٖٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً	“Gökten su indiren O’dur...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
67	70/16/Naḥl:24	وَاِذَا قيلَ لَهُمْ مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا اَسَاطيرُ الْاَوَّلينَ	“Onlara, "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulduğunda "eskilerin masallarını!" diye cevap verirler.”	اَنْزَلَ	(Kur’ân)
68	70/16/Naḥl:30	وَقيلَ لِلَّذينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْراً	“Allah’a karşı gelmekten sakınanlara, "Rabbiniz size ne indirdi?" diye sorulur. Onlar, "Hayır indirdi" derler...”	اَنْزَلَ	(Kur’ân)
69	70/16/Naḥl:44	وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ	“... İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik.”	اَنْزَلْنَا	Zikir (Kur’ân)
70	70/16/Naḥl:64	وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ	“Sana kitabı, özellikle ayrılığa düştükleri konuda onları aydınlatman için ve inanan bir topluluğa rehber ve rahmet olsun diye indirdik.”	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur’ân)
71	70/16/Naḥl:65	وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ	“Allah gökten su indirip onunla ölmüş toprağa hayat vermektedir...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
72	72/14/İbrāhīm:1	كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ	“...Bu, rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övgüye lâyık olan Allah’ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır.”	اَنْزَلْنَاهُ	Kitap (Kur’ân)
73	72/14/İbrāhīm:32	اَللّٰهُ الَّذي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً	“Gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip onunla size rızık olarak türlü türlü ürünler çıkaran Allah’tır...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
74	73/21/Enbiyāʾ: 10	لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ كِتَاباً فيهِ ذِكْرُكُمْ	“Andolsun, size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik...”	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur’ân)
75	73/21/Enbiyāʾ: 50	وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ	“İşte bu Kur’ân da bizim indirdiğimiz bereketli bir hatırlatıcı bilgi kaynağıdır...”	اَنْزَلْنَاهُ	Zikir (Kur’ân)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
76	74/23/ Mu᾽minūn:18	وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ	"Gökten uygun ölçüde su indirir…"	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
77	74/23/ Mu᾽minū n:24	وَلَوْ شَاءَ اللهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً	"Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi herhalde bir melek gönderirdi…"	لَاَنْزَلَ	Melekler
78	74/23/ Mu᾽minūn:29	وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ	"Yine de ki: 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir..."	اَنْزِلْنِي	İndir (Hz.Nuh)
79	80/78/Nebe᾽:14	وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجاً	"...yoğun bulutlardan oluk gibi boşalan sular indirdik."	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
80	84/30/Rūm:35	اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَاناً فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِه يُشْرِكُونَ	"Yoksa onlara bir kanıt indirmişiz de o mu şirk koşmalarını söylüyor?"	اَنْزَلْنَا	Delil سُلْطَاناً
81-82	85/29/Ankebūt: 46	وَقُولُوا اٰمَنَّا بِالَّذِي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ	"Bize indirilene de size indirilene de inandık...	اُنْزِلَ اُنْزِلَ	(Kur'ân) - (Tevrat, İncil)
83	85/29/Ankebūt: 47	وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ	İşte biz kitabı sana böyle indiriyoruz..."	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur'ân)
84	85/29/Ankebūt: 50	وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّه	"Onlar hâlâ, "Rabbinden ona bazı mûcizeler indirilmeli değil miydi?" diyorlar"	اُنْزِلَ	Mucize اٰيَات
85	85/29/Ankebūt: 51	اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ	"Kendilerine okunan bu kitabı sana göndermiş olmamız onlara yetmiyor mu?"	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur'ân)

"أَنْزَلَ" fiilinin bizim tespitimize göre Kur'ân-ı Kerim'de Mekkī sûrelerde geçen türevleri genel olarak dört anlamda kullanılmaktadır. Bunlar; "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*", "*lutfetmek*" ve "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamlarındadır. Bu kısımda Kur'ân-ı Kerim'de Mekkī sûrelerde, "أَنْزَلَ" fiil formunun kullanıldıkları anlamları Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden bakıp birer örnekle açıklayacağız.

A-"أَنْزَلَ" Fiilinin "*Yukarıdan Aşağıya İndirmek*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da toplamda yirmi dört âyet olmak üzere, Mekkī sûrelerin on dokuz âyetinde[191] "*yağmurun indirilmesi*", toplamda beş âyet olmak üzere, Mekkī sûrelerin üç âyetinde[192] "*delil indirilmesi*", toplamda beş âyet olmak üzere, Mekkī sûrelerin üç âyetinde[193] "*mucize indirilmesi*" ve toplamda sekiz âyette dokuz defa olmak üzere, Mekkī sûrelerin yedi âyetinde[194] sekiz defa "*meleklerin indirilmesi*" anlamlarında geçmektedir. Ayrıca Kur'ân'da Medenī sûrelerdeki iki âyette "أَنْزَلَ", "*sihir indirilmesi*"[195] ve "*Yahudilerin kaleden indirilmesi*"[196] anlamlarında da kullanılmıştır. Aşağıda Mekkī sûrelerde "*yukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği âyetleri başlıklar halinde inceleyeceğiz.

Yağmurun indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Mekkī sûrelerde on dokuz âyette yağmurun yağdırılması (*indirilmesi*) anlamını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu âyetlerde Arapçada yağmurun yağmasını ifade eden "غيث" (*ġayṣ*) ve "مطر" (*maṭar*) kelimeleri kullanılmamıştır. Bu on dokuz âyetten on ikisi[197] "أَنْزَلَ مِنَ ٱلسَّمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirdi.*" ifadesi ile yağmurun indirilmesi kastedilmiştir. Bu ifadeye örnek olarak Zumer 39. âyeti verebiliriz:

---

[191] 7/Aʿrāf: 57; 25/Furḳān: 48; 35/Faṭir: 27; 20/Ṭāhā: 53; 56/Vāḳiʿa: 69; 27/Neml: 60; 10/Yūnus: 24; 15/Ḥicr: 22; 6/Enʿām: 99; 31/Loḳmān: 10; 39/Zumer: 21; 41/Fuṣṣilet: 39; 45/ Cāşiye: 5; 18/Kehf: 45; 16/Naḥl: 10, 65; 14/İbrahīm: 32; 23/Muʾminūn: 18; 78/Nebeʾ: 14.

[192] 53/Necm: 23; 12/Yūsuf: 40; 30/Rūm: 35.

[193] 17/İsrāʾ: 102; 10/Yūnus: 20; 29/Ankebūt: 50.

[194] 36/Yāsīn: 15, 28; 25/Furḳān: 7,21; 6/Enʿām: 8; 41/Fuṣṣilet: 14; 23/Muʾminūn: 24.

[195] 2/Baḳara: 102.

[196] 33/Aḥzāb: 26.

[197] 25/Furḳān: 48; 35/Faṭir: 27; 20/Ṭāhā:53; 27/Neml:60; 15/Ḥicr: 22; 6/Enʿām: 99; 31/Loḳmān: 10; 39/Zumer: 21; 16/Naḥl: 10, 65; 14/İbrahīm: 32; 23/Muʾminūn: 18.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَّاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعاً مُخْتَلِفاً اَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَراً ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَاماً ۭ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ

"*Görmedin mi Allah'ın gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara akıttığını? Sonra onunla değişik renklerde ürünler bitirir, sonra bu bitkiler gelişip olgunlaşır; ardından onun sarardığını görürsün, sonunda Allah onu kırılıp ufalanmış hale getirir. Kuşkusuz bunda akıl iz'an sahipleri için bir ders vardır.*"

Muḳātil bu âyeti tefsir ederken, "*Allah'ın gökten su indirip onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirdiğini ve bu kaynaklarla türlü türlü ekinler çıkardığını ifade etmektedir*."[198] Âyette geçen "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" (*Gökten su indirdi*.) ifadesini olduğu gibi aktarmış ve yağmur (مطر) kelimesini kullanmamıştır.[199] Ancak diğer âyetlerde genellikle "*Gökten su indirdi*." ifadesini yağmur (مطر) şeklinde aktarmaktadır.[200]

Ṭaberī, "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesini "و هو مطر" (*O yağmurdur*.) şeklinde açıklamış ve bu yağmurların yeryüzündeki kaynakları takviye ettiğini belirtmiştir. Bu sularla yerden türlü türlü mahsuller çıkarıldığını ifade etmiştir.[201] Ṭaberī "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesinin geçtiği diğer âyetleri de "مطر" ve "غيث" kelimeleri ile açıklamaktadır.

Zemaḫşerī, yeryüzündeki bütün suların kaynağı gökten inen sudur. Âyette geçen "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesini yağmur (مطر) şeklinde açıklamaktadır. Ancak Zemaḫşerī genel olarak diğer âyetlerde geçen bu ifadeye değinmemekle beraber, "*Gökten su*

---

[198] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.679.

[199] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.524.

[200] Muḳātil tefsirinde, 7/Aʿrāf: 57; 25/Furḳān: 48; 20/Ṭāhā: 53; 27/Neml: 60; 15/Ḥicr: 22; 31/Loḳmān: 10; 41/Fuṣṣilet: 39; 45/ Cāşiye: 5; 16/Naḥl: 10, 65; 14/İbrahīm: 32 âyetlerinde ki "انزل مِن السّماءِ ماء" ifadesini gökten yağmur yağması (مطر) olarak tefsir etmektedir.

[201] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, s.276.

indirdi." anlamında ifadeyi aynen aktarmayı tercih etmektedir. Âyetin devamını ise Muḳātil ve Ṭaberī'ye benzer şekilde tefsir etmektedir. [202]

Mekkī sûrelerde geçen âyetlerden beş tanesi[203] de "*Gökten su indirdi*." anlamında biraz daha farklı bir formda "فأنزل به الماء" şeklinde ifade edilmektedir. Aşağıdaki âyet bu ifadeye örnek olarak verilebilir:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى اِذَا اَقَلَّتْ سَحَاباً ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَاَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"*Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhalde bundan ibret alırsınız.*" [204]

Muḳātil, bu âyette geçen rahmet kelimesinden kastın yağmur (مطر) olduğunu belirttikten sonra âyeti; su yüklü bulutların, ölmüş bir beldeye su indirerek her türlü üründen çıkarttığı gibi kıyamet günü ölüleri de yerden böyle (yani tıpkı yerden su ve bitki çıkardığımız gibi) çıkaracağız şeklinde tefsir etmiştir. Âyette geçen "وما أنزل به الماء" (*…ve oraya su indiririz.*) ifadesini aynen aktarmış olmakla beraber, âyetin sibakından ifadeye yağmur (مطر) anlamını verdiğini anlıyoruz.[205]

Ṭaberī de rahmet kelimesinin yağmur (مطر) olduğunu ifade etmiştir. "فأنزلنا به الماء" ifadesini ise "فأنزل به المطر و اَخرَج به من كلّ الثمرات" (*ve oraya yağmur indiririz ve*

[202] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.122.

[203] 7/Aʿrāf: 57; 10/Yūnus: 24; 78/Nebeʾ: 14; 41/Fuṣṣilet: 39; 18/Kehf: 45.

[204] 7/Aʿrāf: 57.

[205] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.42.

onunla her türlü ürünü çıkarırız.) ifadesi ile açıklamıştır. Ṭaberī'nin söz konusu âyete dair ehli te'vilin rivâyetlerinde de yağmur kelimesi "امطر" ile açıklanmaktadır.[206]

Zemaḫşerī, rahmet kelimesinin "*tereḥḥum*" (*karşılıklı sevgi, merhamet dileme, açma*) anlamına geldiğini bir önceki âyette ifade ediyor. " بُشراً بين يدي رحمتِهِ" (*rahmetin önündeki müjdeci*) kavlinin yağmur (غيث) manasında olup, eser ve etki açısından nimetlerin en güzeli, en değerlisi, en mükemmeli ve en tamamlayıcı olan anlamında olduğunu söylemiştir. Sonra ise "فانزلنا به الماء" (*ve oraya suyu indiririz*) ifadesini aynen aktarmayı tercih ettiğini görmekteyiz.[207]

Mekkī sûrelerden Vāḳiʿa sûresi 69. âyetinde "*yağmur yağması*" anlamında herhangi bir kelime doğrudan geçmemektedir. Âyet, yağmurun yağmasını aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

ءَأَنتُم أَنزَلتُمُوهُ مِنَ المُزنِ أَم نَحنُ المُنزِلُونَ

"*Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa biz miyiz indiren*?"[208]

Müfessirler bu âyetin tefsirinde "مزن" kelimesinin bulut olduğuna dair açıklama yapmış, "*İçtiğimiz suyu buluttan siz mi indirdiniz yoksa indiren biz miyiz?"* şeklinde anlam ifade etmişlerdir. Yağmur (مطر, غيث) kelimesini kullanmamakla beraber "*buluttan inen su*" ifadesinin dolaylı olarak yağmur anlamına geldiğini anlamaktayız.[209]

---

[206] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.492.

[207] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.112.

[208] 56/Vāḳiʿa: 69.

[209] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.223; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.143; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.466.

"*Yağmur yağması*" anlamında Mekkī sûrelerden Cāşiye 5. âyette ise "رِزْق" kelimesi geçmektedir. Müfessirler bu âyeti aşağıdaki gibi tefsir etmektedirler:

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا اَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَّاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"*Gece ile gündüzün yer değiştirmesinde, Allah'ın gökten indirdiği rızıkta (yağmurda) - ki, onunla öldükten sonra yere yeniden hayat vermektedir- rüzgârları çeşitli yönlerden estirmesinde düşünenler için alınacak dersler vardır.*"[210]

Muḳātil, âyetin tefsirinde, Allah'ın gökten bir rızık (*yani yağmur*) indirip onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları yönlendirmesinde akıl sahipleri için nice deliller olduğunu belirtmiştir. Ayrıca âyette geçen rızık kelimesini yağmur (مطر) olarak ifade etmiştir.[211] Ṭaberī, âyetteki "رزق" kelimesini ölmüş ve kurumuş toprağı canlandırmaya, insanların erzakını ve gıdalarını yerden çıkartmaya sebep olan yağmur (غيث) şeklinde açıklamaktadır.[212] Zemaḫşerī de âyetteki "رزق" kelimesini "مطر" olarak tefsir etmiştir.[213]

Mekkī sûrelerde geçen yağmurun indirilmesi anlamını ifade eden âyetler tefsirlerden araştırdığımız kadarıyla bizi aşağıdaki sonuçlara ulaştırmaktadır:

1) Bu âyetlerin hepsi yağmurun indirilmesi şeklinde tefsir edilmiştir. Muḳātil ve Ṭaberī çoğunlukla âyetleri "مطر" ve "غيث" kelimeleriyle açıklamışlardır. Zemaḫşerī ise "مطر" ve "غيث" kelimelerini nadir olarak

[210] 45/Cāşiye: 5.

[211] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.835.

[212] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.2, s.61.

[213] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.285.

kullanmaktadır. Çoğunlukla "*Gökten su indirdi.*" ifadesini aynen aktarmayı tercih etmektedir.

2) Yağmur bu âyetlerde, rahmet, rızık, türlü ürünlerin (الثمرات) ve güzel bahçelerin kaynağı olarak belirtilmiştir.

3) Allah bu âyetleri, yağmurun kurumuş toprağı canlandırdığı gibi, kıyamet günü insanları da tekrar dirilteceğine delil olarak göstermektedir.

Delil indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette delil indirilmesi anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin üç tanesi Mekkī sûrelerde geçmekte ve "سلطان" (*delil*) kelimesi ile ifade edilmektedir. İki defa da Medenī sûrelerde geçmekte ve bu âyetler de "بيّنات" ve"أيات بيّنات" kelimeleri "*delil*" anlamında kullanılmıştır.

"سلطان /Sulṭān" kelimesi "*kuvvetli delil*" anlamında "حجَّةٌ" ve "بُرْهَانٌ" kelimeleri ile açıklanmıştır. Ayrıca "*kuvvet (güç)*", "*otorite*", "*hükümdar*" ve "*vali*" anlamlarına da gelmektedir.[214] Kelimenin aslı "سَلِيطٌ/selīṭ", ن (*nūn*) ise zaidedir.

"سلطان" kelimesi "أَنْزَلَ" fiili ile beraber kullanıldığında sadece "*kuvvetli delil*" anlamını ifade etmektedir.

Mekkī sûrelerde geçen üç âyette[215] müfessirler "سلطان" kelimesini "برهان"[216] ve "حجّة"[217] kelimeleri ile tefsir etmişlerdir.

Bu âyetlerden biri, Hz. Yusuf zamanındaki müşriklerin Allah'a ortak koştuğu ilahlar (*putlar*) hakkında delil indirilmediğini, bu ilahlara kendilerinin ve babalarının

[214] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-Arab*, s.230.

[215] 53/Necm: 23; 12/Yusuf:40; 30/Rum:35

[216] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.423.

[217] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, ss.161-162; Ṭaberī, *Cāmiu'l-Beyān*, c.16, ss.105-106; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.471.

isim verdiğini beyan etmektedir.[218] Diğer iki âyet ise Mekkeli müşrikler hakkında nâzil olmuştur. Bu iki âyetten Necm sûresi 23. âyeti müfessirler tarafından aşağıdaki şekilde tefsir edilmiştir.

اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنْ يَّتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى

"*Bunlar sizin ve atalarınızın putlara taktığı boş isimlerden ibarettir. Allah onlara öyle bir yetki ve güç vermemiştir. Onlar (putperestler) sadece kuruntularına ve kişisel arzularına uyuyorlar. Oysa şimdi onlara rablerinden bir yol gösterici gelmiş bulunmaktadır*."[219]

Muḳātil, Allah'ın siz ve atalarınızın (Mekkeli müşrikler), Lat, Menat ve Uzza şeklinde isimlendirdiği putlar hakkında herhangi bir delil indirmediği şeklinde âyeti açıklamıştır.[220] Ṭaberī ve Zemaḫşerī de bu âyeti Mekke Müşrikleri ve atalarının isimlendirdiği putlar hakkında hiçbir delil indirmediği şeklinde tefsir etmişlerdir.[221]

Mucize indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette "*mucizenin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Üç defa Mekkī,[222] iki defa da Medenī[223] âyetlerde geçmiş ve genellikle "أية / أيات" kelimeleri ile mucizenin indirilmesi ifade edilmiştir.

---

[218] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.334-335; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.16, ss.105-106; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.471.

[219] 53/Necm: 23.

[220] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.161-162.

[221] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, ss.527-528; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.423.

[222] 17/İsrāʾ: 102; 10/Yūnus: 20; 29/Ankebūt: 50.

[223] 13/Raʿd: 7, 27.

Mekkī sûrelerde geçen âyetlerden biri olan İsrāʾ sûresi 102. âyet Hz. Musa'nın Firavun'a gösterdiği mucizeleri (Hz. Musa firavuna dokuz tane mucize gösteriyor. Bunlar; 1. Parlayan el, 2. Asanın yılana dönüşmesi, 3. Mısır'da tufan, 4. Mısır'da nehirlerin kanlı akması, 5. Kıtlık yılları, 6. Çekirge istilası, 7. Haşerat, 8. Kurbağa, 9. Dinar ve dirhemlerin üzerinin silinmesi) anlatmaktadır.[224]

Yine Mekke'de inen diğer iki âyet, Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed'den, diğer resullerin kavimlerine getirdikleri (Salih'e deve verildiği, İsa'ya gökten sofra indirildiği)[225] gibi mucizeler talep etmesini ifade eden âyetlerdir. Yūnus sûresi 20. âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْٓا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ

"*Ona rabbinden bir işaret gelse ya!" diyorlar. De ki: "Gaybı bilmek Allah'a mahsustur; bekleyiniz, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim*."

Muḳātil Mekke müşriklerinin, Peygamberimizden İsrailoğulları arasında görüldüğü şekilde mucizeler istediğini ifade etmektedir.[226] Zemaḫşerī, "Rabbinden ona bir mucize indirilseydi" âyeti için, buradaki "اَية" kelimesinden kasıt müşriklerin istedikleri; olmasını diledikleri bir mucizedir. Oysaki âyet ve mucize olarak Kur'ân buna yeterdi. "*Evet, sadece* Kur'ân *çağlar boyu tüm mucizelere kâfi gelirdi*." şeklinde Kur'ân'ın mucize oluşu üzerinden tefsir yapmaktadır.[227]

[224] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.553; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, s.569.

[225] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.53.

[226] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.33-234.

[227] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.337.

Meleklerin indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da sekiz âyette[228] dokuz defa "*meleklerin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin yedi tanesi Mekkī sûrelerde bir tanesi de Medenī sûrede geçmektedir. Meleklerin indirilmesi, altı defa "ملك ملائكة ج" (*melek ve çoğulu melekler*) kelimeleri ile ve bir defa "جنود" (*ordu*) kelimesi ile ifade edilmiştir. Bir âyette de herhangi bir kelime kullanılmadan "*meleklerin indirilmesi*" kastedilmiştir.

"أَنْزَلَ" fiili Mekkī sûrelerde, beş âyette altı defa, "ملائكة ج ملك" kelimeleri ile " لو لا" ve "لو" edatlarıyla "*meleklerin indirilmesi*" ifade edilmiştir.

Genel olarak bu âyetler, müşriklerin peygamberlere inanmak için kendilerini doğrulayan meleklerin indirilmesini veya peygamberlerin melek olması şartını koyan ifadeler içerir. Bu âyetlerde gerçek anlamda melek indirilmesi gerçekleşmemektedir. Örnek olarak En ʿām sûresi 8. âyet verebiliriz:

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكاً لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ

"*Ona bir melek indirilseydi ya!*" *dediler. Eğer biz bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine mühlet verilmezdi*."

Muḳātil, âyeti "risaletini tasdiklemek ve ona risalet görevinde yardımcı olması için niçin melek indirilmedi? Eğer bir melek indirseydik, onlarda onu görselerdi ve inanmasalardı hemen azab edileceklerdi. Çünkü peygamberler yalanlandıklarında melekler azab getirirler." şeklinde tefsir etmiştir.[229]

Ṭaberī de, kendilerinden önceki ümmetlerin başına geldiği gibi, meleğin indirilmesini isteyenler için, melek indirilse ve onlar da bunu inkâr edip inanmazlarsa

[228] 36/Yāsīn:15, 28; 25/Furḳān: 7, 21; 6/En ʿām: 8; 41/Fuṣṣilet: 14; 23/Mu ʾminūn: 24; 9/Tevbe: 26.

[229] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.550-551.

başlarına hemen azap indirileceği ve mühlet verilmeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Ṭaberī'nin rivâyet ettiği başka bir görüşe göre eğer melek asli sûretiyle görünürse insanın buna dayanamayıp ruhlarının ölmesi şeklinde bir azab gerçekleşecektir.[230]

Zemaḫşerī de, Ṭaberī'ye benzer bir şekilde iki görüş belirtmiştir. Meleğin indirilmesi bir mucizedir. Eğer bu gerçekleşir ve bunu isteyenler inanmaz, inkâr ederlerse artık helak edilmeleri kesinleşir ve kendilerine fırsat verilmez. Ya da onların indirilen meleği karşılarında asli sûretiyle görüp buna dayanamayıp ölmeleri şeklinde anlam verilmiştir.[231]

Bu âyetlerde gerçek anlamda melek indirme olmadığını görmekteyiz. Sadece müşriklerin melek indirilmesini talep etmeleri ve inmesi durumunda olabilecekler ifade edilmiştir.

Mekke'de inen Yāsīn sûresi 28. âyette: "وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاۤءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ" "*Ondan sonra onun kavmi üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirmeyiz de.*" "*meleklerin indirilmesi*", "جُنْد"(*ordu*) kelimesiyle verilmiştir.[232] Ṭaberī, "*Biz, O adamdan sonra kavmin üzerine gökten bir ordu indirmedik.*" ifadesinden maksadın; "*Biz o kavme artık peygamber indirmedik*." demek olduğunu dese de bu görüşe katılmamakta ve bu ifadeden maksadın; O kavmin, gökten melekler ordusu indirerek helak edilmediğini, onların sadece bir çığlıkla helak edildiğini beyan olduğunu söylemektedir.[233]

[230] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.11, ss.267-268.

[231] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, ss.7-8.

[232] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.577.

[233] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.20, ss.510-511.

Yāsīn sûresi 15. âyette ise "قَالُوا مَا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ" (*Diğerleri ise şöyle karşılık verdiler: Siz de ancak bizler gibi insanlarsınız. Hem rahmân herhangi bir şey indirmiş değil; siz sadece yalan söylüyorsunuz*!) melek indirilmesine dair herhangi bir kelime veya ifade kullanılmamıştır. Ancak Ṭaberī, âyeti, "*Sizler de bizim gibi insandan başka birşey değilsiniz. Eğer iddia ettiğiniz gibi peygamber olmuş olsaydınız meleklerden olurdunuz*." şeklinde tefsir etmiştir. [234] Yani müşrikler siz bizim gibi insanlarsınız, rahman elçi göndermek isteseydi melekleri gökten elçi olarak bize indirirdi. Burada "اَنْزَلَ" fiili ile meleklerin indirilmesi kastedilmiştir.

B- "أَنْزَلَ" Fiilinin "*Lutfetmek*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Mekkī sûrelerde altı âyette "" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerde "أَنْزَلَ", "*kudret helvası ve bıldırcın*",[235] "*hazine*",[236] "*hayvanlardan sekiz çift*",[237] "*elbise ve ziynet*"[238] ve "*hayr ve rızk*"[239] lutfetmesi şeklinde anlam ifade etmiştir.

Allah'ın mahlûkâta nimetlerinden lutfetmesi ya bir nesnenin bizatihi kendisinin (*kudret helvası ve bıldırcın, hazine ve hayvanlardan sekiz çift indirilmesi*) inzâl edilmesi şeklinde olur ya da sebeplerin inzâl edilmesi (*demirin, elbisenin vb. şeylerin inzâli gibi*) ile gidilecek yolun gösterilmesi şeklinde olur.[240]

[234] Ṭaberī, Cāmiʿu'l-Beyān, c.20, ss.501-502.

[235] 7/Aʿrāf: 160.

[236]11/Hūd: 12.

[237] 39/Zumer: 6.

[238] 7/Aʿrāf: 26.

[239] 28/Ḳaṣaṣ: 24; 10/Yūnus: 59.

[240] el-Işfehānī, *el-Mufredāt fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488.

Allah'ın bir nesnenin bizatihi kendisini verdiği âyete Aʿrāf sûresi 160. âyetini örnek gösterebiliriz:

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطاً اُمَماًۜ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهٗٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناًۜ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

"*İsrâiloğulları'nı nesillere göre on iki topluluğa ayırdık. Halkı kendisinden su istediğinde Mûsâ'ya, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. Taştan on iki göze fışkırdı. Her kabile içeceği yeri belledi. Üzerlerine de buluttan gölgelik yaptık; onlara kudret helvasıyla bıldırcın eti indirdik. "Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin" (dedik). Onlar (nankörlükleriyle) bize değil fakat kendilerine kötülük ediyorlardı*."

İsraîloğulları, Tih çölünde iken Allah onların üzerine, yiyecek olarak kudret helvası ve bıldırcın eti indirdi. Yani nesnenin bizatihi kendisini İsrailoğulları'na bahşetmiştir.[241]

Allah'ın, bir nesnenin sebeplerini inzal etmesi ile gidilecek yolun gösterilmesine Aʿrāf sûresi 26. âyetini örnek olarak gösterebiliriz: "يَا بَنِي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشاً" "*Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik…*"[242]

Cahiliye döneminde, Araplardan bir kısım insanlar, Kâbe'yi tavaf ederken, her zaman giydikleri elbiselerini çıkarıp çıplak olarak tavaf yaparlardı. Âyette böyle yapanları uyararak, avret mahalleri örtmeleri için kendilerine elbiseler verdiğini beyan

[241] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b.* Suleymān, c.2, s.69; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.13, s.177; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.169.

[242] 7/Aʿrāf: 26.

etmektedir.[243] Ṭaberī, âyette "لِبَاساً" kelimesinin, avret mahallerin örtmeleri için Allah'ın kullarına bahşettiği bir nimet olarak "*elbiseler*" anlamına geldiğini ve burada elbisenin gökten indirilmesini "خلقَه لهم، ورزقه إياهم" (*onlar için yarattı, onlara rızık olarak verdi*.) ifadesiyle açıklamaktadır. Yine âyette geçen "وَرِيشاً" kelimesinin "وَرِياشاً" şeklinde de kıraat edildiğini, "*zinet eşyası*", "*mal*", "*elbiseler*", "*müreffeh hayat*" ve "*güzellik*" anlamlarına geldiğine dair rivâyetleri aktarmaktadır. Kendisi de asıl mananın "*geçimlik ve mal*" demek olduğunu, Araplar'ın bazen sadece "*elbise*" anlamında kullandığı şeklinde görüşünü de beyan etmektedir.[244] Zemaḫşerī ise, âyetin yeryüzüne indirilen şeylere, gökten indirilenler diye ifade edilmesini, olayın orada gerçekleşiyor ve sonra yazılıp hükme bağlanıyor olmasına bağlıyor. "وَرِيشاً" kelimesininse, "*süslenilecek giysi*", "*elbise*" ve "*ziynet*" anlamlarına geldiğini, kelimenin kuş tüyünden istiâre yoluyla alınıp zikredildiğini belirtmiştir.[245] Burada bir nesnenin sebeplerini inzal etmesi ile gidilecek yolun gösterilmesi söz konusudur.

C- "أَنْزَلَ" Fiilinin "*Misafir etmek/Konaklatmak*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân-ı Kerim'de Mu᾽minūn sûresi 29. âyette konaklama anlamında örnek gösterebiliriz:

وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِين

"*Yine de ki: 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir; en uygun şekilde indirip yerleştiren sensin*."

Nuh (a.s) kavminin onu yalanlaması üzerine Allah'ın va'dettiği azabı indirmesi için dua etti. Bunun üzerine Allah, Nuh (a.s) bir gemi yapmasını emretti. Suların

[243] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.32-33; Ṭaberī, *Cāmi ᾽u'l-Beyān*, c.12, ss.360-361.

[244] Ṭaberī, *Cāmi ᾽u'l-Beyān*, c.12, ss.360-366.

[245] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.97.

yükselmesiyle, Nuh (a.s), ona inananlar ve her hayvandan çifter çifter bu gemiye bindirdiler. Allah'a ortak koşanlar (*zalimler*), suda boğulduktan sonra, Hz. Nuh "*Bizi zalimler toplulığundan kurtaran Allah'a hamd olsun*." ve "*Rabbim, mübarek bir yere indir. Sen indirenlerin en hayırlısısın*." şeklinde dua etti. Burada "اَنْزِلْنِي/*Beni indir*."den maksadı, gemiyi bereketli bir yere konatlatmak anlamındadır.[246]

D- "أَنْزَلَ" Fiilinin İlahi Kelamı "Vahyetmek" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*" anlamında Kur'ân-ı Kerim'de yüz yirmi defa geçmektedir. "أَنْزَلَ" fiili bu âyetlerde doksan iki defa Kur'ân'ın vahyi, yirmi sekiz defa da diğer ilahi kitapların vahyi anlamında kullanılmıştır.

Kur'ân'ın vahyedilmesi (indirilmesi): "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da toplamda doksan iki defa Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanılmıştır. Mekkī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiiliyle "اَلْقُرْآنْ/Ḳur'ān" kelimesi üç defa Kur'ân âyetlerinde geçmektedir. Üç defa "ذِكْر/*zikr*", bir defa "اٰيَاتِ/*āyāt*", bir defa "نور/*nūr*" ve on üç defa da "كِتَاب/*Kitāb*" kelimeleriyle Kur'ân vahyi kastedilmiştir. Yine on üç defa Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler kullanılmıştır.

Şimdi de "أَنْزَلَ" fiilinin Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanıldığı Mekkī âyetleri tefsirlerden bakıp inceledikten sonra birer örnekle açıklayacağız. Ayrıca bu tefsirlerde "أَنْزَلَ" fiili ile ilgili semantik anlam farkı olup olmadığını tesbit etmeye çalışacağız.

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde üç âyette[247] "اَلْقُرْآنْ" "Ḳur'ān" kelimesiyle geçmektedir. Yūsuf sûresi 2. âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰناً عَرَبِياً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

[246] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.155; *Ṭaberī, Cāmi u'l-Beyān*, c.19, s.27; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.184.

[247] 20/Ṭāhā: 2, 113; 12/Yūsuf: 2.

"*Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir* Kur'ân *olarak indirdik*"

Muḳātil, bu kitabı, okuyup anlamaları için sadece Arapça bir Kur'ân olarak indirildiğini,[248] Ṭaberī de, bu kitabın Arapların anlamaları ve akıllanmaları için kendi dilleri olan Arapça bir Kur'ân olarak indirildiğini[249] ve son olarak Zemaḫşerī ise içinde Yūsuf kıssasının da bulunduğu bu kitabı, Arapça bir Kur'ân olarak indirildiğini belirtmiştir. Ayrıca Zemaḫşerī, âyetin bu kısmından Kur'ân'ın sadece bir kısmına veya tek bir âyetine de Kur'ân denilebileceği sonucuna varmıştır. Çünkü Kur'ân kelimesinin cins anlamında bir isim olduğunu, bu nedenle bütününe de, bir kısmına da Kur'ân denilebileceğini ifade etmiştir.[250]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerden sadece Ḳaṣaṣ 87. âyette "اٰيَاتِ" "āyāt" kelimesiyle geçmektedir:

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَۚ

"*Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra artık onlar seni bunların gereğini yapmaktan alıkoymasınlar. İnsanları rabbine çağır ve sakın müşriklerden olma*!"

Muḳātil, âyette geçen "اٰيَاتِ" kelimesini Kur'ân olarak tefsir etmektedir.[251] Ṭaberī de Allah'ın âyet ve delilleri olarak açıklamıştır.[252]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde üç âyette[253] "ذِكْر/ẕikr" kelimesiyle geçmektedir. Zikir kelimesi "*hatırlatma*" anlamına gelmektedir. Bu

[248] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.318.

[249] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.15, s.551.

[250] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.440.

[251] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b*. Suleymān, c.3, s.359.

[252] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.19, s.643.

[253] 38/Ṣād; 8; 16/Naḥl: 44; 21/Enbiyā: 50.

anlamda Allah'ın indirdiği kitaplar ve gönderdiği resuller Allah'ın emirlerini, nehiylerini (*yasaklarını*) ve hükümlerini hatırlatan "ذكْر/*zikr*" şeklinde ifade edilmektedir.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"*O peygamberleri apaçık delillerle ve kutsal metinlerle gönderdik. İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik*."[254]

Muḳātil, bu âyette geçen "ذكْر" kelimesinin "*Kur'ân*" anlamına geldiğini "أَنْزَلَ" ve "نُزِّلَ" fiillerinin Kur'ân'ın indirilmesi anlamında kullanıldığını ifade etmiştir.[255] Ṭaberī de, bir önceki âyette geçen "ehli zikr" ifadesinden neyin kastedildiği hususunda müfessirlerin değişik görüşler ileri sürdüğünü beyan etmiştir. Mucāhid, A'meş ve İbn 'Abbās, "ehli zikr" den maksadın, daha önce kendilerine kitap verilen ümmetler olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir kısım müfessirler ise, âyetteki "ehli zikr" den maksadın, Kur'ân ehli kimseler olduklarını söylemişler, buna delil olarak da, Kur'ân'ın başka yerlerinde "*zikr*" kelimesinin "*Kur'ân*" mânâsına geldiğini gösteren misalleri vermişlerdir. Ebū Ca'fer el-Bāḳır ise, Buradaki "ehli zikr" den maksad biziz. Yani, "Ümmet-i Muhammed'dir." demiştir. Ṭaberī bu rivâyetleri aktardıktan sonra, âyeti "Biz insanlara zikreden (*yani hatırlatan*) ve vaaz edenlerden olman için bu Kur'ân'ı sana indirdik." şeklinde açıklamıştır. Burada "*zikr*" kelimesini "*Kur'ân*" olarak tefsir etmektedir.[256] Zemaḫşerī de, "ehl-i zikr" den maksadın ehli kitap olduğunu ifade etmiş ve "*zikr*" kelimesi içinde Allah'ın emirlerinin, nehiylerinin (*yasaklarını*) ve

[254] 16/Naḥl: 44.

[255] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.470.

[256] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.17, ss.207-211.

hükümlerinin yer aldığı kitap ve Allah'ın indirdiği zikir şeklinde tefsir etmiştir.[257]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde sadece Aʿrāf 157.âyette "نور/*nūr*" kelimesiyle geçmektedir.

...فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهٖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِيٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"*... O peygambere inanan, onu koruyup destekleyen, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar, işte bunlardır kurtuluşa erenler*."

Müfessirler, "نُور/*nūr*" kelimesini Kur'ân olarak tefsir etmişlerdir. Ayrıca Zemaḫşerī âyette geçen "أُنْزِلَ مَعَهٗٓ" ifadesini "*Hz.Muhammed'in resul olarak haberdar edilmesi ve bilgilendirilmesi zaten Kur'ân'ın indirilmesiyle birlikte olmuştur*." şeklinde tefsir etmiştir.[258]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde on üç âyette[259] "كِتَاب" "*Kitāb*" kelimesiyle geçmektedir. Muḳātil bu âyetlerden, Enbiyā sûresi 10. âyet haricindeki diğer bütün âyetlerde "كِتَاب" kelimesine "*Kur'ân*" anlamını vermiştir. Ṭaberī de, ʿAnkebūt sûresi 47. âyet ve İbrāhīm sûresi 1. âyet haricindeki âyetlerin çoğunu "*Kur'ân*" lafzıyla yâ da Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirilen kitap olarak açıklamıştır. Zemaḫşerī ise, "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber "كِتَاب" kelimesini Kur'ân olarak tefsir etmekten kaçındığını görmekteyiz. Ancak bazı âyetlerde[260] Kur'ân'la ilgili rivâyetler aktardığını

[257] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.608.

[258] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.67; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.13, s.169; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.166.

[259] 38/Ṣād; 29; 7/Aʿrāf: 2; 6/Enʿām: 92, 155; 39/Zumer: 2, 41; 46/Aḥḳāf: 30; 18/Kehf: 1; 16/Naḥl: 64; 14/İbrāhīm: 1; 21/Enbiyā: 10; 29/Ankebūt: 47, 51.

[260] 38/Ṣād; 29; 46/Aḥḳāf: 30; 18/Kehf: 1.

ve bu âyetlerden "كِتَاب" kelimesine "*Kur'ân*" anlamını verdiğini dolaylı olarak anlamaktayız. Aʿrāf sûresi 2. âyeti örnek alarak gösterebiliriz:

كِتَابٌ أُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ

"*Bu, kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir sıkıntı olmasın*."

Muḳātil, âyeti, "Sana indirilen bir kitap yani Kur'ân'dır." şeklinde açıklamaktadır.[261] Ṭaberī de, "*Kitāb*" kelimesini Kur'ân olarak tefsir etmektedir.[262] Zemaḫşerī ise, "*Kitāb*" kelimesini bu sûre (Aʿrāf sûresi) olarak açıklamakta ve Kur'ân lafzını kullanmamaktadır.[263]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyi) indirilmesi, Kur'ân'da toplamda kırk sekiz âyette, Mekkī sûrelerde on üç âyette[264] her hangi bir kelime kullanılmadan ifade edilmiştir. Muḳātil bu âyetlerin çoğunluğunu "Kur'ân" kelimesiyle açıklıyor veya "*Hz. Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesiyle âyetin "Kur'ân vahyini" kastettiğini ifade ediyor. Ṭaberī'nin de, âyetleri Kur'ân kelimesiyle açıkladığını ancak çoğunluk âyetlerde "*Hz.Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesini tercih ettiğini görüyoruz. Zemaḫşerī ise, âyetlerdeki "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber "Kur'ân" kelimesini kullanarak tefsir etmeyi tercih etmemekle beraber Ḳadr sûresi 1. âyet ve Duḫān sûresi 3. âyette "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği ifadeleri Kur'ân'ın toplu halde indirilmesi olarak açıklamaktadır. Ayrıca Aʿrāf sûresi 3. âyet[265] ve İsrāʾ sûresi 105. âyette[266] Kur'ân'ın

[261] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.29.

[262] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.295.

[263] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.86.

[264] 97/Ḳadr: 1; 7/Aʿrāf: 3; 25/Furḳān: 6; 17/İsrāʾ: 105; 10/Yūnus: 94; 11/Hūd: 14; 31/Loḳmān: 21; 34/Sebeʾ: 6; 39/Zumer: 55; 44/Duḫān: 3; 16/Naḥl: 24, 30; 29/ʿAnkebūt:46.

[265] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.86.

toplu halde indirilmesi maksadı olmadığı halde Zemaḫşerī'nin âyeti Kur'ân kelimesiyle doğrudan açıkladığını görmekteyiz.

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyedilmesi) indirilmesine Ḳadr sûresi 1. âyeti örnek gösterebiliriz:

اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ

"*Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik*."

Muḳātil, âyeti, Kur'ân'ın Allah tarafından, Ramazan ayında Levḥ-i Maḥfūẓ'dan dünya semasına, meleklerin yazıcıları olan Sefere'lere indirildiğini belirtmektedir. Ayrıca Cibril (a.s), ertesi sene aynı geceye kadar Peygamber'e indireceği vahiyle inerdi. Böylece Kur'ân'ın tamamı bu şekilde nâzil oluyor.[267] Ṭaberī de, "Şüphesiz ki biz, Kur'ân'ı toplu halde Ḳadr gecesinde dünya semasına indirdik." ve Kur'ân'ın ilk inişi ile son inişi arasında yirmi yıllık bir sürenin olduğunu ifade ederek âyeti tefsir etmektedir. Ayrıca Ṭaberī'nin âyetin tefsirini yaparken kullandığı ifadeleri incelediğimizde, Kur'ân'ın toplu halde indirilmesini bazen "أَنْزَلَ" fiiliyle, bazen de "نَزَّلَ" fiiliyle yaptığını görüyoruz.[268] Zemaḫşerī ise, Kur'ân'ın Levḥ-i Maḥfūẓ'dan dünya semasına Ḳadr gecesinde toplu halde indirildiğini (أَنْزَلَه), daha sonra Cebrâil (a.s) tarafından Sefere (*yazıcı*) meleklerine yazdırıldığını ve oradan yirmi üç senede Rasulullâh'a parça parça (نجوما) indirildiğini (نَزَّلَ) ifade etmiştir.[269]

<u>İlahi kitapların vahyedilmesi (indirilmesi)</u> : "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da toplamda yirmi altı âyette yirmi sekiz defa ilahi kitapların vahyi anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerden

---

[266] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.698.

[267] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b.* Suleymān, c.4, s.771.

[268] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.24, s.531.

[269] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.780.

beş tanesi[270] Mekkī'dir. "أَنْزَلَ" fiiliyle ilahi kitapların (vahyi) indirilmesine En'âm sûresi 156. ve 157. âyeti örnek gösterebiliriz:

اَنْ تَقُوْلُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتٰبُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا ۪ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِيْنَ ۙ اَوْ تَقُوْلُوْا لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتٰبُ لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ ۚ...

"*Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (yahudilere ve hıristiyanlara) indirildi. Biz onların okumalarından habersiz idik." demeyesiniz, yahut,* "*Eğer bize kitap indirilseydi biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk" demeyesiniz, diye bu Kur'ân'ı indirdik. İşte size Rabbinizden açıkça bir delil, bir hidayet ve bir rahmet geldi...*"

Müfessirler, âyette geçen "طَّائِفَتَيْن/ṭāʾifeteyn" kelimesini Yahudi ve Hristiyanlar olarak tefsir etmişler. Bu iki ṭāʾifeye indirilen ilahi kitapları da Tevrât ve İncîl olarak açıklamışlardır. En'âm sûresi 157. âyette ki "أَنْزَلَ" fiilini ise müşriklerin, "Bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha doğru yolda olurduk." iddiasında bulunmamaları için kendilerine Kur'ân'ın indirildiği ifade edilmiştir. Bu âyette "kitap indirilmesi" için "أَنْزَلَ" fiili kullanılmıştır.[271]

2.1.3. "نَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babtan " تَنْزِيلاً - يُنَزِّلُ - نَزَّلَ" sulasi mezīd fiil formunun, baktığımız Arapça sözlüklerde, "*bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek*", "*vahyetmek (ilahi kelamın indirilmesi)*" ve "*indirim yapmak*" anlamlarına geldiğini ifade etmiştik.

"نَزَّلَ" (*nezzele*), sulasi mezīd fiil formunda Kur'ân-ı Kerîm'de otuz sûrede altmış bir âyette altmış iki defa geçmektedir. Bu âyetlerin otuz sekiz tanesi Mekkī, yirmi üç

[270] 6/En'ām: 156, 157; 29/'Ankebūt: 46; 42/Şūrā: 15, 17.

[271] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.598; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.240; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.81.

tanesi de Medenī âyetlerdir. Bunlar mazi ve muzari siğalarındadır. Kur'ân'da "نَزَّلَ" mazi fiil formunun ikisi meçhul yapıda olmak üzere altı türevi vardır. Fiilin mazi zaman kipinde en fazla kullanılan türevi malum yapıdaki "نَزَّلَ" türevidir. Bu türev Kur'ân-ı Kerîm'de on iki defa geçmektedir. Kur'ân'da "نَزَّلنا" şeklindeki türevi on defa, "نَزَّلْنَاهُ" ve "نَزَّلَهُ" şeklindeki türevi iki defa ve meçhul türevleri "نُزِّلَ" sekiz, "نُزِّلتَ" ise bir defa geçmektedir. Kur'ân'da "نَزَّلَ" fiilinin muzari zaman kipinde malum yapıdaki türevi olan "يُنَزِّلَ" on sekiz defa "نُنَزِّل"ʼüç defa, "نُنَزِّلُهُ" bir defa ve "تُنَزِّلُ" iki defa geçmektedir. Muzari meçhul yapıdaki türevlerinden "تُنَزَّلُ" iki defa ve "يُنَزَّل"ʼ ise üç defa geçmektedir.[272]

Aşağıdaki tabloda Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "نَزَّلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 4. نَزَّلَ − Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Formları	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Türevleri
1	34/50/ Ḳāf:9	وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكاً	"Gökten bereketli yağmurlar indirdik..."	وَنَزَّلْنَا	Su (مَاء) (yağmur)
2	39/7/ Aʿrāf:33	مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً	"...hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi.."	يُنَزِّلْ	Delil سُلْطَاناً
3	39/7/ Aʿrāf:71	مَا نَزَّلَ اللهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٌ	"… Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği…"	نَزَّلَ	Delil سُلْطَانٍ
4	39/7/ Aʿrāf: 196	اِنَّ وَلِيِّيَ اللهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ	"Ama bilin ki benim velim, kitabı indiren Allah'tır"	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)
5	42/25/ Furḳān: 1	تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ	"... kuluna Furkān'ı indiren Allah aşkındır, cömerttir."	نَزَّلَ	Furḳān (Kur'ân)
6	42/25/ Furḳān: 25	وَنُزِّلَ الْمَلَٰئِكَةُ تَنْزِيلاً	"...melekler peş peşe indirilecek"	نُزِّلَ	Melekler
7	42/25/ Furḳān: 32	لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً	"...Kur'ân ona bütünüyle bir defada indirilseydi ya!.."	نُزِّلَ	Kur'ân

[272] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres*, ss.294-295.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Formları	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Türevleri
8	45/20/Ṭāhā:80	وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى	"… size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik."	نَزَّلْنَا	Kudret Helvası ve Bıldırcın
9	47/26/ Şuʿarā:4	اِنْ نَشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاۤءِ اٰيَةً	"Biz istesek onlara gökten bir mûcize indiririz ..."	نُنَزِّلْ	Mucize اٰيَةً
10	47/26/ Şuʿarā: 198	وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمِيْنَ	"Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik ..."	نَزَّلْنَاهُ	(Kur'ân)
11	50/17/ İsrāʾ:82	وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا	"Biz Kur'ân'dan öyle bir şey indiriyoruz ki..."	نُنَزِّلُ	Şifa ve Rahmet (Kur'ân)
12	50/17/ İsrāʾ:93	وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَاباً نَقْرَؤُهُ	"… Bize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece oraya çıktığına da asla inanmayacağız ..."	تُنَزِّلَ	Kitap
13	50/17/ İsrāʾ:95	لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاۤءِ مَلَكاً رَسُولاً	"... onlara da peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik."	لَنَزَّلْنَا	Melek Peygamber
14	50/17/ İsrāʾ: 106	وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلاً	"... peyderpey indirdik."	نَزَّلْنَاهُ	Kur'ân
15	54/15/ Ḥicr 6	وَقَالُوا يَا اَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ	"Dediler ki: "Ey kendisine vahiy gelen adam!..."	نُزِّلَ	Zikir (Kur'ân)
16	54/15/ Ḥicr:8	مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ	"Biz melekleri ancak açık gerçekle indiririz..."	نُنَزِّلُ	Melekler
17	54/15/ Ḥicr:9	اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ	"bu kitabı kuşkusuz biz indirdik..."	نَزَّلْنَا	Zikir (Kur'ân)
18	54/15/ Ḥicr:21	وَمَا نُنَزِّلُهٗٓ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ	"...biz oradan indirdiğimizi belirli bir ölçüye göre indiririz."	نُنَزِّلُهٗ	Hazine (yağmur) خَزَاۤئِنُ
19	55/6/ Enʿām:7	وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَاباً فِي قِرْطَاسٍ	"Şayet sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik"	نَزَّلْنَا	Kitap
20-21	55/6/Enʿam: 37	وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً	"Ona rabbinden bir mûcize indirilseydi ya!" dediler. De ki: Şüphesiz Allah mûcize indirmeye kādirdir..."	نُزِّلَ يُنَزِّلَ	Mucize اٰيَةٌ - Mucize اٰيَةٌ
22	55/6/ Enʿām: 81	مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً	"Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri..."	يُنَزِّلَ	Delil سُلْطَاناً
23	55/6/ Enʿām: 11	وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَا اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ	"Eğer (istedikleri gibi) onlara melekleri indirseydik..."	نَزَّلْنَا	Melekler
24	57/31/ Loḳmān:34	وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ	"... O, yağmuru yağdırmakta..."	يُنَزِّلُ	Yağmur الْغَيْثَ
25	59/39/Zumer: 23	اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً	"... bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi..."	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)
26	60/40/Muʾmin :13	وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاۤءِ رِزْقاً	"... sizin için gökten rızık (yağmur) indiren O'dur..."	وَيُنَزِّلُ	Rızk (Yağmur)
27	62/42/ Şūrā:27	وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا	"... ama O dilediği ölçüye	يُنَزِّلُ	Rızk

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Formları	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Türevleri
		يَشَآءُ	göre vermektedir...”		
28	62/42/ Şūrā:28	وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ	“... yağmuru indiren ... O’dur...”	يُنَزِّلُ	Yağmur الْغَيْثَ
29	63/43/ Zuḫrūf: 11	وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ	“Gökten ölçülü olarak su indiren de O’dur...”	نَزَّلَ	Su (مَاء) (yağmur)
30	63/43/ Zuḫrūf: 31	وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ	“Bu Kur’ân, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!”	نُزِّلَ	Kur’ân
31	70/16/ Naḥl:2	يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ	“...emri uyarınca vahyi taşıyan melekler indirir.”	يُنَزِّلُ	Melekler
32	70/16/ Naḥl:44	وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ	“İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik.”	نُزِّلَ	(Kur’ân)
33	70/16/ Naḥl:89	وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ	“Bu kitabı sana her konuda açıklama getiren bir rehber, bir hidayet ve rahmet kaynağı, Allah’a gönülden bağlananlar için bir müjde olarak indirdik.”	نَزَّلْنَا	Kitap (Kur’ân)
34	70/16/ Naḥl: 101	وَاللهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ	“... Allah neyi indireceğini çok iyi bilir...”	يُنَزِّلُ	Âyet (Kur’ân)
35	70/16/ Naḥl: 102	قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ	“...Kur’ân’ı Ruhulkudüs’ün indirdiğini söyle.”	نَزَّلَهُ	(Kur’ân)
36	77/67/Mulk:9	مَا نَزَّلَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ	“...Allah hiçbir şey göndermemiştir...”	نَزَّلَ	(Vahiy)
37	84/30/ Rūm: 24	وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	“...gökten su indirip...”	يُنَزِّلُ	Su (مَاء) (yağmur)
38	84/30/ Rūm: 49	وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ ع	“Oysa onlar yağmurun yağdırılmasından az önce...”	يُنَزَّلَ	(Yağmur)
39	85/29/ʿAnkebū : 63	نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	“...Göklerden su indirip de...”	نَزَّلَ	Su (مَاء) (yağmur)

“نَزَّلَ” (*nezzele*) fiilinin Mekkī sürelerde geçen türevleri genel olarak iki mânâda kullanılmıştır. “نَزَّلَ” fiili bu âyetlerde yirmi üç defa “*bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek*” ve on altı defa ise “*vahyetmek (ilahi kelamın indirilmesi)*” anlamlarıyla geçmektedir. Bu kısımda Kur’ân-ı Kerim’de Mekkī sûrelerde, “نَزَّلَ” fiil formunun

kullanıldıkları anlamları Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden bakıp birer örnekle açıklayacağız.

A- "نَزَّلَ" Filinin "*Yukarıdan Aşağıya İndirmek*" Anlamında Kullanılması: "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da toplamda on bir âyet olmak üzere, Mekkī sûrelerde dokuz âyette[273] "*yağmurun indirilmesi*", toplamda altı âyet olmak üzere, Mekkī sûrelerde üç âyette[274] "*delil indirilmesi*", sadece Mekkī sûrelerde olmak üzere iki âyette[275] üç defa "*mucize indirilmesi*" ve sadece Mekkī sûrelerde altı âyette[276] *meleklerin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Son olarak bir âyette "*kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi"*[277] şeklinde kullanılmıştır.

Yağmurun İndirilmesi: "نَزَّلَ" fiil formu Mekkī sûrelerde dokuz âyette yağmurun yağdırılması (*indirilmesi*) anlamı kastedilerek "غيث", "رزق", "ماء" ve "خَزَّائِن" kelimeleri kullanılarak ifade edilmiştir. Arapçada yaygın olarak yağmur yağması, "مطر" kelimesi ile ifade edilmektedir. Aşağıda tefsirlerden inceleyeceğimiz Mekkī âyetlerde yağmurun yağması dört âyette[278] "نَزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirildi*.", iki âyette[279] "غيث" "*yağmur*", bir âyette[280] "رزق" "*rızık*", bir âyette[281] "خَزَّائِن" "*hazine*" ve bir âyette de[282] herhangi bir kelime kullanılmadan yağmurun yağdırılması ifade edilmiştir.

---

[273] 50/Ḳāf: 9; 31/Loḳmān: 34; 15/Ḥicr: 21; 23/Muʾminūn: 13; 42/Şūrā: 28; 43/Zuḫrūf: 11; 30/Rūm: 24, 49; 29/Ankebūt: 63.

[274] 7/Aʿrāf: 33, 71; 6/Enʿām:81.

[275] 26/Şuʿarā: 4; 6/Enʿām: 37.

[276] 25/Furḳān: 25; 17/İsrāʾ: 95; 15/Ḥicr: 8; 6/Enʿām: 111; 16/Naḥl: 2.

[277] 20/Ṭāhā: 80.

[278] 50/Ḳāf: 9; 43/Zuḫrūf: 11; 30/Rūm: 24; 29/Ankebūt: 63.

[279] 31/Loḳmān: 34; 42/Şūrā: 28.

[280] 23/Muʾminūn: 13.

[281] 15/Ḥicr: 21.

"نَزَّلَ مِنَ ٱلسَمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirildi*." ifadesine Zuḫruf sûresi 11. âyeti örnek gösterebiliriz:

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ

"*O gökten bir ölçüye göre yağmur indirendir. Biz onunla ölü araziyi canlandırdık. İşte siz de, böyle diriltileceksiniz."*

Muḳātil, âyette, "*O gökten belli bir miktar ile bir su indirendir*." indirilen bu suyun "مطر" "*yağmur*" olduğunu söylüyor.[283] Ṭaberī, "*Allah gökten, sizin ihtiyacınız kadar su indirdi. O ne Nuh'un tufanı gibi bol yağmur yağdırıp sizi boğdu ne de az yağmur verip sizi kıtlığa düşürdü, evet adeta ölmüş olan beldeye hayat veriri*z." şeklinde açıklarken "مطر" ve "نَزَّلَ" kelimelerini bir arada kullanıyor.[284] Zemaḫşerī, yine âyeti açıklarken doğrudan "مطر" (*yağmur*) kelimesi kullanmasa da insanların ve beldelerin tufan şeklinde değil faydalanacağı kadar su verilir, şeklinde bir açıklama yapmıştır.[285]

Mekkī sûrelerde geçen âyetlerden iki tanesinde "نَزَّلَ" fiili "غيث" kelimesi ile birlikte kullanarak yağmurun yağması ifade edilmiştir. Şūrā sûresi 28. âyeti örnek gösterebiliriz:

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ

"*O, insanlar umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, dost olandır, övülmeye lâyık olandır*."

---

[282] 30/Rūm: 49.

[283] Muḳātil, *Tefsīru* Muḳā*til b. Suleymān*, c.3, s.790.

[284] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.21, s.572.

[285] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.238.

Muḳātil, bu âyette "غيث" kelimesini yine "مطر" ile açıklamıştır.[286] Ṭaberī ise, "غيث" kelimesini, insanlar, ümitlerini kestikten sonra "يُنَزِّلُ المطر مِن السّماء" "*Gökten yağmuru indiren O'dur*." ifadesiyle tefsir etmiştir. Burada "غيث" kelimesi ile "مطر" kelimesini eş anlamlı kullanmıştır.[287] Zemaḫşerī ise, "غيث" için "مطر" sözcüğünü açıklamalarında kullanmamış sadece bu âyet için: "*Biri Ömer'e geldi. Kuraklık şiddetlendi insanlar ümitsizleşti diyince, Ömer "مطروا" diye cevap verdi.*" şeklinde bir ifade kullanmıştır.[288]

Mekkī sûrelerden sadece Mu'minūn sûresi 13. âyette "نَزَّلَ" fiili, "رزق" kelimesi ile beraber yağmurun yağmasını ifade etmiştir. Örnek olarak âyette:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاۤءِ رِزْقًاۗ وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُّنِيبُ

"*O, size âyetlerini gösteren, sizin için gökten bir rızık indirendir. Ancak O'na yönelen, düşünüp ibret alır*."

Muḳātil, "*O, âyetlerini size gösteren ve gökten size bir rızk (yani yağmur) indirendir.*" şeklinde "رزق" kelimesini "مطر" "*yağmur*" ile açıklamıştır.[289] Ṭaberī ise, âyette geçen "رزق" kelimesini "*Gökten yağmur yağdırıp yerden bitkiler bitirerek sizin rızkınızı veren O'dur*." şeklinde izah etmiştir.[290] Zemaḫşerī de burada "رزق" kelimesini "مطر" ile açıklamıştır.[291]

[286] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.770.

[287] Ṭaberī, *Cāmi ul-Beyān*, c.21, s.507.

[288] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.224.

[289] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.708.

[290] Ṭaberī, *Cāmi ul-Beyān*, c.21, s.537.

[291] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.156.

Mekkī sûrelerden sadece Ḥicr sûresi 21. âyette "نَزَّلَ" fiili, "خَزَائِن" kelimesi ile beraber yağmurun yağmasını ifade etmiştir. Örnek olarak âyette aşağıdaki gibidir:

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهٗ وَمَا نُنَزِّلُهٗٓ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

"*Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.*"

Muḳātil ve Ṭaberī, âyette geçen "خَزَائِن" kelimesini "مطر" (yağmur) olarak tefsir etmişler.[292] Zemaḫşerī ise kulların yararlandıkları her şeyin kaynağı olarak açıklamıştır.[293]

Mekkī sûrelerden yine sadece Rūm sûresi 49. âyette "نَزَّلَ" fiili ile beraber hiçbir kelime kullanmadan yağmurun yağması ifade edilmiştir:

وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِينَ

"*Oysa onlar daha önce kendilerine yağmur yağdırılmadan evvel kesin bir ümitsizliğe kapılmışlardı*."

Muḳātil, "*Hâlbuki onlar bundan önce, onun (yani yağmurun) üzerlerine inmesinden önce (yedi yıl kıtlıktan) gerçekten (yağmurun yağacağından) ümit kesmişlerdir*." diyerek âyeti yağmurun yağması olarak açıklamıştır. Âyette yağmuru ifade eden bir kelime bulunmamaktadır.[294] Ṭaberī ise, "*Hâlbuki üzerlerine yağmur (غيث) indirilmeden önce onlar ümitsizliğe kapılmışlardır*." diyerek âyeti yağmurun (غيث)

[292] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.427; Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.17, s.84.

[293] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.574.

[294] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.419.

indirilmesi olarak açıklamıştır.[295] Zemaḫşerī de bu âyeti "مطر" (*yağmur*) kelimesi ile yağmurun yağması olarak ifade etmiştir.[296]

Yukarıda incelediğimiz dokuz âyette görüyoruz ki Allah Kur'ân'da yağmurun yağmasını "نَزَّلَ" fiili ile birlikte "ماء" (*su*), "غيث" (*yağmur*), "رزق" (*rızk*) ve "خَزَائِن" (*hazine*) kelimelerini kullanarak bildirmiştir. İncelediğimiz tefsirlerde de müfessirler, bu âyetleri yağmurun yağması olarak açıklamışlardır. Özellikle Muḳātil ve Ṭaberī bu açıklamaları "مطر" kelimesi ile yapmış ve bu yağmurun rahmet ve bereketin yayılması ve rızkın kaynağı olarak ifade etmişleridir. Zemaḫşerī ise "*gökten suyun indirilmesi*" ifadesini aynen aktarmış, doğrudan yağmurun yağması olarak ifade etmemiş ve Muʾminūn sûresi 13. âyet ve Rūm sûresi 49. âyetleri haricinde, âyetleri "مطر" kelimesini kullanmadan açıklamıştır.

Delil indirilmesi: "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette "سلطان/sulṭān" "*delil indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin üç tanesi[297] Mekkī, iki tanesi de Medenī sûrelerde geçmektedir.

"سلطان" kelimesi "نَزَّلَ" fiili ile beraber kullanıldığında sadece "*kuvvetli delil*" anlamı ifade etmektedir. Aʿrāf sûresi 33. âyeti örnek gösterebiliriz:

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَاناً وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"*De ki:* "*Rabbim ancak, açık ve gizli çirkin işleri, günahı, haksız saldırıyı, hakkında hiçbir delil indirmediği herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır*."

[295] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.115.

[296] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.485.

[297] 7/Aʿrāf: 33, 71; 6/Enʿām: 81.

Mekkī sûrelerde geçen âyetlerden Aʿrāf sûresi 33. âyet, Hz. Muhammed (s.a.v) zamanındaki Mekke müşrikleri için "*Allah'ın haklarında hiçbir delilin indirmediği putları, ona ortak koşmaları sebebiyle*" inmiştir.[298] Aʿrāf sûresi 71. âyette Hz. Hûd (a.s) zamanındaki müşrikler[299] ve Enʿām sûresi 81. âyette de Hz. İbrahim zamanındaki müşrikler[300] için bu ifade kullanılmıştır. Bu âyetlerde genel olarak "ما لم يُنَزِّلْ به سلطان" şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Mucize indirilmesi: "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da iki âyette "أية/*āyet*"kelimesi ile "*mucizenin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Her iki âyette[301] üç defa sadece Mekkī sûrelerde geçmiştir. Enʿām sûresi 37. âyeti örnek gösterebiliriz:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُّنَزِّلَ اٰيَةً وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ

"*Dediler ki:"Ona Rabbinden bir mucize indirilse ya!"(Ey Muhammed!)De ki: "Şüphesiz Allah'ın, bir mucize indirmeğe gücü yeter. Fakat onların çoğu bilmiyor*.""

Muḳātil ve Ṭaberī, âyetin tefsirinde, Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed'in, diğer nebilere indirilen mucizelere benzer mucize indirilmesini talep etmeleri ve Allah'ın da bu mucizeleri indirmeye kadir olduğunu ifade etmişler.[302] Zemaḫşerī ise "نُزِّلَ" kavlinin "أُنْزِلَ" anlamına geldiğini ve "اَنْ يُنَزِّلَ" fiilinin de şeddeli ve şeddesiz kıraât edildiğini belirtmiştir. Ayrıca bu âyeti Allah'ın, İsrâîloğulları üzerine dağı

[298] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.34; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.404; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.101.

[299] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.45; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.523.

[300] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.573; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān, c.11*, s.490; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.42.

[301] 26/Şuʿarā: 4; 6/Enʿām: 37.

[302]Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.559; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.11, s.343.

kaldırılıp üzerilerine düşecekmiş gibi tutması ve benzeri mucizeler indirmeye kadir olduğu şeklinde tefsir etmiştir.[303]

Meleklerin indirilmesi: "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette[304] "*meleklerin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin hepsi Mekkī sûrelerde geçmektedir. Meleklerin indirilmesi, "ملائكة ج ملك" (*melek ve çoğulu melekler*) kelimeleri ile ifade edilmiştir. Bu âyetler, meleklerin insanları hesaba çekmek, insanlara azabı indirmek, peygamberlere vahyi indirmek veya müşriklerin (*Allah'ın tevhidine inanmayan kâfirlerin*) peygamberlere inanmak için kendilerini doğrulayan meleklerin indirilmesini veya peygamberlerin melek olması şartını koyan ifadeler içerir. Bu âyetlerde de "أَنْزَلَ" fiilinde olduğu gibi gerçek anlamda "*meleklerin indirilmesi*" gerçekleşmemektedir. Naḥl sûresi 2. âyeti örnek gösterebiliriz:

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاتَّقُونِ

"*Allah,* "*Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının*" *diye (insanları) uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir.*"

Muḳātil, âyeti "*kullarından (nebilerden) dilediğine emrinden ruh ile melekler (yani Cibril) indirir.*" [305]Ṭaberī de, "يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ" ifadesinin kıraatinde ihtilaf edildiğini ve kendisinin ilk harfin "ياء", "زاي" harfinin şeddeli ve "الْمَلٰٓئِكَةَ" kelimesinin de nasb edilerek okunması gerektiği görüşünü tercih ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca fiilin "يُنَزِّلُ" olarak kıraat edilmesinin sebebini; Allah'ın vahyini arka arkaya, peyderpey indirmeye devam

[303] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, ss.20-21.

[304]25/Furḳān: 25; İsrā': 95; 15/Ḥicr: 8; 6/En'ām: 111; 16/Naḥl: 2.

[305] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.459.

ettiğini, bunun içinse "يُنَزِّلُ" fiilinin daha uygun olduğu şeklinde açıklamıştır.[306] Zemaḫşerī de "يُنَزِّلُ" kelimesinin farklı kıraat edildiğini fiilin "يَنزِلُ" (*yenzilu*), "يُنَزِّلُ" (*yunezzilu*) ve "تُنَزِّلُ" (*tunezzilu*) olarak okunduğunu belirtmiştir.[307]

Son olarak Mekkī sûrelerde bir âyette "*yukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında "نَزَّلَ" fiili, "الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى" "*kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi*" anlamlarında kullanılmıştır. Ṭāhā sûresi 80. âyeti örnek gösterebiliriz

يَا بَنِيٓ اِسْرَاۤءِيْلَ قَدْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنٰكُمْ جَانِبَ الطُّوْرِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى

"*(Allah şöyle dedi:) Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık, size Tûr'un sağ yanını vadettik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik*."

Müfessirler, Allah Teâlâ'nın İsrâîloğullarını düşmandan kurtardıktan sonra Tûr'un sağ yanında (Tih çölünde) kendilerine "الْمَنَّ" (*kudret helvası*) ile "السَّلْوٰى" (*bıldırcın*) indirdiğini ifade etmiştir. Burada gerçek anlamda bir indirme söz konusudur.[308]

B- "نَزَّلَ" Fiilinin İlahi Kelamı "*Vahyetmek*" Anlamında Kullanılması:

"نَزَّلَ" (*nezzele*) fiili ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*" anlamında Kur'ân-ı Kerim'de otuz beş defa geçmektedir. "نَزَّلَ" fiili, Kur'ân'da toplamda otuz defa "Kur'ân'ın vahyi", beş defa da "ilahi kitapların vahyi" anlamında kullanılmıştır.

Kur'ân'ın vahyedilmesi (indirilmesi): "نَزَّلَ" fiili, Kur'ân'da Mekkī sûrelerde on beş defa Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanılmıştır. "نَزَّلَ" fiili ile beraber "اَلْقُرْآنْ/Ḳur'ān"

[306] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.17, ss.164-165.

[307] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.593.

[308] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, ss.34-35; Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.18, s.345

kelimesi üç defa, "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesi üç defa, "ذكْر/*zikr*" kelimesi iki defa ve "اٰيَة/*āyet*" kelimesi bir defa Kur'ân'ın vahyi anlamında geçmektedir. Birer defa "فُرْقَان/*Furḳān*" ve "شِفَاء وَرَحْمَةٌ/*şifa ve rahmet*" kelimeleri kullanılmıştır. Yine dört defa da herhangi bir kelime kullanılmadan Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler bulunmaktadır.

Şimdi de "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanıldığı Mekkī âyetleri tefsirlerden bakıp inceledikten sonra birer örnekle açıklayacağız. Ayrıca bu tefsirlerde "نَزَّلَ" fiili ile "أَنْزَلَ" fiili arasında semantik anlam farkı olup olmadığını tespit etmeye çalışacağız.

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde üç âyette[309] "اَلْقُرْآنْ/*Ḳur'ān*" kelimesiyle geçmektedir. Furḳān sûresi 32. âyeti örnek gösterebiliriz:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً

"*İnkâr edenler,* "*Kur'ân ona bir defada toptan indirilseydi ya!* " *dediler. Biz Kur'ân'la senin kalbini pekiştirmek için onu böyle kısım kısım indirdik ve onu ağır ağır okuduk.*"

Muḳātil ve Ṭaberī, âyetin tefsirinde, inkâr edenlerin, "Tevrât'ın Musa'ya topluca bir defada indirildiği gibi Kur'ân'ın da Hz. Muhammed'e topluca bir defada indirilmeli değil miydi?" sorusuna Allah, biz onu kalplere yerleştirmek ve pekiştirmek için kısım kısım (*peyderpey*) indirdik şeklinde cevap vermiştir. "نَزَّلَ" fiili için herhangi bir açıklama yapılmayıp sadece bu âyette, Kur'ân âyetlerinin peyderpey indirildiği ifade edilmiştir.[310] Zemaḫşerī ise "نُزِّلَ" kavlinin "أُنْزِلَ" yani "*toptan indirme*" anlamında kullanıldığını, Kur'ân'ın ise peyderpey (*muneccimen* ve *muferriḳan*) Hz. Muhammed'e

[309] 25/Furḳān: 32; 17/İsrā': 106; 43/Zuḫruf: 31.

[310] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān,* c.3, ss.233-234; Ṭaberī, *Cāmi ul-Beyān,* c.19, ss.265-266.

yirmi ya da yirmi üç yılda indirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu indirilişin peyderpey yapılmasının hikmetlerini de açıklamıştır.[311]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerden sadece Naḥl sûresi 101. âyette "اٰيَة" "*āyet*" kelimesiyle geçmektedir:

وَاِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"*Biz bir âyeti değiştirip yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman -ki Allah neyi indireceğini gayet iyi bilir- onlar Peygamber'e,* "*Sen ancak uyduruyorsun*" *derler. Hayır, onların çoğu bilmezler*."

Muḳātil, âyette, Allah'ın Hz. Muhammed'e ağır hükümler ihtiva eden âyetler indirdiğini belirtmiş ve bu anlamda "اٰيَة/*āyet*" kelimesinin Kur'ân âyeti olduğuna işaret etmiştir.[312] Ṭaberī ve Zemaḫşerī de "اٰيَة/*āyet*" kelimesinin Kur'ân âyeti olduğuna işaret etmişlerdir.[313]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi sadece Mekkī sûre olan Ḥicr 6. ve 9. âyette "ذِكْر/*zikr*" kelimesiyle geçmektedir. Zikir kelimesi "*hatırlatma*" anlamına gelmektedir. Bu anlamda Allah'ın indirdiği kitaplar ve gönderdiği resuller Allah'ın emirlerini, nehiylerini (*yasaklarını*) ve hükümlerini hatırlatan "ذِكْر/*zikr*" şeklinde ifade edilmektedir. Ḥicr sûresi 9. âyeti örnek gösterebiliriz:

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"*Şüphesiz o zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz*."

[311] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, ss.278-279.

[312] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.486-487.

[313] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.17, s.297; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.634.

Müfessirler, âyette geçen "ذِكْر/*zikr*" kelimesinin Kur'ân olduğunu ve Allah tarafından şeytanlardan korunduğunu, herhangi bir ilave, eksiltme, tahrif veya değiştirme yapılmasına izin verilmeyeceğini belirtmişlerdir.[314]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde üç âyette[315] "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesiyle geçmektedir. Muḳātil, bütün âyetlerde "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesine "*Kur'ân*" anlamını vermiştir. Ṭaberī ve Zemaḫşerī de, âyetlerin çoğunu "*Kur'ân*" lafzıyla yâ da Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirilen kitap olarak açıklamıştır. Naḥl sûresi 89. âyeti Örnek gösterebiliriz:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيداً عَلٰى هٰٓؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينُ

"*(Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.*"

Muḳātil, bu âyeti, "*Sana indirilen bir kitap yani Kur'ân'dır.*" şeklinde açıklamaktadır.[316] Ṭaberī de, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen Kur'ân, helal, haram, günah ve sevap olan şeyleri beyan ettiğini bildirerek bu kitabın, insanları doğru yola ileten bir hidayet ve rahmet rehberi olduğunu açıklamaktadır.[317] Zemaḫşerī ise, "*tibyān*" kelimesinin "*açıklamak*" manasına geldiğini ifade ettikten sonra, "*Kur'ân nasıl olurda*

[314] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.425; Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.17, ss.68-69; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.572.

[315] 7/Aʿrāf: 196; 39/Zumer: 23; 16/Naḥl: 89.

[316] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.483.

[317] Ṭaberī, *Cāmi ʿu'l-Beyān*, c.17, s.278.

her şey için bir açıklama olabilir?" şeklinde soru sorarak "*Kitāb*" kelimesinin Kur'ân anlamına geldiğine işaret etmektedir.[318]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyi) indirilmesi, Kur'ân'da toplamda dokuz âyette, Mekkī sûrelerde üç âyette[319] herhangi bir kelime kullanılmadan ifade edilmiştir. Müfessirlerimiz bu âyetlerin çoğunluğunu doğrudan Kur'ân kelimesiyle açıklıyor.

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyi) indirilmesine örnek Naḥl sûresi 102. âyeti gösterebiliriz:

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ

"*Ey Muhammed! De ki:* "*Kur'ân'ı, Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) inananların inançlarını sağlamlaştırmak, Müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara bir müjde olmak üzere hak olarak indirdi*."

Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī, âyette geçen "نَزَّلَ" fiili için, "*Ruhu'l-Kudus (Cebrâîl) tarafından Kur'ân'ın indirilmesi*" olarak açıklamışlar. Ayrıca Zemaḫşerī, "يُنَزِّلُ" veya "نَزَّلَه" fiili olsun her ikisinin de tenzîl kökünden olduğunu dolayısıyla Kur'ân'ın peyderpey, aralıklarla olay ve hadiselere göre, maslahatlar gereği inme, indirilme manasında olduğunu ifade etmiştir.[320]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde "فُرْقَان/*Furḳān*" kelimesiyle sadece Furḳān sûresi 1. âyette geçmektedir:

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً

[318] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.628.

[319] 26/Şuʿarā: 198; 16/Naḥl: 44, 102.

[320] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.487; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, s.298; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.634.

"*Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir*."

Muḳātil, âyette geçen "*Furḳān*" kelimesine "*Kur'ân*" olarak mana vermiş.[321] Ṭaberī de, "*hak ve batılı birbirinden ayıran*" veya "*arka arkaya gelen sûreleri ayıran*" anlamında Hz. Muhammed'e insanları ve cinleri (İslam'a) davet etmek ve azabı hatırlatmak için Allah tarafından indirilmiş vahiy şeklinde izah etmiştir.[322] Zemaḫşerī de "*Furḳān*" kelimesinin, "*iki şeyin arasındaki farkı ortaya koyma*" ve Kur'ân için "*hak ve batılı birbirinden ayıran*" anlamında isim olarak kullanıldığını ayrıca Kur'ân'ın toplu halde indirilmediğini, yani parça parça (مُفَرَّق) indirildiği anlamına da gelebileceğini belirtmiştir.[323]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Mekkī sûrelerde "شِفَاء وَرَحْمَةٌ/*şifāʾ ve raḥmet*" kelimesiyle sadece İsrāʾ sûresi 82. âyette geçmektedir:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَاراً

"*Biz Kur'ân'dan, mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Zalimlerin ise Kur'ân, ancak zararını artırır*."

Müfessirler, Kur'ân'ın insanları cehalet ve dalâletten kurtaran bir "şifa" ve müminlere farzları, helâl ve harâmları bildirip onları azaptan kurtaran bir "*rahmet*" kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir.[324]

---

[321]Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.225.

[322] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.19, s.233.

[323] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.262.

[324] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.547; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, s.538; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.689.

İlahi kitapların vahyedilmesi (indirilmesi): "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette vahiy indirilmesi anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerden üç tanesi Mekkī sûrelerde geçmektedir. Mekkī âyetlerden İsrāʾ sûresi 93. âyet ve En ām sûresi 7. âyette, "نَزَّلَ" fiili inkâr edenlerin Hz. Muhammed'den kendilerine bir kitap indirmelerini talep etmeleri hakkında kullanılmıştır. Burada indirilmesini istedikleri kitabın ne olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır. Mekkī bir âyet olan Mulk sûresi 9. âyeti örnek gösterebiliriz:

قَالُوا بَلٰى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ

"*Onlar da şöyle derler:* "*Evet, bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanlamış ve 'Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' demiştik*."

Müfessirler, âyeti, cehenneme her topluluk atıldığında bekçiler onlara, "Size uyarıcı gelmedi mi?" sorusu üzerine, o topluluğun "Allah hiçbir şey indirmemiştir." şeklindeki, Allah'ın indirdiği vahiyleri inkâr etmesi ile açıklamışlardır. Bu âyette Muḳātil, uyarıcının Hz. Muhammed olduğunu ve müşriklerin, Yahudilerin ve Hıristiyanların Hz. Muhammed'e indirileni inkâr ettiği şeklinde açıklama yapmıştır. Müfessirler "نَزَّلَ" fiili için herhangi bir açıklama da bulunmamışlardır.[325]

2.1.4. "تَنَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babdan "تَنَزَّلَ - يَتَنَزَّلُ - تَنَزُّلاً" ṣulaṣi mezīd fiil formunun baktığımız Arapça sözlüklerden, "*bir şeyin inmesi*" ancak bu inmenin bir süre içinde aralıklarla

[325] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.390; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.510; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.578.

olduğunu[326] ve عَن harf-i ceri ile kullanıldığında "*hakkından vazgeçmek/feragat etmek*" anlamına geldiğini ifade etmiştik.

"تَنَزَّلَ" (te*nezzele*) ṣulaṯi mezīd fiil formunda Kur'ân-ı Kerîm'de beş sûrede yedi âyette olmak üzere toplamda yedi defa geçmektedir. Bu âyetlerin altı tanesi Mekkī ve sadece bir tanesi Medenī âyettir. Bunlar mazi ve muzari siğalarındadır. Kur'ân'da "تَنَزَّلَ" mazi fiil formunun sadece malum yapıdaki "تَنَزَّلَت" türevi vardır. "تَنَزَّلَ" fiilinin muzari zaman kipinde malum yapıdaki türevi ise, "تَنَزَّلُ" üç defa "تَتَنَزَّلُ", "نَتَنَزَّلُ" ve "يَتَنَزَّلُ" birer defa geçmektedir.[327]

Aşağıdaki tabloda Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "تَنَزَّلَ" (te*nezzele*) fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "تَنَزَّلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 5. تَنَزَّلَ - Mekkī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنَزَّلَ Kökünün Türevleri	تَنَزَّلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	25/97/Ḳadr:4	تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْۚ مِنْ كُلِّ اَمْرٍۙ	"O gece melekler ve Cebrail, rablerinin izniyle bütün emirlerle inerler."	تَنَزَّلُ	Melekler ve Cebrail
2	44/19/Meryem:64	وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَۚ	"Biz ancak rabbinin emriyle ineriz."	نَتَنَزَّلُ	Melekler (Cebrail)
3	47/26/ Şuʿarā:210	وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ	"Kur'ân'ı şeytanlar indirmedi."	تَنَزَّلَتْ	Şeytanlar
4	47/26/ Şuʿarā:221	هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُۜ	"Ey müşrikler, şeytanların, kime inip vesvese verdiklerini, size haber vereyim mi?"	تَنَزَّلُ	Şeytanlar
5	47/26/ Şuʿarā:222	تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍۙ	"Onlar(şeytanların), her iftiracı günahkârın üzerine inerler."	تَنَزَّلُ	(Şeytanlar)

[326] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab*, c.14, s.237; el-Fīrūzābādī, *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ*, s.1062; er- Rāzī, *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, s.655; el-Yesū ʿī, *el-Muncid*, s.802; Muḫtārʿ Umer, *Muʿcem-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿaṣira*, c.2, s.2196.

[327] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres*, s.298.

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنَزَّلَ Kökünün Türevleri	تَنَزَّلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
6	61/41/Fuṣṣilet:30	اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰئِكَةُ	"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra doğru yolda devam edenlere melekler inerler"	تَتَنَزَّلُ	Melekler

"تَنَزَّلَ" fiilinin Mekkī sürelerde geçen türevleri "*bir şeyin inmesi*" ve sadece bir âyette *bā* harf-i ceri ile "*indirmek*" anlamında kullanılmıştır. Bu kısımda Kur'ân-ı Kerim'de Mekkī sûrelerde, "تَنَزَّلَ" fiil formunun kullanıldıkları anlamları Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden bakıp birer örnekle açıklayacağız.

"تَنَزَّلَ" fiili Mekkī sürelerde üç âyette[328] "*meleklerin inmesi*" ve üç âyette[329] "*şeytanların inmesi*" anlamında kullanılmıştır. Meryem sûresi 64. âyette, "تَنَزَّلَ" fiiline "*meleklerin inmesi*" anlamında örnek olarak gösterebiliriz:

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّاۚ

"*(Cebrail şöyle dedi:) "Biz ancak Rabbinin" emriyle ineriz. Önümüzdekiler, arkamızdakiler ve bunlar arasındakiler hep O'nundur. Rabbin unutkan değildir*."

Müfessirler bu âyetin tefsirinde, Cebrâîl'in Hz. Muhammed'e cevaben, "meleklerin Allah'ın emriyle indiğini" ifade etmişler. Zemaḫşerī, burada "تَنَزَّلَ" fiili için iki kavil olduğunu, bunlardan ilki "النزول على مهل" "*inmenin bir süre içinde aralıklarla olduğu*" ikincisi ise "النزول على الإطلاق" "*inmenin tam olduğu*" anlamına geldiğini belirtmiştir. Ayrıca "تَنَزَّلَ" fiilinin "نَزَلَ" (*İndi*) anlamına geldiğini, "نَزَلَ" fiilinin de bu âyette "أَنْزَلَ" anlamın da yani "*tedrici (peyderpey) inme*" anlamına geldiğini belirttikten

[328] 97/Ḳadr: 4; 19/Meryem: 64; 41/Fuṣṣilet: 30.

[329] 26/Şuʿarā: 210, 221, 222.

sonra kendisinin ilk görüşü isabetli bulduğunu yani "*meleklerin Allah'ın izni ile bir süre içinde aralıklarla inmesi*" anlamına gelen ifadeyi tercih ettiğini belirtmiştir.[330]

Şuʿarā sûresi 221. âyette, "تَنَزَّلُ" fiiline "*şeytanların inmesi*" anlamında örnek olarak bakabiliriz:

هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ

"*Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi*?"

Müfessirlerimiz bu âyetin tefsirinde de şeytanların, iftiracı yalancı insanların üzerine indiğini belirtmişler. Muḳātil ve Zemaḫşerī, şeytanların melekleri dinlediğini ve onlardan duyduklarına yalanlar katarak Museylem'e gibi yalancılara haber indirdiklerini belirtmişlerdir.[331]

2.1.5. "مَنَازِلْ" İsim Formundaki Kullanımları

N-z-l kökü "المَنْزِلُ ج المَنَازِلُ" isim formunda, "*İnilen yer*", "مَكَانُ النُّزُولِ" "*inilen mekân*", "الدَّار" "*ev*", "الحُلول" "*konaklanan, gelinen yer*" ve "مَنَازِلُ القَمَرِ" ayın dünya etrafında dolaşırken geçtiği yörüngeler ibaresiyle de ifade edilmektedir.

"مَنَازِل" isim formunda Kur'ân-ı Kerim'de sadece Mekkī iki sûrede iki âyette iki defa geçmektedir. Kur'ân'da yalnızca bir türevi vardır.[332] "مَنَازِلْ" kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de "*konak*/*menzil*" anlamında kullanılmıştır.

Tablo 6. مَنَازِلَ - Mekkī

[330] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.633; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, ss.221-222; Zemaḫşerī, *el-Keşşā*f, c.3, ss.28-29.

[331] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.282; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.19, s.414; Zemaḫşerī, *el-Keşşā*f, c.3, s.342.

[332] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el- Muʿcemu'l-Mufehres*, s.298.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan مَنَازِلَ Kökünün Türevleri	مَنَازِلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	41/36/Yāsīn:39	وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ	"Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur."	مَنَازِلَ	Konak
2	51/10/Yūnus:5	هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُوراً وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ	"O, güneşi bir ışık (kaynağı), ayı da (geceleyin) bir aydınlık (kaynağı) kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller takdir edendir."	مَنَازِلَ	Konak

"اَلْمَنَازِل" kelimesinin geçtiği âyetlerin tefsirini incelediğimizde her ki âyette de "*ay'ın konakları*" şeklinde mana verilmiştir. Ay'a menziller (*konaklar*) tayin edildiği bununla gece-gündüzün, yılların sayısı ve şer ī şeylerde (Ramazan ayı, haccı, boşanma halinde iddet süresinin hesabı gibi şeyler) hesabın yapıldığı ifade edilmiştir.[333]

2.1.6. "نُزُلْ" İsim Formundaki Anlamları

N-z-l kökü "النُّزُلُ ج أَنْزَال" isim formunda Arapça sözlüklerde "*konaklanan/ inilen yer*" ve "*bereketli yiyecek/ ziyafet/ ikram*" anlamalarına geldiğini ifade etmiştik.

N-z-l köklü "اَلْنُزُل" isim formunda Kur'ân-ı Kerim'de altı sûrede sekiz âyette sekiz defa geçmektedir. Kur'ân'da üç türevi vardır. Bunlar bir defa "نُزُل", altı defa "نُزُلاً" ve bir defa da "نُزُلَهُمْ" şeklinde geçmektedir.[334]

Tablo 7. نُزُل - Mekkī

[333] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.226-227; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.15, ss.23-24; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.329.

[334] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-Mufehres*, s.298.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نُزُل Kökünün Türevleri	نُزُل İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	46/56/Vāḳiʿa:56	هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّيْنِ	"İşte hesap gününde onların ağırlanması böyle olacak!"	نُزُلُهُمْ	Ağırlanma
2	46/56/Vāḳiʿa:93	فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيْمٍ	"Onu da kaynar sudan bir ziyafet… beklemektedir!"	فَنُزُل	Ziyafet
3	56/37/Ṣāffāt:62	اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلاً اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ	"Bu mu daha iyi bir ikramdır yoksa zakkum ağacı mı?"	نُزُلاً	İkram
4	61/41/Fuṣṣilet: 32	نُزُلاً مِنْ غَفُوْرٍ رَحِيْمٍ	"Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olarak…"	نُزُلاً	İkram
5	69/18/Kehf:102	اَفَحَسِبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا اَنْ يَّتَّخِذُوا عِبَادِيْ مِنْ دُوْنِيْٓ اَوْلِيَآءَ ۭ اِنَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ نُزُلاً	"O inkârcılar, beni bırakıp kullarımı yardımcı edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi inkârcılar için bir konak olarak hazırladık!"	نُزُلاً	Konak (Cehennem)
6	69/18/Kehf:107	اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنّٰتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاً	"İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara gelince, onlar için de konak olarak firdevs cennetleri vardır."	نُزُلاً	Konak (Cennet)
7	75/32/Secde:19	اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى نُزُلاً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ	"İman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanlara, yapmış olduklarına karşılık, hazır olarak onları bekleyen, huzur içinde kalacakları cennetler vardır."	نُزُلاً	Konak (Cennet)

"اَلْنُزُل" isim formunda Mekkī sûrelerde geçen türevleri "*konaklanan/ inilen yer*" ve "*bereketli yiyecek/ ziyafet/ ikram*" anlamlarındadır. "اَلْنُزُل" isim formu Mekkī sûrelerde üç âyette[335] "*konaklanan/ inilen yer*" ve dört âyette[336] "*ziyafet/ ikram*" anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyetlerin iki tanesinde konaklanan yer cehennem, bir âyette de konaklanan yer cennettir. Bu âyetleri üç tanesi "*cehennem ikramları*" ve bir

[335] 18/Kehf: 102, 107; 32/Secde: 19.

[336] 56/Vāḳiʿa: 56, 93; 37/Ṣāffāt: 62; 41/Fuṣṣilet: 32.

tanesi de "*cennet ikramları*" anlamında ifade edilmiştir. Fuṣṣilet sûresi 32. âyette, "اَلْنُزُل" isim formu "*cennet ikramları*" anlamında kullanılmıştır. Örnek olarak gösterebiliriz:

نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

"*Biz, dünya hayatında da âhirette de sizin dostunuzuz. Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olarak sizin için canınızın çektiği her şey bulunacak, yine orada umduğunuz her şeyi elde edeceksiniz*"

Müfessirler, "نُزُل" kelimesini, Allah tarafından müminlere verilen ikramlar şeklinde tefsir etmişler. Zemaḫşerī, "نُزُل" kelimesini "رزق النّزيل" "*misafirin rızkı*" yani misafire yapılan ikram anlamına geldiğini ifade etmiştir.[337]

Kehf sûresi 102. âyette, "اَلْنُزُل" isim formu "*konaklanan/ inilen yer*" anlamında örnek olarak gösterebiliriz:

اَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي اَوْلِيَاءَ اِنَّا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلاً

"*O inkârcılar, beni bırakıp kullarımı yardımcı edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi inkârcılar için bir konak olarak hazırladık!*"

Muḳātil ve Ṭaberī, âyeti, Allah'ın inkâr edenler için cehennemi bir konak olarak hazırladığını ifade etmişler. Zemaḫşerī ise "ما يقام للنّزيل" "*misafir için hazırlık*" ifadesiyle "*inkâr edenleri elim bir azapla müjdeleyin*" şeklinde açıklamıştır.[338]

[337] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.742; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, s.486; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.199.

[338] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.604; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.125; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.749.

2.1.7. "نَزْلَةً" İsim Formundaki Anlamları

N-z-l kökü "النَّزْلَةُ /نَزَلَات /نَزْلَات" isim formunda, "نَزَلَ" sulasi fiilinin isim merre sığasında "*bir defa inmek*" anlamına gelmektedir. "نَزْلَةً" kelimesinin Kur'ân-ı Kerim'de bir türevi mevcuttur. *N-z-l* kökü ilk defa "نَزْلَةً" isim formunda Kur'ân'da Mekkī bir sûre olan Necm sûresinde geçmektedir.

Tablo 8. نَزْلَةً - Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزْلَةً Kökünün Türevleri	نَزْلَةً İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	23/53/Necm:13	وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ	"Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki sidre ağacının yanında bir daha gördü."	نَزْلَةً	Cebrâîl

Muḳātil, âyeti, Hz. Muhammed'in Allah Teâlâ'yı bir kez (نَزْلَةً) daha Sidretu'l-Munteha'da kalbiyle gördüğü şeklinde açıklamıştır.[339] Ṭaberī ise, âyet hakkında ki iki görüş aktarmıştır. Birincisi Hz. Muhammed'in Allah Teâlâ'yı bir kez daha gördüğüdür. İkinci görüş ise Hz. Muhammed'in, Cebrâîl'i asli suretiyle bir kez daha Sidretu'l-Munteha'da gördüğünü açıklamıştır.[340] Zemaḫşerī de "نَزْلَةً" kelimesinin "نَزَلَ" fiilinin isim merre (*tekrar*) formu olduğunu belirttikten sonra Hz. Muhammed'in, Cebrâîl'i asli suretiyle bir kez daha gördüğünü ifade etmiştir.[341]

[339] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.160.

[340] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.511.

[341] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.421.

2.1.8. "تَنْزِيلْ", نَزَّلَ Mezīd Fiilinin Masdarı Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babdan şulaşi mezīd fiil formu "نَزَّلَ " nin masdarı olan "تَنْزِيلاً" (*tenzīl*), "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden kullanıldığında "*vahyetmek*" ve "*indirim yapmak*" anlamlarında kullanılmaktadır. "نَزَّلَ" fiilinin "فَعَّلَ" vezninde teksir ve tertip anlamının olduğunu, "التَّنْزِيل" "*tenzilinde (indiriliş) tertib yani sıralamak, bir şeyi düzenli bir şekilde yerine koyma*" anlamına geldiğini ifade etmiştik.[342] Ayrıca Rāġib el-Işfehānī "تَنْزِيل" sözcüğünün "*ayrı ayrı, peyderpey, tekrar tekrar indiriliş*" anlamına geldiğine işaret etmiştir.[343]

N-z-l köklü "تَنْزِيلاً" isim formunda Kur'ân-ı Kerim'de on dört sûrede on beş âyette geçmektedir. Kur'ân'da iki türevi vardır. Bunlar on bir defa "تَنْزِيل" ve dört defa "تَنْزِيلاً" şeklinde geçmektedir.[344]

Tablo 9. تَنْزِيل - Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنْزِيلَ Kökünün Türevleri	تَنْزِيلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	41/36/Yāsīn:5	تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ	"(Bu kitap) izzeti büyük, rahmeti bol olan Allah tarafından indirilmiştir."	تَنْزِيلَ	Kur'ân
2	42/25/Furḳān:25	وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَٰئِكَةُ تَنْزِيلاً	"O gün semayı örten bulutlar (perdeler) açılacak, melekler peş peşe indirilecek."	تَنْزِيلاً	Melek
3	45/20/Tāhā:4	تَنْزِيلاً مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلَىٰ	"O, yeri ve yüce gökleri yaratan Allah katından peyderpey gönderilmiştir."	تَنْزِيلاً	Kur'ân
4	46/56/Vāḳi ʿa:80	تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ	"O, âlemlerin rabbinden indirilmiştir."	تَنْزِيلٌ	(Kur'ân)
5	47/26/Şu ʿarā ʾ: 192	وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ	"Şüphesiz bu Kur'ân âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir."	لَتَنْزِيلُ	Kur'ân
6	50/17/İsrā ʾ:106	وَقُرْاناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلاً	"Biz onu, insanlara aralıklarla okuyasın diye (sûreler ve âyetlere)	تَنْزِيلاً	Kur'ân

[342] el-Cevherī, *eṣ-Ṣīḥāḥ*, s.36; İbn Fāris, *Mu ʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, s.417.

[343] el-Işfehānī, *el-Mufredat fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.489.

[344] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el- Mu ʿcemu'l-Mufehres*, s.298.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنْزِيلَ Kökünün Türevleri	تَنْزِيلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
			ayrılmış Kur'an yapık, peyderpey indirdik."		
7	59/39/Zumer:1	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ	"Kitabın indirilişi, azîz ve hakîm olan Allah'ın katındandır."	تَنْزِيلُ	(Kur'ân)
8	60/40/Muʾmin:2	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ	"Kitabın indirilişi azîz ve alîm olan Allah'ın katındandır."	تَنْزِيلُ	(Kur'ân)
9	61/41/Fussilet:2	تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ	"Bu Kur'an, rahman ve rahîm olan Allah'ın katından indirilmiştir."	تَنْزِيلٌ	Kur'ân
10	61/41/Fuṣṣilet: 42	تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيد	"O, hikmet sahibi, övgüye lâyık olan Allah katından indirilmiştir."	تَنْزِيلٌ	(Kur'ân)
11	65/45/Cāşiye:2	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ	"Kitabın indirilmesi izzet ve hikmet sahibi Allah'tandır."	تَنْزِيلُ	Kitap (Kur'ân)
12	66/46/ Aḥḳāf:2	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ	"Kitabın indirilişi, sonsuz güç ve hikmet sahibi Allah'tandır."	تَنْزِيلُ	Kitap (Kur'ân)
13	75/32/Secde:2	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ	"Bu kitabın âlemlerin rabbi tarafından indirilmekte olduğunda asla kuşku yoktur."	تَنْزِيلُ	(Kur'ân)
14	78/69/Ḥāḳḳa:43	تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ	"O, âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir."	تَنْزِيلٌ	(Kur'ân)

"تَنْزِيلاً" isim formunda Mekkī sûrelerde "*yukarıdan aşağıya indirmek*" ve "*vahyetmek*" anlamlarında geçmektedir. Müfessirler "تَنْزِيلاً" isim formunun geçtiği âyetlerde kelimenin kıraatindeki ihtilaflardan genel olarak bahsetmektedirler.

"تَنْزِيلاً" isim formu Mekkī sûrelerde on üç âyette "*Kur'ân'ın Allah tarafından vahyedilmesi*" anlamında geçmektedir. Muḳātil, "تَنْزِيلاً" (*tenzīl)* için; Kur'ân'ın âyetlerinin ardı arkasına ve bölümler halinde indirilmesi şeklinde açıklama yapmıştır. Ṭaberī ise "تَنْزِيلاً" (*tenzīl*) kelimesinin geçtiği âyeti tefsir ederken bu kelime için özel bir açıklama yapmamış sadece *tenzīlin* Allah tarafından indirilen Kur'ân olduğunu ifade etmiştir.[345] Zemaḫşerī de *tenzīlin* Kur'ân ismine bedel olarak kullanıldığını ve yine Kur'ân'ın bir sıfatı olarak diğer kitaplardan farklı olarak peyderpey indirilmesi

[345] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2 s.555; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, s.480.

anlamında kullanıldığını belirtmiştir.[346] Ayrıca Kur'ân'ın "مُنزَل" (*munzel*) olduğunu ve *tenzīlin* sadece Allah'a mahsus olduğunu ifade etmiştir.[347]

"تَنْزِيلاً" isim formu Mekkī sûrelerde sadece Furḳān sûresi 25. âyette "*meleklerin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Müfessirler âyette, kıyamet günü meleklerin, insanların amel defterlerini indirmek için ardı arkasına ineceğini ifade etmişler.[348]

2.1.9. "مُنْزِلِينْ", أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün "مُنْزِلْ" (*munzil*) kelimesi, "أَنْزَلَ" şulaşi fiilinin ism-i faʿilidir. Kur'ân-ı Kerim'de beş sûrede beş âyette beş defa geçmektedir. Kur'ân'da iki türevi mevcuttur. İki defa "مُنْزِلُونْ" ve üç defa "اَلْمُنْزِلِينْ" şeklinde geçmektedir.

Tablo 10. مُنْزِلْ - Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan مُنْزِلْ Kökünün Türevleri	مُنْزِلْ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	41/36/Yāsīn/28	وَمَّا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاۤءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِين	"Ondan sonra onun kavmi üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirmeyiz de."	مُنْزِلِينَ	Ordu
2	46/56/Vāḳiʿa:69	ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ	"Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa biz miyiz indiren?"	الْمُنْزِلُونَ	Su (yağmur)
3	53/12/Yūsuf:59	اَلَا تَرَوْنَ اَنِّي اُوْفِي الْكَيْلَ وَاَنَاْ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ	"Görüyorsunuz ki ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben iyi bir ev sahibiyim."	الْمُنْزِلِينَ	Misafirlere ikram eden
4	74/23/ Muʾminūn :29	وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ	"Yine de ki: 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir; en uygun şekilde indirip yerleştiren sensin."	الْمُنْزِلِين	Hayırlı bir yer İndiren (konaklatan)
5	85/29/Ankebūt: 34	اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ	"Biz, yoldan çıkmalarının cezası	مُنْزِلُونَ	Azap

[346] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.469.

[347] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.674.

[348] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, ss.231-232; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.19, ss.261-262; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.275.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan مُنْزِلُ Kökünün Türevleri	مُنْزِلُ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ	olarak bu memleket halkının üzerine gökten alçaltıcı bir belâ indireceğiz!"		

"مُنْزِلْ" (*munzil*) kelimesinin Kur'ân-ı Kerim'de geçen türevleri genel olarak üç anlamda kullanılmıştır:

1. Bunlardan ilki "*yukarıdan aşağıya indirme*" anlamında Yāsīn sûresi 28. âyette ordu indirilmesi, Ṭaberī'ye göre kavmin helak edilmesi için gökten ordu indirilmesinden kasıt, meleklerden oluşturulmuş bir ordu indirilmesi[349]ve Vāḳiʿa sûresi 69. âyette de yağmurun yağdırılması maksadıyla gökten içilecek suyun indirilmesidir.[350]

2. "مُنْزِلْ" kelimesinin ikinci anlamı ise "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamında Yūsuf sûresi 59. âyette[351] Yusuf (a.s)'ın Mısır'da kardeşlerini misafir etmesi ve onlara karşı ikram edenlerin hayırlısı olması ve Muʾminūn sûresi 29. âyettede[352] Allah'ın Hz. Nuh'u gemiden yere indirmesi orda konaklatması şeklinde kullanılmaktadır.

[349] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, ss.510-511

[350] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.223; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.14, s.323; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.460.

[351]Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.342; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.16, s.155; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.484.

[352] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.155; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyā*n, c.19, ss.27-28; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, ss.184-185.

3. Son olarak "مُنْزِلْ" kelimesi, ʿAnkebūt sûresi 34. âyette "*zarara uğratmak*" anlamında azabın indirilmesi olarak kullanılmıştır. Müfessirler âyeti, Allah'ın kasaba halkı (Hz. Lut'un kavmi) üzerine azap indirdiği şeklinde açıklamışlardır.[353]

2.1.10. "مُنْزَلْ", أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿul-u Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün "مُنْزَل" (*munzel*) formu "أَنْزَلَ" ṣulaṣi fiilinin ism-i mef ulüdür. Kur'ân-ı Kerim'de iki sûrede iki âyette iki defa geçmektedir. Kur'ân'da iki türevi mevcuttur. Bir defa "مُنْزَلاً" ve bir defa da "مُنْزَلِينْ" şeklinde geçmektedir. Mekkī sûrede bir defa geçmektedir.

Tablo 11. مُنْزَل - Mekkī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyet te Kullanılan مُنْزَل Kökünün Türevleri	مُنْزَل İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	74/23/ Muʾminūn: 29	وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ	"Rabbim, sen beni hayırlı bir yere indir. Sen, indirenlerin en hayırlısısın(Nuh a.s)"	مُنْزَلاً	Hayırlı yer

Muʾminūn sûresi 29. âyette "مُنْزَلاً مُبَارَكاً" ifadesiyle, Hz. Nuh'un gemiden "*hayırlı yere*" indirilmesi anlamında kullanılmıştır. Zemaḫşerī, "مُنْزَلا" kelimesinin "إنزالاً" (*inzālen*) anlamına geldiğini belirtmiştir.[354]

[353] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.382; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.33; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.453.

[354] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.155; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.19, ss.27-28; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, ss.184-185.

2.1.11. Değerlendirme

Mekkī sûrelerde nuzûl sırasına göre *n-z-l* kökünün türevleri Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden incelemelerimiz sonucunda şunları söyleyebiliriz:

1. Mekkī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَلَ" (*nezele*) fiil formu "*Cebrâil'in*", "*Kur'ân'ın*", "*gökten inen (melek/yağmur/rızık/vahiy)*" ve "*azâbın*" inmesi şeklinde anlam verilmiştir. Dikkat edilirse "نَزَلَ" fiili ile ilgili tefsirlerden çıkardığımız anlamlar ile sözlüklerden yaptığımız anlam çalışmaları uyumludur. Herhangi bir anlam değişmesi görülmemiştir.

2. Arapça sözlüklerde yaptığımız araştırmalarda "نَزَلَ" şulaşi mucerred fiil formunun temel anlamı olan "*yukarıdan* aşağıya *aşağı inme*" anlamı "حلول" (*ḥulūl*) ve "هبوط" (*hubūṭ*) kelimeleri ile açıklanmıştır. Bazı dilcilere göre "نزول" kelimesi ile "هبوط" kelimesi arasında semantik fark bulunmaktadır.[355] Kur'ân'da "هبط" kelimesinin geçtiği âyetlerden Hūd sûresi 48. âyet haricinde Raġib el-Iṣfehānī'nin de belirttiği gibi insanla ilgili kullanımında istihfafı (*Hz. Âdem ve Hz. Ḥavva'nın cennetten indirilmesi vb.*) çağrıştırır ifadeler bulunmaktadır.[356] Yine "هبط" kelimesi âyetlerde Kur'ân, melek ve yağmur gibi kıymetli şeyler için kullanılmamıştır. "نزول" (*Nuzūl*) ise daha çok vahiy,[357] melek,[358] yağmur[359] gibi kıymetli şeyler için kullanılmıştır. Sadece Ṣāffāt sûresi 177. âyette "*insanlara azâb inmesi*" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca Ebū Hilāl el-ʿAskerī, "هبوط" lafzının bir yere yerleşmeyle sonuçlanan iniş olduğunu belirtmiştir. Biz de bu

[355] Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, ss.152-153.

[356] Öztürk, *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, s.152.

[357] 17/İsrāʾ: 105; 57/Ḥadīd: 14.

[358] 26/ Şuʿarāʾ: 193: 57/Ḥadīd: 4.

[359] 34/Sebeʾ: 2.

âyetlerin genel olarak bir yere yerleşme ile sonuçlanan bir iniş olduğunu "نزول" lafzının ise yerleşmeyi gerektirmeyen bir iniş fiiline karşılık geldiğini görmekteyiz.

Muḳātil, Zemaḫşerī ve Ṭaberī tefsirlerinde "نزول" ve "هبوط" arasında bir nüans olduğuna dair herhangi bir hususa değinmemişlerdir. Özellikle Ṭaberī tefsirinde "هبوط" için "أنّ الهبوط إلي المكان إنما هو النزول إليه حلول به/*Bir mekana hubūt,oraya inmek ve yerleşmek*"" ifadesini kullandığını belirtelim.[360]

3. "حلّ" (*Ḥ-l-l*) kökü inmek, yerleşmek, durmak, kalmak, oturmak, çözmek, konaklamak ve fıkhî bir terim olarak haramın zıttı olan helal (*mubah, izin verilen*) anlamındadır. "نزل" kelimesinin anlamını ifade etmek için kullanıldığında daha çok "*aşağı inmek/iniş*", "*yerleşmek/konaklamak*" anlamları kastedilmiştir. "حلّ" kelimesi de âyetlerde daha çok azâbın inmesi anlamında kullanılmıştır. Ayrıca gerçek anlamda iniş mânâsında kullanılan " يَحُلُّ " fiili (birinci bab) Kur'ân'da bir defa geçmekte, çoğunlukla "يَحِلُّ" (ikinci bab) şeklinde geçmekte ve tefsirciler tarafından daha çok azâbın vacip olması şeklinde anlam verilmiştir. Ayrıca "حلّ" kelimesi de, Kur'ân, Kitap, zikir, melek ve yağmur gibi kıymetli şeylerin indirilmesi anlamında kullanılmamıştır.

4. "أَنْزَلَ" (*enzele*) sulasi mezīd fiil formunda, Kur'ân-ı Kerim'de elli sûrede, yüz altmış üç âyette toplamda yüz seksen üç defa geçmektedir. Bu âyetlerin seksen bir tanesi Mekkī'dir. "أَنْزَلَ" fiilinin Mekkī sûrelerde geçen türevleri genel olarak dört anlamda kullanılmaktadır. Bunlar; kökün temel anlamı olan "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*", "*lutfetmek*" ve "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamlarında geçmektedir.

[360] Ṭaberī, *Taberi Tefsiri*, c.2 s.132.

"أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da "*yukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında Mekkī sûrelerde "*yağmurun indirilmesi*", "*delil indirilmesi*", "*mucize indirilmesi*" ve "*meleklerin indirilmesi*" anlamlarında kullanılmaktadır.

Mekkī sûrelerde yağmurun yağdırılması (*indirilmesi*) anlamını ifade etmek için "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği on dokuz âyette, Arapçada yağmurun yağmasını ifade eden "غيث" (*ġayṯ*) ve "مطر" (*maṭar*) kelimeleri kullanılmamıştır. Bu on dokuz âyetin çoğunluğunda "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirdi.*" ifadesi ile yağmurun indirilmesi kastedilmiştir. Müfessirler, âyetlerin hepsini yağmurun indirilmesi şeklinde tefsir etmişler. Muḳātil ve Ṭaberī çoğunlukla âyetleri "مطر" ve "غيث" kelimeleriyle açıklamışlardır. Zemaḫşerī ise "مطر" ve "غيث" kelimelerini nadir olarak kullanmaktadır. Çoğunlukla "*Gökten su indirdi.*" ifadesini aynen aktarmayı tercih etmektedir. Ayrıca yağmur bu âyetlerde, rahmet, rızk, türlü ürünlerin (الثمرات) ve güzel bahçelerin kaynağı olarak belirtilmiştir.

"أَنْزَلَ" fiili Mekkī sûrelerde altı âyette "*lutfetmek*" anlamında kullanılmıştır. Allah'ın mahlûkâta nimetlerinden lutfetmesi ya bir nesnenin bizatihi kendisinin (*kudret helvası ve bıldırcın vb.*) inzâl edilmesi şeklinde olur ya da sebeplerin inzâl edilmesi (*demirin, elbisenin vb.*) ile gidilecek yolun gösterilmesi şeklinde olur.

"أَنْزَلَ" fiili ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*" anlamında Kur'ân-ı Kerim'de yüz yirmi defa geçmektedir. Bu âyetlerde doksan iki defa Kur'ân'ın vahyi, yirmi sekiz defa da diğer ilahi kitapların vahyi anlamında kullanılmıştır.

Kur'ân'ın vahyedilmesi (indirilmesi) anlamında Mekkī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiiliyle doğrudan "*Ḳur'ān*", "*ẕikr*", "*āyāt*", "*nūr*" ve "*Kitāb*" kelimeleri geçmektedir. Yine her hangi bir kelimenin geçmediği Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadelerde bulunmaktadır. Muḳātil, yukarıda Kur'ân'ın indirilmesi için kullanılan kelimelerin çoğunluğuna "*Kur'ân*" anlamını vermiştir. Ṭaberī de âyetlerin çoğunu "*Kur'ân*" lafzıyla

yâ da "*Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirilen*" olarak açıklamıştır. Zemaḫşerī'nin ise, özellikle "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber bu kelimeleri "*Kur'ân*" lafzıyla tefsir etmekten kaçındığını görmekteyiz. Ancak bazı âyetlerde[361] Kur'ân'la ilgili rivâyetler aktardığını ve bu âyetlerden kelimeye "*Kur'ân*" anlamını verdiğini dolaylı olarak anlamaktayız. Zemaḫşerī, "أَنْزَلَ" fiiliyle doğrudan "اَلْقُرْآنْ/*Ḳur'ān*" kelimesi kullanılmasını, Kur'ân'ın sadece bir kısmına veya tek bir âyetine de Kur'ân denilebileceğini çünkü "*Ḳur'ān*" kelimesinin cins anlamında bir isim olduğunu, bu nedenle bütününe de, bir kısmına da Kur'ân denilebileceğini ifade etmiştir.[362] Ayrıca Zemaḫşerī, "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber doğrudan Kur'ân kelimesini kullanarak tefsir etmeyi tercih etmemekle beraber Ḳadr sûresi 1. âyet ve Duḫān sûresi 3. âyette "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği ifadeleri Kur'ân'ın toplu halde indirilmesi olarak açıklamaktadır. Yine A ʿrāf sûresi 3. âyet[363] ve İsrāʾ sûresi 105. âyette[364] Kur'ân'ın toplu halde indirilmesi maksadı olmadığı halde Zemaḫşerī'nin âyeti Kur'ân kelimesiyle doğrudan açıkladığını da görmekteyiz.

5. "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiil formu Kur'ân-ı Kerîm'de otuz sûrede altmış bir âyette altmış iki defa geçmektedir. Bu âyetlerin otuz sekiz tanesi Mekkī'dir. "نَزَّلَ" fiili bu âyetlerde "*bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek*" ve "*vahyetmek (ilahi kelamın indirilmesi)*" anlamlarında kullanılmaktadır. "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da "y*ukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında "*yağmurun indirilmesi*", "*delil indirilmesi*", sadece Mekkī sûrelerde olmak üzere "*mucize indirilmesi*" ve *meleklerin indirilmesi*" şeklinde kullanılmıştır. Son olarak bir âyette "*kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi*" şeklinde geçmektedir.

[361] 38/Ṣād; 29; 46/Aḥḳāf: 30; 18/Kehf: 1.

[362] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.440.

[363] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.86.

[364] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.698.

Allah, Mekkī sûrelerde yağmurun yağdırılmasını (*indirilmesi*) "نَزَّلَ" fiili ile birlikte "ماء" (*su*), "غيث" (*yağmur*), "رزق" (*rızk*) ve "خَزَٰٓئِن" (*hazine*) kelimelerini kullanarak bildirmiştir. "أَنْزَلَ" fiiliyle kullanılan "*Gökten su indirildi*." ifadesi burada "نَزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً" şeklinde aynı formda kullanılmıştır. Yine "نَزَّلَ" fiil formunda da "أَنْزَلَ" fiilinde olduğu gibi Arapçada yaygın olarak yağmur yağması için kullanılan "مطر" âyetlerde geçmemektedir. İncelediğimiz tefsirlerde de müfessirler, bu âyetleri yağmurun yağması olarak açıklamışlardır. Özellikle Muḳātil ve Ṭaberī bu açıklamaları "مطر" kelimesi ile yapmış ve bunu yağmurun rahmet ve bereketin yayılması ve rızkın kaynağı olarak ifade etmişlerdir. Zemaḫşerī ise "*gökten suyun indirilmesi*" ifadesini aynen aktarmış, doğrudan yağmurun yağması olarak ifade etmemiş ve Mu᾽minūn sûresi 13. âyet ve Rūm sûresi 49. âyetleri haricinde, âyetleri "مطر" kelimesini kullanmadan açıklamıştır.

"نَزَّلَ" fiili ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*" anlamında Kur'ân-ı Kerim'de otuz beş defa geçmektedir. "نَزَّلَ" fiili, Kur'ân'da Mekkī sûrelerde Kur'ân'ın vahyi ve vahiy indirilmesi anlamında kullanılmıştır. "نَزَّلَ" fiili ile beraber doğrudan "*Ḳur'ān*", "*Kitāb*", "*ẕikr*" ve "*āyet*" kelimeleri Kur'ân'ın vahyi anlamında geçmektedir. Birer defa "*Furḳān*" ve "*şifa ve rahmet*" kelimeleri de kullanılmıştır. Yine herhangi bir kelime kullanılmadan Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler bulunmaktadır. Kur'ân'ın vahyi "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" fiil formlarında "*Ḳur'ān*", "*Kitāb*", "*ẕikr*" ve "*āyet*" kelimeleri ile aynı ifadelerin kullanıldığını tespit etmekteyiz.

Muḳātil ve Ṭaberī, "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği ayetlerde "أَنْزَلَ" fiili ile arasında herhangi bir nuans farkından bahsetmemişler. Sadece, Allah'ın, Kur'ân'ı kalplere yerleştirmek ve pekiştirmek için kısım kısım (peyderpey) indirdiğini ifade etmişler. Ṭaberī, Naḥl sûresi 2. âyette geçen fiilin " يُنَزِّلُ " olarak kıraat edilmesi gerektiğini ve sebebini de; Allah'ın vahyini arka arkaya, peyderpey indirmeye devam ettiğini, bunun

içinse "يُنَزِّلُ" fiilinin daha uygun olduğunu söyleyerek "نَزَّلَ" fiiline peyderpey anlamında açıklama yapmıştır.[365] Zemaḫşerī ise "نَزَّلَ" fiilinin tenzîl kökünden olduğunu dolayısıyla Kur'ân'ın peyderpey, aralıklarla olay ve hadiselere göre, maslahatlar gereği Hz. Muhammed'e yirmi ya da yirmi üç yılda indirildiğini ifade etmiştir.[366]

6. "تَنَزَّلَ" fiilinin Mekkī sürelerde geçen türevleri "*bir şeyin inmesi*" ve sadece bir âyette *bā* harf-i ceri ile "*indirmek*" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca üç âyette "*meleklerin inmesi*" ve üç âyette "*şeytanların inmesi*" anlamında kullanılmıştır. Zemaḫşerī, burada "تَنَزَّلَ" fiili için **"**النزول على مهل" "*inmenin bir süre içinde aralıklarla olduğu (peyderpey)*" görüşünü ifade etmiştir.[367] Tezimizin birinci bölümü olan Arapça sözlük kısmında Rāġib el-Işfehānī'nin "تَنَزَّلَ" sözcüğünü sadece müftera; yani iftira edilenle, yalanla ve şeytandan gelenle ilgili kullanıldığını ifade etmiştik. Ancak "تَنَزَّلَ" sözcüğünün geçtiği âyetlerden anlaşılıyor ki meleklerin inmesi içinde kullanılmaktadır.

7. "تَنْزِيلاً" isim formu Mekkī sûrelerde on üç âyette "*Kur'ân'ın Allah tarafından vahyedilmesi*" anlamında geçmektedir. Muḳātil, "تَنْزِيلاً/*tenzīl*" için; Kur'ân'ın âyetlerinin ardı arkasına ve bölümler halinde indirilmesi,[368] Ṭaberī, *tenzīlin* Allah tarafından indirilen Kur'ân olduğunu[369] ve Zemaḫşerī de *tenzīlin* Kur'ân ismine bedel olarak kullanıldığını ve yine Kur'ân'ın bir sıfatı olarak diğer kitaplardan farklı olarak peyderpey indirilmesi anlamında kullanıldığını belirtmiştir.[370]

---

[365] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, ss.164-165.

[366] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.634.

[367] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, ss.28-29.

[368] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymā*n, c.2 s.555.

[369] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, s.480.

[370] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.469.

8. "اَلْنُزُل" isim formu Mekkī sûrelerde üç âyette "*konaklanan/ inilen yer*" ve dört âyette "*ziyafet/ikram*" anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyetlerin iki tanesinde konaklanan yer cehennem ve âyetlerin üç tanesinde "*cehennem ikramları*" anlamında ifade edilmiştir. "مُنْزِلْ" kelimesi de, ʿAnkebūt sûresi 34. âyette "*zarara uğratmak*" anlamında azabın indirilmesi olarak kullanılmıştır.[371] "تَنَزَّلَ" fiilinin geçtiği Şuʿarāʾ 210, 221 ve 222. âyetlerinde "*şeytanların inmesi*" anlamında kullanılmıştır. Son olarak Ṣāffāt sûresi 177. âyette "*insanlara azâb inmesi*" anlamında kullanılmıştır. Burada verdiğimiz âyetler, *n-z-l* kökünün sadece kıymetli şeyler için kullanılmadığını cehennem, azap ve *şeytanlar* için de kullanıldığını göstermektedir.

[371] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.382; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.33; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.453.

2.2. *N-z-l* Kökünün Türevlerinin Nuzûl Sırasına Göre Medenī Sûrelerde Anlamları

2.2.1. "نَزَلَ" Ṣulaṣi Mucerred Fiil Formundaki Anlamları

"نَزَلَ" (*nezele*) ṣulaṣi mucerred fiil formu Kur'ân'da "*yukarıdan aşağı inmek*" ve "*başına kötü bir iş gelmek (azâbın inmesi)*" anlamında olmak üzere altı âyette geçmektedir.

Aşağıdaki tabloda Medenī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَلَ" fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "نَزَلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 12. نَزَلَ - Medenī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَلَ Kökünün Formları	نَزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	94/57/ Ḥadīd: 4	يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا	"…Yere gireni ve çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilir…"	يَنْزِلُ	Gökten İnen (Melek)
2	94/57/Ḥadīd: 16	اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ	"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve indirilen hakka(Kur'an) karşı kalplerinin huşu içinde olma zamanı daha gelmedi mi? …"	نَزَلَ	Hak (Kur'an)

"نَزَلَ" fiili Medenī sûrelerde "*yukarıdan aşağıya inmek*" anlamında, bir defa mazi fiil formunda üçüncü tekil şahıs çekimiyle ve bir defa da muzari fiil formunda üçüncü tekil şahıs çekimiyle olmak üzere toplamda iki defa geçmektedir.

Şimdi de "نَزَلَ" fiilinin geçtiği âyetleri müfessirlerimizin tefsirlerinde inceleyelim.

Ḥadīd sûresi 4. âyetindeki "...مايَنْزِلُ مِنَ السّمَاء..." "...*gökten inen...*" ifadesinde Muḳātil meleklerin gökten inişine işaret etmiştir. Ṭaberī ise bu ifadeyi "...*gökten inen...*" anlamını vermiş ve inen şey hakkında açıklama yapmamıştır.[372] Ṭaberī tefsirinin Türkçe tercümesinde gökten inen şey için "*yağmur/rızıklar/bereketler/vahiy*" gibi açıklamalar yapılmıştır.[373] Zemaḫşerī, tefsirinde bu ifade için herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Ḥadīd sûresi 16. âyetinde "...نَزَلَ مِنَ الحَقْ" geçen hak kelimesi Kur'ân olarak tefsir edilmiştir. Ṭaberī, "نَزَلَ" fiilinin genel olarak şeddesiz okunduğunu sadece Nāfi'in şeddeli okuduğunu ve her iki kıraâtinde isâbetli olduğunu belirtmiştir. Muḳātil, âyette geçen "*iman edenler*" ifadesini iman ediyor gibi görünen münafıklar şeklinde te'vîl etmiş ve bu münafıkların haktan gelene (*Kur'ân'a*) karşı kalplerinin incelmediği şeklinde açıklama yapmıştır. [374]

Sonuç olarak Medenī sûrede geçen "نَزَلَ" fiili âlimler tarafından "*yukarıdan aşağıya iniş*" anlamında, Kur'ân'ın, meleklerin veya yağmurun/rızkın/bereketlerin/vahyin inişi şeklinde tefsir edilmiştir.

2.2.2. "أَنْزَلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babdan sulasi mezīd fiil formu " أَنْزَلَ - يُنْزِلُ -اِنْزَالاً ", Arapça sözlüklerden, "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden kullanıldığında "*vahyetmek*", "*lutfetmek*", "*zarara uğratmak*" ve "*misafir etmek/konaklatmak*" anlamlarına geldiğini ifade etmiştik.

---

[372] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.237; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.169.

[373] Ṭaberī, *Taberi Tefsiri*, c.6, ss.531-532.

[374] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, ss.241-242; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, ss.188-189; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.77.

“أَنْزَلَ” (*enzele*) sulasi mezīd fiil formatında, Kur’ân-ı Kerim’de elli sûrede yüz altmış üç âyette toplamda yüz seksen üç defa geçmektedir. Bu âyetlerin seksen iki tanesi de Medenī âyetlerdir. Bunlar; mazi, muzari ve emr-i hazır siğalarındadır.

Aşağıdaki tabloda Medenī sûrelerde geçen âyetlerde “أَنْزَلَ” fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve “أَنْزَلَ” fiili ile ilgili kelimenin anlamı doğrudan veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 13. أَنْزَلَ - Medenī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan أَنْزَلَ Kökünün Formları	أَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1-2	87/2/Baḳara: 4	وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ	“Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler...”	أُنْزِلَ أُنْزِلَ	(Kur’ân) (Tevrat ve İncil)
3	7/2/Baḳara:22	اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاء	“Gökten su indirmiş...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
4	87/2/Baḳara: 41	وَاٰمِنُوا بِمَا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِمَا مَعَكُمْ	“Elinizdekini (Tevrat) tasdik edici olarak indirdiğime (Kur’ân) iman edin …”	اَنْزَلْتُ	(Kur’ân)
5	87/2/Baḳara: 57	وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى	“...size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik...”	وَاَنْزَلْنَا	Kudret Helvası ve Bıldırcın
6	87/2/Baḳara: 59	فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ	“...Bunun üzerine, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle zalimlerin üzerine gökten acı bir azap indirdik.”	فَاَنْزَلْنَا	Azap رِجْزاً
7	87/2/Baḳara: 90	بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَا اَنْزَلَ اللهُ بَغْياً اَنْ يُنَزِّلَ اللهُ مِنْ فَضْلِه عَلٰى مَنْ يَشَّاءُ مِنْ عِبَادِه	“Allah’ın, kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah’ın inkâr ederek kendilerini harcamaları ne kötü!...”	اَنْزَلَ	(Kur’ân)
8-9	87/2/Baḳara: 91	وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَا اَنْزَلَ اللهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا	“Kendilerine, "Allah’ın indirdiğine iman edin" denilince, "Biz sadece bize indirilene inanırız" derler...”	اَنْزَلَ - أُنْزِلَ	(Kur’ân) - (Tevrat)
10	87/2/Baḳara: 99	وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	“Andolsun ki sana apaçık âyetler indirdik...”	اَنْزَلْنَا	Âyât (Delil) اٰيَاتٍ
11	87/2/Baḳara: 102	وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ	“... çünkü insanlara sihri, Bâbil’de iki meleğe, Hârût’la Mârût’a indirileni öğretiyorlardı...”	أُنْزِلَ	(Sihir)
12-13	87/2/Baḳara: 136	قُولُوا اٰمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ اِلٰى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ	“Biz Allah’a ve bize indirilene; kezâ İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya‘kūb ve torunlarına indirilenlere;	أُنْزِلَ - أُنْزِلَ	(Kur’ân) - (İlahi Kitaplar)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَآ اُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ	yine Mûsâ ve Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere rableri tarafından gönderilenlere inandık..."		
14	87/2/Baḳara: 159	اِنَّ الَّذينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ	"İndirdiğimiz açık delillerle hidayet bilgisini -kitapta onu insanlara apaçık göstermemizden sonra- gizleyenler yok mu?"	اَنْزَلْنَا	Delil ve Hidayet الْبَيِّنَاتِ
15	87/2/Baḳara: 164	وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا	"...Allah'ın gökten indirerek onunla ölü haldeki toprağa can verdiği..."	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
16	87/2/Baḳara: 170	وَاِذَا قيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا	"Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiğinde, "Hayır, atalarımızdan gördüğümüze uyarız" dediler..."	اَنْزَلَ	(Kur'ân)
17	87/2/Baḳara: 174	اِنَّ الَّذينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَليلاً	"Allah'ın indirdiği kitabın bir bölümünü gizleyenler ve onu az bir şey karşılığında satanlar yok mu..."	اَنْزَلَ	(Tevrat)
18	87/2/Baḳara: 185	شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذي اُنْزِلَ فيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ	"O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur'ân'ın indirildiği ramazan ayıdır."	اُنْزِلَ	Kur'ân
19	87/2/Baḳara: 213	وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فيمَا اخْتَلَفُوا فيهِ	"...onlar aracılığı ile anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm vermek için gerçeği içeren kitabı indirdi..."	اَنْزَلَ	Hak Kitap (İlahi Kitaplar)
20	87/2/Baḳara: 231	وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ	"...Allah'ın size bahşettiği nimetleri, kitaptan ve hikmetten size öğüt vermek üzere gönderdiklerini dilinizden düşürmeyin..."	اَنْزَلَ	Kitap (Kur'ân)
21	87/2/Baḳara: 285	اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ	"Allah'ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
22	88/8/Enfāl:41	اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ	"Allah'a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz"	اَنْزَلْنَا	(Kur'ân)
23	89/3/ Āl-i İmrān:3	نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجيلَ	"O sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve öncekileri doğrulayıcı olarak indirmiştir; daha önce insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ve İncil'i indirmişti"	اَنْزَلَ	Tevrat ve İncil
24	89/3/	وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ	" ...furkanı da indirdi..."	وَاَنْزَلَ	Furḳān

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
	Āl-i İmrān:4				(Kur'ân)
25	89/3/ Āl-i İmrān:7	هُوَ الَّذي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ	"Sana kitabı indiren O'dur..."	اَنْزَلَ	Kitap (Kur'ân)
26	89/3/ Āl-i İmrān: 53	رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ	"Rabbimiz! İndirdiğine inandık..."	اَنْزَلْتَ	(İncil)
27	89/3/ Āl-i İmrān: 65	وَمَا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجِ	"Oysa Tevrat da İncil de kesinlikle ondan sonra indirildi."	اُنْزِلَتِ	Tevrat ve İncil
28	89/3/ Āl-i İmrān: 72	وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذي اُنْزِلَ عَلَى الَّذينَ اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ	"Ehl-i kitap'tan bir grup şöyle dedi: "Gün başlarken müminlere indirilmiş olana, iman edip günün sonunda inkâr edin..."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
29-30	89/3/ Āl-i İmrān: 84	قُلْ اٰمَنَّا بِاللهِ وَمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ عَلٰى اِبْرٰهيمَ وَاِسْمٰعيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوتِيَ مُوسٰى وَعيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ	"De ki: "Biz Allah'a ve bize indirilene; kezâ İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya'kūb ve torunlarına indirilenlere; yine Mûsâ, Îsâ ve bütün peygamberlere rableri tarafından verilenlere iman ettik."	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	(Kur'ân) - (İlahi Kitaplar)
31	89/3/ Āl-i İmrān: 154	ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً	"Sonra o kederin ardından Allah size bir güven, bir grubunuzu kendinden geçiren uyuklama hali verdi..."	اَنْزَلَ	Uyku (Güven)
32-33	89/3/ Āl-i İmrān: 199	وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ	"Ehl-i kitap'tan öyleleri vardır ki hem Allah'a hem size indirilene hem de kendilerine indirilmiş olana inanırlar..."	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	(Kur'ân) - (Tevrat ve İncil)
34	90/33/Aḥzāb :26	وَاَنْزَلَ الَّذينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصيهِمْ	"Allah kitap ehlinden olup müşriklere yardım edenleri kalelerinden indirdi..."	اَنْزَلَ	Kitap Ehli (Yahudi Kabilesi)
35-36	92/4/Nisā': 60	اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ	"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi?"	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	Kur'ân - (İlahi Kitaplar)
37	92/4/Nisā': 61	وَاِذَا قيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَا اَنْزَلَ اللهُ وَاِلَى الرَّسُولِ	"Onlara, "Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin" denildiği zaman..."	اَنْزَلَ	(Kur'ân)
38	92/4/Nisā': 105	اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرٰيكَ اللهُ	"İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiğine göre hükmedesin diye hakkı içeren kitabı sana indirdik..."	اَنْزَلْنَا	Kitap (Kur'ân)
39	92/4/Nisā': 113	وَاَنْزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ	"Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş..."	اَنْزَلَ	Kitap (Kur'ân) ve Hikmet

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
40	92/4/Nisāʾ: 136	يَا اَيُّهَا الَّذينَ اٰمَنُوا اٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِه وَالْكِتَابِ الَّذي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِه وَالْكِتَابِ الَّذّي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ	“Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin...”	اَنْزَلَ	Kitap (Tevrat ve İncil)
41-42	92/4/Nisāʾ: 162	لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ	“Onlar arasından ilimde derinleşmiş olanlarla müminler -ki bunlar sana indirilene ve senden önce indirilmiş olana iman ederler-“	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	(Kur’ân) - (İlahi kitaplar)
43-44	92/4/Nisāʾ: 166	لٰكِنِ اللهُ يَشْهَدُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِه	“Fakat Allah sana indirdiğine, onu ilmiyle (ilminin bir eseri olarak) indirdiğine şahitlik eder...”	اَنْزَلَ - اَنْزَلَهُ	(Kur’ân) - (Kur’ân)
45	92/4/Nisāʾ: 174	وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ نُوراً مُبيناً	“...size apaçık bir nur indirdik.”	اَنْزَلْنَا	Nur (Kur’ân)
46-47	94/57/Ḥadīd: 25	وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فيهِ بَأْسٌ شَديدٌ	“... beraberlerinde kitap ve adalet terazisini de indirdik ki insanlar hakkaniyete uygun davransınlar. Bir de demiri indirdik ki onda büyük bir güç ve insanlar için yararlar vardır”	وَاَنْزَلْنَا - وَاَنْزَلْنَا	Kitap ve Ölçü - Demir
48	95/47/ Muḥammed: 9	ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا اَنْزَلَ اللهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ	“Bu onların, Allah’ın indirdiğinden nefret etmeleri sebebiyledir...”	اَنْزَلَ	(Kur’ân)
49	95/47/ Muḥammed: 20	وَيَقُولُ الَّذينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ	“İman edenler "Keşke bir sûre indirilse!" derler. Açık ve kesin hükümlü bir sûre indirildiğinde...”	نُزِّلَتْ - اُنْزِلَتْ	Sûre (Kur’ân)- Sûre (Kur'ân)
50	96/13/Raʿd:1	وَالَّذّي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ	“...Rabbinden sana indirilen, gerçeğin ta kendisidir...”	اُنْزِلَ	Kitap (Kur’ân)
51	96/13/Raʿd:7	وَيَقُولُ الَّذينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه	“İnkârcılar, "Ona rabbinden bir mûcize indirilse ya!" diyorlar.”	اُنْزِلَ	Mucize اٰيَةٌ
52	96/13/Raʿd: 17	اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً	“O, gökten su indirdi...”	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
53	96/13/Raʿd: 19	اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى	“Sana rabbinden indirilenin hak olduğunu görüp bilen kimse görmeyen gibi olur mu?...”	اُنْزِلَ	(Kur’ân)
54	96/13/Raʿd: 27	وَيَقُولُ الَّذينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه	“İnkârcılar, "Ona rabbinden bir mûcize indirilseydi ya!" diyorlar”	اُنْزِلَ	Mucize اٰيَةٌ
55	96/13/Raʿd: 36	وَالَّذينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ	“Kendilerine kitap (Kur’ân) verdiğimiz kimseler sana indirilen vahiyden memnun olurlar.”	اُنْزِلَ	(Kur’ân)
56	96/13/Raʿd: 37	وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْماً عَرَبِياً	Biz Kur’ân’ı işte böyle Arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik...	اَنْزَلْنَاهُ	(Kur’ân)
57	99/65/Ṭalāḳ: 5	ذٰلِكَ اَمْرُ اللهِ اَنْزَلَهُ اِلَيْكُمْ	“İşte bu, Allah’ın size indirdiği buyruğudur...”	اَنْزَلَهُ	(Kur’ân)

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
58	99/65/Ṭalāḳ: 10	قَدْ اَنْزَلَ اللهُ اِلَيْكُمْ ذِكْراً	"… İşte Allah size bir uyarı indirdi."	اَنْزَلَ	Zikir (Kur'ân)
59	101/59/Ḥaşr: 21	لَوْ اَنْزَلْنا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ	"Şayet biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık..."	اَنْزَلْنا	Kur'ân
60-61	102/24/Nūr: 1	سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنا فيهَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	"Bu, indirdiğimiz, hükümlerini belli ve kesin kıldığımız bir sûredir. Düşünesiniz diye onun içinde apaçık âyetler gönderdik."	اَنْزَلْنَاهَا وَاَنْزَلْنا	Sûre (Kur'ân) Âyet (Kur'ân)
62	102/24/Nūr: 34	وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلاً مِنَ الَّذينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ	"Size, gerektiği gibi açıklayan âyetler, sizden önce gelip geçenlerden misaller ve kötülükten sakınanlar için öğütler indirdik."	اَنْزَلْنَا	Âyetler (Kur'ân)
63	102/24/Nūr: 46	لَقَدْ اَنْزَلْنَا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ	"kuşkusuz (açıkladıklarını) tam anlamıyla açıklayan âyetler indirdik"	اَنْزَلْنَا	Âyetler (Kur'ân)
64	103/22/Ḥac: 5	وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ	"...Öte yandan yeryüzünü kupkuru ve cansız görürsün; üzerine yağmur indirdiğimizde ise (bir de bakarsın) canlanıp kabarır"	اَنْزَلْنَا	Su (yağmur)
65	103/22/Ḥac: 16	وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	"İşte böylece biz onu apaçık âyetler olarak indirdik..."	اَنْزَلْنَاهُ	Âyetler (Kur'ân)
66	103/22/Ḥac: 63	اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً	"Görmüyor musun ki, Allah gökten su indiriyor..."	اَنْزَلَ	Su (yağmur)
67	105/58/ Mucādele:5	وَقَدْ اَنْزَلْنَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	"... Hâlbuki biz apaçık âyetler indirmiştik..."	اَنْزَلْنَا	Âyetler (Kur'ân)
68	108/64/ Teġabūn:8	فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِٓي اَنْزَلْنَا	"Şu halde Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz o ışığa iman edin..."	اَنْزَلْنَا	Nur (Kur'ân)
69	111/48/Feṯḥ: 4	هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ السَّكينَةَ في قُلُوبِ الْمُؤْمِنينَ	"...müminlerin kalplerine huzur ve güven aşılayan da O'dur..."	اَنْزَلَ	Huzur ve Sükunet
70	111/48/Feṯḥ: 18	فَاَنْزَلَ السَّكينَةَ عَلَيْهِمْ	... onlara huzur ve güven vermiş...	فَاَنْزَلَ	Huzur ve Sükunet
71	111/48/Feṯḥ: 26	فَاَنْزَلَ اللهُ سَكينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنينَ	"..resulünün ve müminlerin gönüllerine huzur ve güven duygusu verdi"	فَاَنْزَلَ	Huzur ve Sükunet
72-73	112/5/ Mā ïde:44	اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فيهَا هُدًى وَنُورٌ … وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ	"...içinde hidayet ve aydınlık bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik... Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."	اَنْزَلْنَا - اَنْزَلَ	Tevrât - (Tevrât)
74	112/5/ Mā ïde:45	وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ	"...her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir..."	اَنْزَلَ	(Tevrât)
75-76	112/5/ Mā ïde:47	وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللهُ فيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ	"İncil'e tâbi olanlar da Allah'ın onda indirdiği	اَنْزَلَ -	İncil -

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan اَنْزَلَ Kökünün Formları	اَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ	hükümlerle hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların kendileridir"	اَنْزَلَ	(İncil)
77-78	112/5/ Mā ïde:48	وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ	"(Resulüm!) Sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu olarak bu kitabı hak ile indirdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet..."	وَاَنْزَلْنَا - اَنْزَلَ	(Kur'ân) - (Kur'ân)
79-80	112/5/ Mā ïde:49	وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ	"Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma, Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamaları için onlardan sakın"	اَنْزَلَ - اَنْزَلَ	(Kur'ân) - (Kur'ân)
81-82	112/5/ Mā ïde:59	قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ	"De ki: "Ey Ehl-i kitap! Biz yalnız Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene iman ettiğimiz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?..."	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	(Kur'ân) - (İlahi Kitaplar)
83	112/5/ Mā ïde:64	وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً	"...Rabbinden sana indirilen, onlardan birçoğunun azgınlığını ve inkârcılığını kuşkusuz arttıracaktır..."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
84	112/5/ Mā ïde:66	وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ	"Şayet onlar Tevrat'ı, İncil'i ve rableri tarafından onlara indirileni doğru dürüst uygulamış olsalardı...	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
85	112/5/ Mā ïde:67	يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ	"Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!..."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
86-87	112/5/ Mā ïde:68	قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ كَثِيراً مِنْهُمْ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً	"De ki: "Ey Ehl-i kitap! Siz Tevrat'ı, İncil'i ve rabbinizden size indirileni (Kur'ân'ı) doğru dürüst uygulamadıkça tuttuğunuz yol yol değildir." Rabbinden sana indirilen, onlardan birçoğunun azgınlığını ve inkârcılığını kuşkusuz arttıracaktır...."	اُنْزِلَ - اُنْزِلَ	(Kur'ân) - (Kur'ân)
88	112/5/ Mā ïde:81	وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ	"Eğer onlar Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman ediyor olsalardı..."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
89	112/5/ Mā ïde:83	وَاِذَا سَمِعُوا مَا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ	"Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman..."	اُنْزِلَ	(Kur'ân)
90	112/5/ Māʾide: 104	وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ	"Onlara "Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin" dendiğinde..."	اَنْزَلَ	(Kur'ân)
91	112/5/ Māʾide:114	رَبَّنَٓا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ	"Rabbimiz Bize gökten öyle bir sofra indir ki..."	اَنْزِلْ	Sofra

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan أَنْزَلَ Kökünün Formları	أَنْزَلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
		السَّمَاءِ			
92-93	113/9/ Tevbe: 26	ثُمَّ اَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه وَعَلَى الْمُؤْمِنِنَ وَاَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا	"Bunun üzerine Allah, peygamberinin ve müminlerin üzerine kendi katından bir güven duygusu indirdi' bir de göremediğiniz askerler gönderdi..."	اَنْزَلَ - اَنْزَلَ	Emniyet - Askerler (Melekler)
94	113/9/ Tevbe: 40	فَاَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ	"... Derken Allah ona kendi katından bir güven duygusu indirdi..."	فَاَنْزَلَ	Emniyet
95	113/9/ Tevbe: 86	وَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ	"Allah'a iman edin ve resulünün maiyetinde cihad edin buyruğunu içeren bir sûre indirildiğinde ..."	اُنْزِلَتْ	Sûre (Kur'ân)
96	113/9/Tevbe : 97	وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَّا اَنْزَلَ اللهُ عَلٰى رَسُولِه	"...Allah'ın resulüne indirdiklerinin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar..."	اَنْزَلَ	(Kur'ân)
97	113/9/Tevbe : 124	وَاِذَا مَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ	"Ne zaman bir sûre indirilse…"	اُنْزِلَتْ	Sûre (Kur'ân)
98	113/9/ Tevbe: 127	وَاِذَا مَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ	"Ne zaman bir sûre indirilse…"	اُنْزِلَتْ	Sûre (Kur'ân)

"أَنْزَلَ" fiilinin bizim tespitimize göre Kur'ân-ı Kerim'de Medenī sûrelerde geçen türevleri genel olarak dört anlamda kullanılmaktadır. Bunlar; "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*", "*lutfetmek*" ve *"zarara uğratmak"* anlamlarındadır. Kur'ân-ı Kerim'de Medenī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiil formunun geçtiği âyetleri yine Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden bakıp birer örnekle açıklayacağız.

A- "أَنْزَلَ" Fiilinin "*Yukarıdan Aşağıya İndirmek*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Medenī sûrelerde beş âyette "*yağmurun indirilmesi*",[375] bir âyette "*meleklerin indirilmesi*",[376] iki âyette "*delil indirilmesi*",[377] iki âyette "*mucize indirilmesi*",[378] altı

[375] 2/Baḳāra: 22, 164; 13/Rʿad: 17; 22/Ḥāc: 5, 63.

[376] 9/Tevbe:26.

[377] 2/Baḳara: 99,159.

âyette "*emniyet, uyku, huzur ve sükûnet indirilmesi*"[379] iki âyette de, "*sihir indirilmesi*"[380] ve "*Yahudilerin kaleden indirilmesi*"[381] anlamlarında kullanılmıştır. Aşağıda Medenī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği âyetleri başlıklar halinde tefsirlerden inceleyeceğiz.

Yağmurun indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Medenī sûrelerde beş âyette "*yağmurun indirilmesi*" anlamını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu âyetlerde de Arapçada yağmurun yağmasını ifade eden "غيث" (*ġayṯ*) ve "مطر" (*maṭar*) kelimeleri kullanılmamıştır. Bu beş âyetten üçü[382] "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirildi.*" ifadesi ile yağmurun indirilmesi kastedilmiştir. Bu ifadeye aşağıdaki âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاءَ بِنَاۤءً وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاۤءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَاداً وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"*Rabbiniz ki, sizin için yeri döşek, göğü bina kılmıştır; gökten su indirmiş, bununla sizin için rızık olarak çeşitli ürünler çıkarmıştır; artık siz de bile bile O'na eş ve ortaklar koşmayın.*"[383]

Muḳātil bu âyette, "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" (*Rabbimiz gökten su indirdi.*) ifadesini, "*Yani yağmuru (مطر) indirdi. Bu su ile (yani yağmur ile) yerden çeşit çeşit ürünler çıkardı.*" şeklinde tefsir etmiştir.[384] Ṭaberī de âyetteki, "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesini,

---

[378] 13/Rʿad: 7, 27.

[379] 3/Āl-i İmrān: 154; 48/Feṯḥ: 4, 18, 26; 9/Tevbe: 26, 40.

[380] 2/Baḳara: 102.

[381] 33/Aḥzāb: 26.

[382] 2/Baḳāra: 22; 13/Rʿad: 17; 22/Ḥāc: 63.

[383] 2/Baḳāra: 22.

[384] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.93.

"اَنزل مِن السماء مطراً" (*Gökten yağmuru indiren O'dur*.) şeklinde açıklamıştır. O, yağmurla rızık olarak size yaşamanız için lazım olan gıdaları verendir. O sizin razıkınız (rızık vereniniz)'dır. O halde O'na şirk koşmayınız. Ṭaberī yağmurun (مطر) bir rızık kaynağı olduğunu ifade etmiştir.[385] Zemaḫşerī ise âyeti tefsir ederken "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesinin yağmur (مطر) olduğuna dair açıklamalar yapmıştır. Âyette geçen "من الثمرات" kavlinde yer alan "مِن" harfi ceri, "*bazısı, bir kısmı*" gibi bir anlam içerir. Bundan dolayı âyeti, biz gökten indirdiğimiz bir kısım su (مطر) ile bir kısım meyve ve ürün çıkarıp verdik ki bu sizin rızkınızın bir kısmını oluştursun şeklinde tefsir etmiştir. [386]

Medenī âyetlerden iki tanesi de "*Gökten su indirdi.*" anlamında, yukarıda açıkladığımız "أَنْزَلَ مِنَ اَلْسَمَاءِ مَاءً" ifadesinden biraz daha farklı bir formda kullanılmıştır.[387] Aşağıda bu iki âyetten bir tanesini tefsiriyle vereceğiz.

...وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

"*... Öte yandan yeryüzünü kupkuru ve cansız görürsün; üzerine yağmur indirdiğimizde ise (bir de bakarsın) canlanıp kabarır ve her cinsten güzel bitkiler çıkarır*."[388]

Muḳātil ve Ṭaberī, bu âyette, sen yeryüzünü kuru (هامدة) görürsün. Biz üzerine suyu yani yağmuru (مطر) indirdiğimizde (yer) sarsılır (اهتزّت) ve kabarır (*yani yağmurun indirilmesiyle kat kat bitki verir*) şeklinde ki tefsirinde "أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ" (*Gökten su indirdik.*) ifadesini yağmur "مطر" olarak açıklamaktadır.[389] Zemaḫşerī "*Gökten su indirdik.*" ifadesine değinmemiş, insanın ilk yaratılışı hakkında açıklama yapmıştır. Son

[385] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.1, s.367.

[386] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.94.

[387] 2/Baḳāra: 164; 22/Ḥāc: 5.

[388] 22/Ḥāc: 5.

[389] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.115; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, ss.570-571.

olarak "هامدة" için "*ölmüş, kuru toprak*", "اهتزّت" için "*bitkilerin hareket etmesi*" ve "ربت" için "*bitkilerin kabarması veya yükselmesi*" şeklinde kısa bir açıklama yapmıştır.[390]

Bu âyette dikkat çekmek istediğimiz bir husus da Mekkī bir sûre olan Fuṣṣilet 39. âyetiyle aynı formda olmasıdır. " وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاۤءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْۗ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۗ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ"[391] âyetinde, Ḥāc sûresi 5. âyetten farklı olarak "هامدة" (*kurumuş toprak*) kelimesi yerine "خاشعه" kelimesi "*kurumuş toprak*" anlamında kullanılmıştır.[392] Allah, bu âyeti, gökten su indirerek kurumuş toprağı canlandırmaya nasıl kadir ise kıyamet günü, ölmüş insanları da diriltmeye kadir olduğuna delil olarak göstermektedir.

Muḳātil, "*gökten indirilen su*" ifadesini yağmur "مطر" olarak vermiştir.[393] Ṭaberī de aynı ifadeyi "yağmur (غيث)" olarak açıkladıktan sonra ehl-i te'vilin "*Allah nasıl kurumuş toprağı yağmur* (مطر) *ile canlandırıyorsa kıyamet günü insanları da su ile canlandıracaktır.*" şeklinde âyet hakkında ki rivâyetlerini aktarmıştır.[394]

Mekkī bir sûre olan Fuṣṣilet 39. âyette ve Medenī bir sûre olan Ḥāc 5. âyette " فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاۤءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ" ifadesinin aynı olması, "أَنْزَلَ" fiilinin zamanla semantik bir anlam değişimine uğramadığını göstermektedir.

Medenī sûrelerde geçen "*suyun indirilmesi*" ifadesinin geçtiği âyetler, tefsirlerden araştırdığımız kadarıyla, yağmurun indirilmesi şeklinde tefsir edilmiştir.

---

[390] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.145.

[391] 41/Fuṣṣilet: 39.

[392] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.744; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, ss.475-476; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.201.

[393] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.744.

[394] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, ss.475-476.

Muḳātil ve Ṭaberī çoğunlukla âyetleri "مطر" kelimesiyle açıklamışlardır. Zemaḫşerī ise "مطر" kelimesini nadir olarak kullanmaktadır. Çoğunlukla "*Gökten su indirdi.*" ifadesini aynen aktarmayı veya konu hakkında herhangi bir açıklama yapmamayı tercih etmektedir.[395] Yağmur, bu âyetlerde de hayat, rızk, türlü ürünlerin (الثمرات) ve yerdeki suların kaynağı olarak belirtilmiştir.

Delil indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette "*delil indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin iki tanesi[396] Medenī sûre olan Baḳara'da geçmektedir. "*Delil*" anlamında "بيّنات" ve "أيات بيّنات" kelimeleri kullanılmıştır.

"بينات" kelimesi "*açık, karşı konulmaz delil*"[397], "أيات" kelimesi ise "*işaret, mucize, model, Kur'ân âyetleri*" anlamına gelmektedir.

Baḳara sûresi 99. âyette "أيات بيّنات" ve Baḳara 159. âyette sadece "بيّنات" şeklinde geçmektedir.

Müfessirler Baḳara 159. âyette; " اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُوْلٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَۙ" Allah'ın Tevrât ve İncîl'de Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamber olduğuna dair deliller indirdiğini ve Yahudi bilginlerinin bunları gizlediğini ifade etmiştir.[398] Baḳara 99. âyette de Allah'ın Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna dair açık deliller indirdiğini ve fasıkların (Yahudi bilginlerinin)

---

[395] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.210.

[396] 2/Baḳara: 99,159.

[397] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-Arab*, s.196.

[398] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.152; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.3, s.249; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.209.

bunları inkâr ettiğini ifade etmektedir.[399] "اَيات بينات" ifadesinden maksat Hz. Muhammed'e verilen Kur'ân'ın ihtiva ettiği apaçık delil ve bilgilerdir.[400]

Mucize indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette "*mucizenin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bunlardan ikisi de Medenî bir sûre olan Raʿd: 7 ve 27. âyetleridir. Bu âyetlerde, "أية" kelimesi "*mucize*" anlamında geçmektedir.

Her iki âyette de benzer ifadeler kullanılmıştır. Örneğin Raʿd sûresi 27. âyetini, Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī tefsirlerinde aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَّاءُ وَيَهْدِيْ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ

"*İnkârcılar, "Ona rabbinden bir mûcize indirilseydi ya!" diyorlar. De ki: Allah dilediğini saptırır; kendisine yöneleni de gerçeğe ulaştırır*."[401]

Öncelikle her iki âyette de " و يقول الذين كَفَرُوا" "*inkâr edenler şöyle diyor*" ifadesi, Allah'ın tevhidini inkâr eden Mekkeli müşrikleri kastetmektedir.[402] Bu müşrikler "*Ona (Hz. Muhammed'e) Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi derler.*" Ṭaberī, müşriklerin, "*ona Rabbi katından, kendisiyle beraber insanları uyaran bir melek veya bir hazine verilmesi*" şeklinde mucizeler talep ettiğini belirtmiştir.[403] Zemaḫşerī ise Resullullah'a birçok belge ve mucize verildiğini, Kur'ân'ın kendisinin tüm zamanlara

[399] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.126; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.2, s.397; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.171.

[400] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.2, s.397.

[401] 13/ Raʿd; 27

[402] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.368-376; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.16, ss.353-432.

[403] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.16, s.431

kâfi gelen bir mucize olduğunu ve başka mucizelere gerek olmadığı şeklinde âyeti tefsir etmiştir.[404]

Meleklerin indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da sekiz âyette[405] dokuz defa "*meleklerin indirilmesi*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerin sadece bir tanesi Medenī sûrelerde geçmektedir. Tevbe sûresi 26. âyeti örnek gösterebiliriz:

ثُمَّ اَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ

"*Bunun üzerine Allah, peygamberinin ve müminlerin üzerine kendi katından bir güven duygusu indirdi, bir de göremediğiniz askerler gönderdi ve böylece inkâr edenlerin cezasını verdi. İşte bu, inkârcıların hakettiği karşılıktır*."

Meleklerin indirilmesi, "جُنُود" kelimesi ile verilmektedir.[406] Ṭaberī, Ḥuneyn savaşında çokluklarıyla övünen Müslümanlar kaybetmek üzereyken, Allah'ın onlara destek olmak için gökten melekler indirdiğini ve üzerlerindeki bela ve sıkıntıyı giderdiğini belirtmiştir.[407] Muḳātil Allah'ın daha önce birçok mevzide (yani, Bedir günü, Beni Ḳurayẓa günü, Ḫayber günü, Ḥudeybiye günü ve Mekke'nin fethi günü) Müslümanları meleklerle desteklediğini belirtmiştir.[408]

Daha önce incelediğimiz Mekkī sûrelerde gerçek anlamda "*melek indirilmesi*" söz konusu değildi. Medenī bir sûre olan Tevbe sûresi 26. âyette, "جُنُود" kelimesi ile

[404] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.528.

[405] 36/Yāsīn:15, 28; 25/Furḳān: 7, 21; 6/En'ām: 8; 41/Fuṣṣilet: 14; 23/Mu'minūn: 24; 9/Tevbe: 26.

[406] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.164-165; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.14, ss.188-189; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.260.

[407] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.14, ss.188-189.

[408] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.164-165.

gerçek anlamda meleklerin Müslümanlara destek olması için indirilmeleri söz konusudur.

Sekīnet indirilmesi: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da altı defa "*emniyet, uyku, huzur ve sükûnet indirilmesi*"[409] anlamında kullanılmıştır. Örnek olarak Fetḥ sûresinin 4. âyetini tefsirlerden inceledik:

هُوَ الَّـذِّي اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَاناً مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً

"*İmanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalplerine huzur ve güven aşılayan da O'dur. Göklerin ve yerin askerleri yalnız Allah'a aittir ve Allah her şeyi bilmekte, yerinde yapmaktadır*."

Muḳātil, müminlerin üzerine sekineti (*yani, itmi'nanı, rahat ve huzuru*) indiren (yani, Kureyşlilerin Ḥudeybiye sulhin'de "*bismikellahumme yazılmasını istemeleri*", "*ʿAbdullāh'ın oğlu Muḥammed'in barış yaptığı esaslardır*" ve diğer itirazları hususunda sukunet ile kabul etmelerini ilham eden) O'dur, şeklinde âyeti tefsir etmiştir.[410] Ṭaberī, Allah'a ve Resulün'e iman eden müminlerin kalplerine sükûnet ve güveni indiren Allah'tır. ʿAbdullāh b. ʿAbbās'tan yapılan bir rivâyette, müminlerin kalbine indirildiği beyan edilen sükûnetten maksat, Allah'ın rahmetidir.[411] Zemaḫşerī, sulhtan dolayı Allah'ın kalplerine sükûnet ve güveni indirdiğini belirtmiştir.[412]

[409] 3/Āl-i İmrān:154; 48/Fetḥ:4, 18, 26; 9/Tevbe: 26, 40.

[410] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.67.

[411] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.203.

[412] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, ss.333-334.

Son olarak Medenī sûrelerde iki âyette de "أَنْزَلَ" fiili, "*sihir indirilmesi*" ve "*Yahudilerin kaleden indirilmesi*"[413] anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyetler aşağıdaki gibidir:

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ...

"*Onlar, Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurup söylediklerine uydular. Gerçek şu ki Süleyman kâfir olmadı, fakat şeytanlar kâfir oldular; çünkü insanlara sihri, Bâbil'de iki meleğe, Hârût'la Mârût'a indirileni öğretiyorlardı. Halbuki bu iki melek,* "*Biz ancak imtihan vasıtasıyız; sakın küfre sapma!*" *demedikçe hiç kimseye bilgi vermezlerdi…*"[414]

Muḳātil, âyette geçen Hārūt ve Mārūt'un iki melek olduğunu ve Yahudilerin Bābil'de, Allah'ın Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirdiği sihire uyduğunu ifade etmiştir.[415] Ṭaberī, bu âyette geçen "مَا أُنْزِلَ" ifadesindeki "مَا" nın çeşitli şekillerde tefsir edildiğini aktarmıştır. ʿAbdullāh b. ʿAbbās ve Rebiʿ b. Enes'ten nakledilen bir rivâyete göre "مَا أُنْزِلَ" deki (مَا) "*mā*"'nın olumsuzluk edatı olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre âyetin mânâsı şöyledir: "*Bābil'de Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe bir şey indirilmemiştir…*" ʿAli b. Ebī Talḥa'nın ʿAbdullāh b. ʿAbbās'tan naklettiği diğer bir rivâyete göre buradaki (مَا) "*mā*" (الذي) "*elleẕī*" mânâsına gelen bağlaçtır. Bu görüşe göre âyetin mânâsı şöyledir: "*Yahudiler, şeytanların, Süleyma'nın mülkü hakkında naklettikleri sihire bir de Bābil'de, Allah'ın Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirdiği sihire uydular…*" Bu izah tarzına göre, Allah Teâlâ, Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe sihir yapma bilgisini indirmiştir. Ṭaberī, bu görüşlerden ikinci görüşün daha doğru olduğunu,

[413] 33/Aḥzāb: 26.

[414] 2/Baḳara: 102.

[415] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.128.

(مَا) "*mā*"nın (الذي) "*elleẕī*" mânâsına geldiğini, gökten Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe sihir indirildiğini, bunların da, insanları uyardıktan sonra onlara sihir öğrettiklerini söylemiştir.[416] Zemaḫşerī de, âyette geçen Hārūt ve Mārūt'un iki melek olduğunu söyledikten sonra bu iki meleğe indirilenin sihir ve büyücülük ilmiyle ilgili bilgilerin olduğunu ifade etmiştir.[417] Müfessirlerin söz konusu âyeti tefsir edişlerinden, meleklerin semâvi varlıklar olduğu için Allah tarafından onlara semâdan sihir bilgisi indirildiği sonucuna varıyoruz.

Medenī bir sûre olan Aḥzāb 26. âyette de "أَنْزَلَ" fiili "*Yahudilerin kaleden indirilmesi*" anlamında aşağıda verildiği gibi kullanılmıştır:

وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً

"*Ehl-i kitap'tan onlara destek verenleri kalelerinden indirdi, kalplerine korku saldı; artık onların bir kısmını öldürüyorsunuz, bir kısmını da esir alıyorsunuz*."[418]

Allah, kitap ehlinden olup (Ḳureyş ve Ġatafan) müşriklere yardım eden Yahudi Kureyza oğullarını, içlerine sığındıkları kalelerinden aşağı indirdi.[419]

B- "أَنْزَلَ" Fiili Kur'ân-ı Kerim'de "*Lutfetmek*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Medenī sûrelerde üç âyette "*lutfetmek*" anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerde "أَنْزَلَ" "الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى" (*kudret helvası ve bıldırcın*)[420], "مَائِدَةً" (*sofra*)[421] ve "الْحَدِيدَ" (*demir*)[422] lutfetmesi şeklinde ifade edilmiştir.

---

[416] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.2, ss.419-425.

[417] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.172.

[418] 33/Aḥzāb: 26.

[419] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.485; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.243; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.533.

[420] 2/Baḳara: 57.

Allah'ın mahlûkâta nimetlerinden lutfetmesi, bu durum ya bir nesnenin bizatihi kendisinin (*kudret helvası ve bıldırcın ve sofra*) inzâl edilmesi şeklinde olur ya da, sebeplerin inzâl edilmesi (*demirin*) ile gidilecek yolun gösterilmesi şeklinde olur.[423]

Allah'ın bir nesnenin bizatihi kendisini verdiği âyetlere, Mā᾽ide sûresi 114. âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"*Meryem oğlu Îsâ şöyle yalvardı: "Allahım! Ey rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofra indir ki, ilk gelenimizden son gelenimize kadar bizler için bir bayram ziyafeti ve senden bir işaret olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın*."

Muḳātil, âyette havarilerin, Hz. İsa (a.s)'dan, Rabbinden onlar için gökten Māide (*sofra*) indirilmesini istemeleri üzerine Hz. İsa (a.s), Allah'a dua ediyor ve kendilerine yemeleri ve mucize olması için gökten sofra indirmesini istiyor. Akabinde Hz. İsa'nın havarilerle bir bahçede otururken kendilerinde bulunan yiyecekleri sofraya koymalarını istemiş, daha sonra abdest alıp namaz kıldıktan sonra Allah'a dua etmiş, havarilerinde bu arada uykuya daldığını gözlerini açtıklarında yemeğin çoğaldığını ve beraberinde bulunan 5000 kişi ile yedikten sonra yemeğin hala arttığını ifade eden diğer rivâyetleri de aktarmıştır.[424] Ṭaberī ise sofranın fiilen indirilip indirilmediğine dair iki görüşü zikrettikten sonra kendisinin, sofranın indirildiğine dair görüşü tercih ettiğini ifade ediyor. Çünkü Resulullah'tan, sahabilerden ve onlardan sonra gelen müfessirlerden

---

[421] 5/ Mā ᾽ide: 114.

[422] 57/Ḥadīd: 25.

[423] el-Işfehānī, *el-Mufredat fī Ġarībi'l-Ḳur'ān*, s.488.

[424] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.517-518

"*sofranın gökten indirildiğine*" dair rivâyetler zikredilmiştir. Buna ilaveten Allah Teâlâ bundan sonra gelen âyette "*Ben o sofrayı indireceğim*." buyurmuştur. Allah'ın verdiği vaadden dönmesi imkânsızdır. Bu itibarla sofranın indirildiği kesindir.[425] Zemaḫşerī de, Hz. İsa'nın Allah'a dua etmesi üzerine kırmızı bir sofranın iki bulut arasından indiğini, bulutlardan birinin sofranın üst kısmında, diğerinin de alt kısmında yer aldığını ve orada bulunanların öylece sofranın inişini izlediğini rivâyet eden görüşü aktardıktan sonra Hasan (r.a)'dan gelen rivâyette: "*Allah'a yemin olsun ki bir sofra inmedi. Eğer inmiş olsaydı o, ta kıyamete dek bir bayram olurdu. Çünkü âyette* "وَ ءَاخِرِنَا" (*ve sonra gelenler*) *buyrulmuştur.*" şeklindeki görüşü de zikredilmiştir. Ancak kendisi sofranın gökten indirildiğine dair görüşü tercih ettiğini ifade etmiştir.[426]

Bu âyette, müfessirlerimizin, nesnenin (sofra) bizatihi kendisinin indirildiğine dair görüşü tercih ettiklerini görmekteyiz.

Allah'ın mahlûkâta nimetlerinden lutfetmesi, sebeplerin inzâl edilmesi (*demirin*) ile gidilecek yolun gösterilmesi şeklinde de olmaktadır. Örnek olarak demirin indirilmesinin söz konusu edildiği Ḥadīd 25. âyeti gösterebiliriz:

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ…

"*Andolsun biz peygamberlerimizi açık kanıtlarla gönderdik, beraberlerinde kitap ve adalet terazisini de indirdik ki insanlar hakkaniyete uygun davransınlar. Bir de demiri indirdik ki onda büyük bir güç ve insanlar için yararlar vardır...*"

[425] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.11, ss.224-232.

[426] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.692-694.

Muḳātil, Allah'ın demiri indirdiğini beyan ettikten sonra, savaşta demirin çetin bir güç olmasının Allah'ın emri ile olduğunu ve insanlar için bir geçim kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Muḳātil, Zumer sûresi 6. âyetin tefsirinde, "…*sizin için davarlardan sekiz çift indirdik (yani Allah emri ile size bunları verdi).*", Aʿrāf sûresi 26. âyette "*Allah'ın, ey Âdemoğulları size elbise inzâl ettik*." ve Ḥadīd sûresi 25. âyette "*size demiri indirdik*." buyruklarının benzer olduğunu ifade etmiştir.[427] Ṭaberī ise âyette, Allah'ın kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için birçok menfaatler bulunan demiri verdiğini ifade ediyor. Ayrıca âyetin tefsirinde, insanlara demirin verildiğini beyan ettikten sonra ʿAbdullāh binʿAbbās'ın "*Hz. Âdem ile birlikte üç şey indirilmiştir. Bunlar, örs, kerpeten bir de çekiçtir.*" rivâyetini zikretmektedir.[428] Zemaḫşerī, "Hz. Âdem ile birlikte demirden yapılmış beş şeyin indirilmiş" olduğuna dair rivâyeti aktarmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed'in, "*Allah Teâlâ gökten dört bereket indirmiştir. Bunlar demir, ateş, su ve tuzdur.*" hadisini aktardıktan sonra Hasan'dan rivâyetle, demirin indirilmesini "خلقناه" "*Onu biz yarattık*." ifadesiyle vermektedir.[429]

C- "أَنْزَلَ" Fiilinin "*Zarara Uğratmak*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân-ı Kerim'de Baḳara sûresi 59. âyette "*azabı indirmek (zarara uğratmak)*" anlamında kullanılmıştır.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

"*Fakat zalimler kendilerine söylenenleri başka sözlerle değiştirdiler. Bunun üzerine, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle zalimlerin üzerine gökten acı bir azap indirdik*."

[427] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.670.

[428] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.201.

[429] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.480.

Bu âyette, "رِجزًا" kelimesi "*azap*" anlamında kullanılmıştır. Bu kelime "رُجزًا" şeklinde de kıraat edilmiştir. Rivâyete göre "taun"da denilen bu azab yüzünden bir tek saatte yetmiş bir kişi ölmüştür.[430]

D- "أَنْزَلَ" İlahi Kelama İstinaden "*Vahyetmek*" Anlamında Kullanılması: "أَنْزَلَ" fiili ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*" anlamında Kur'ân-ı Kerim'de toplamda yüz yirmi defa geçmektedir. "أَنْزَلَ" fiili bu âyetlerde doksan iki defa Kur'ân'ın vahyi, yirmi sekiz defa da diğer ilahi kitapların vahyi anlamında kullanılmıştır.

Kur'ân'ın vahyedilmesi (indirilmesi): "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da Medenî sûrelerde elli dokuz defa Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanılmıştır. "أَنْزَلَ" fiiliyle "*Kur'ân*" kelimesi iki defa kullanılmıştır. Beş defa "*sūre*", beş defa "*āyāt*", bir defa "*ẕikr*", iki defa "*nūr*", bir defa da "*Furḳān*" ve yedi defa "*Kitāb*" kelimeleriyle Kur'ân vahyi kastedilmiştir. Yine otuz altı defa Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler kullanılmıştır.

Şimdi de "أَنْزَلَ" fiilinin Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanıldığı Medenî âyetleri tefsirlerden bakıp inceledikten sonra birer örnekle açıklayacağız.

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi iki âyette[431] "Kur'ān" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak Baḳara 185. âyeti gösterebiliriz:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ...

"*O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur'ân'ın indirildiği ramazan ayıdır…*"

[430] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.110; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.116-118; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.143.

[431] 2/Baḳara: 185; 59/Ḥaşr: 21.

Muḳātil, âyeti, Ramazan ayında Kur'ân'ın Levḥ-i Maḥfūz'dan yirmi ayda, Cebraīl tarafından da yirmi yılda indirildiği şeklinde ifade etmiştir.[432] Ṭaberī ise, ʿAbdullāh b. ʿAbbas'tan aktarılan çeşitli rivâyetle kısaca âyeti şu şekilde izah etmektedir; Ramazan ayında mübarek bir gece olan Kadir gecesinde Kur'ân-ı Kerîm Levḥ-i Maḥfūz'dan dünya semasına, diğer bir adıyla Beytu'l-Maʿmūr'a yahut Beytu'l-ʿİzze'ye toptan indirilmiştir. Beytu'l-Maʿmūr'da dünya semasındaki yıldızların mevkileridir. Kur'ân daha sonra da Cebraīl (a.s) aracılığıyla oradan peyderpey Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilmiştir. Bu inişler, bir kısım emirler, yasaklar ve savaşlara ait hükümler gerektikçe devam etmiştir.[433] Zemaḫşerī de Ramazan ayının Kadir gecesinde Kur'ân'ın inmeye başladığını ifade ettikten sonra, Kur'ân'ın önce toplu olarak dünya semasına indirildiğini, daha sonra yeryüzüne peyderpey olaylara bağlı olarak indirildiğine dair yorumu aktarmıştır. [434]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi sadece Medenī sûrelerde beş âyette[435] "*sûre*" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak Tevbe sûresi 86. âyeti gösterebiliriz:

وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ

""*Allah'a iman edin ve resulünün maiyetinde cihad edin" buyruğunu içeren bir sûre indirildiğinde, içlerinde imkânı olanlar bile kalmak için senden izin istediler ve "Bırak bizi, oturanlarla birlikte olalım" dediler.*"

Muḳātil, Allah'ın cihad emrini ihtiva eden bir sûre indirdiğini ve bu sûreninde Tevbe olduğunu belirtmiştir.[436] Ṭaberī de buna benzer bir ifade ile Allah'ın Kur'ân'dan

[432] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.161.

[433] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.360-366.

[434] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.227.

[435] 47/Muhammed: 20; 24/Nūr: 1; 9/Tevbe: 86, 124, 127.

bir "sûre" indirdiği şeklinde âyeti tefsir etmiştir.[437] Zemaḫşerī ise, bu âyette geçen "sûre"den kastın, bir sûrenin tamamı anlamında olabileceği gibi sûrenin bir kısmı anlamına da gelebileceğini ifade etmiştir. Ancak bu âyette sûreden kasıt "*Tevbe sûresidir*." açıklamasını yapmıştır.[438]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenī sûrelerde beş âyette[439] "اٰيَات" "*āyāt*" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak Mucādele sûresi 5. âyeti gösterebiliriz:

اِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ

"*Allah'a ve resulüne karşı gelenler, daha öncekilerin aşağılandığı gibi aşağılanacaklardır. Hâlbuki biz apaçık âyetler indirmiştik. Ve kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır*."

Müfessirler, "اٰيَاتٍ بَيِّنَات" ifadesini Allahı'ın sınırlarını yani helal ve haramlarını açıklayan Kur'ân âyetleri olarak açıklamışlardır.[440] Diğer âyetlerde de yine "اٰيَاتٍ بَيِّنَات" ifadesi geçmekte ve Allahı'ın sınırlarını yani helal ve haramlarını açıklayan Kur'ân âyetleri olarak tefsir edilmiştir.

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenī sûrelerde sadece Ṭalāḳ sûresi 10. âyette "ذِكْر/*ẕikr*" kelimesiyle geçmektedir:

اَعَدَّ اللهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً فَاتَّقُوا اللهَ يَا اُوْلِي الْاَلْبَابِ اَلَّذِينَ اٰمَنُواْ قَدْ اَنْزَلَ اللهُ اِلَيْكُمْ ذِكْراً

---

[436] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.188.

[437] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.4, s.411.

[438] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.300.

[439] 24/Nūr: 1, 34, 46; 22/Ḥāc: 16; 58/Mucādele: 5.

[440] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.259; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23,s.235; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.489.

"*Allah onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Şu halde Allah'a karşı gelmekten sakının, ey iman etmiş akıl sahipleri! İşte Allah size bir uyarı indirdi*."

Muḳātil, bu âyette geçen "ذكْر" kelimesinin de "*Kur'ân*" anlamına geldiğini ve hemen sonra gelen âyette kullanılan "رسول" kelimesi için de bu Kur'ân âyetlerini okuyan Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunu beyan etmiştir.[441] Ṭaberī de, Ṭalāḳ 10. âyette geçen "ذكْر" ve 11. âyette geçen "رسول" kelimesi için ehli teʾvîlin farklı görüşler beyan ettiğini ifade etmiştir. Bazıları "ذكْر" kelimesinin "*Kur'ân*" anlamına geldiğini ve "رسول" kelimesinin de Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunu ifade etmiştir. Ṭaberī ise "ذكْر" kelimesinden maksadın Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunu çünkü bir sonraki âyetin bu bağlamda daha uygun olduğunu belirtmiştir. Yani "Allah Hz. Muhammed (s.a.v)'i zikredici (yani Allah'ın emirlerini, nehiylerini (*yasaklarını*) ve hükümlerini hatırlatan) ve bu âyetleri okuyan (يَتْلُو) olarak göndermiştir." şeklinde âyeti tefsir etmeyi tercih etmiştir.[442] Zemaḫşerī ise, bu âyetten hemen sonra gelen "رسول" kelimesinden maksadın Cebrâîl (a.s) olduğunu çünkü Cebrâîl (a.s)'ın gökten indiğini ve onu Kur'ân âyetlerini okuyan (يَتْلُو) olarak nitelendirmiştir. Yine "رسول" kelimesinin "ذكْر" kelimesine bedel olduğunu, Cebrâîl (a.s)'in indirilişi demek zikrin kendisiyle beraber indirilmesi anlamına geldiğini de ifade etmiştir.[443]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenī sûrelerde iki âyette[444] "نور/*nūr*" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak Teġābun sûresi 8. âyeti gösterebiliriz:

فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهٖ وَالنُّورِ الَّذِي اَنْزَلْنَا وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

[441] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.367.

[442] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.467.

[443] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.560.

[444] 4/Nisā: 174; 64/ Teġābun: 8.

"*Şu hâlde Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz o ışığa iman edin. Yapıp ettiklerinizden Allah tamamen haberdardır.*"

Müfessirler "نُور/*nūr*" kelimesini "Kur'ân" olarak tefsir etmişlerdir.[445]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenî sûrelerde "فُرْقَان/*Furḳān*" kelimesiyle sadece Āl-i ʿİmrān sûresi 4. âyette geçmektedir:

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۗ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ

"*O sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve öncekileri doğrulayıcı olarak indirmiştir; daha önce insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ve İncil'i indirmişti; furkanı da indirdi. Bilinmeli ki Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah suçlunun hakkından gelen mutlak güç sahibidir*."

Muḳātil, Kur'ân'dan önce İsrâiloğullarının hidâyet olmaları için Tevrât ve İncîl'in indirildiğini, şimdi de "*Furḳān*"ın yani "*Kur'ân*"ın indirildiğini belirterek âyeti açıklamıştır. Ayrıca diğer ilahi kitaplar içinde "*Furḳān*" kelimesinin kullanıldığını gösteren âyetleri de aktarmıştır.[446] Ṭaberī, âyette zikredilen ve "*hak ile bâtılı ayırt eden*" diye tercüme edilen "*Furḳān*" kelimesini, iki farklı şekilde yorumlamıştır. Birinci yorum, "*Furḳān*" kelimesini, Hz. İsa hakkında ileri sürülen iddialar hususunda hakkı bâtıldan ayıran şeklinde izah etmiş, ikinci yorum ise "*İslamın bütün hükümleriyle hakkı bâtıldan ayıran*" diye izah etmiştir. İkinci yoruma göre "*Furḳān*" burada Kur'ân'ın sıfatıdır. Ṭaberī ise ilk yorumun daha evla olduğunu söylemiştir. Zira bundan önceki âyette Allah Teâlâ Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kitabı indirdiğini beyan ederek Kur'ân'ı indirdiğini zikretmiştir. Burada zikredilen nidayı Kur'ân mânâsına almak faydasız bir

[445] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.352; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.419; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.548.

[446] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.263.

tekrar olur ki, bu ilahi kelamda bulunmaması gereken bir şeydir.[447] Zemaḫşerī ise bütün semâvi kitaplar için "*Furḳān*" kelimesininin kullanılabileceğini çünkü hak ile bâtılı birbirinden ayırt etmeleri açısından hepsinin "*Furḳān*" olduğunu belirtmiştir. Bu âyetteki "*Furḳān*"nın söz konusu üç kitap (Tevrât, İncîl ve Kur'ân) olabileceğini yahut dördüncü bir kitab demek istiyordur ki, onun da Zebûr olabileceğini veya Kur'ân adını tekrar tekrar zikretmekle bunu da onun bir vasfı olarak dile getirmiş olabileceği şeklinde izah etmeye çalışmıştır.[448]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenī sûrelerde altı âyette[449] "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesiyle geçmektedir. Muḳātil bu âyetlerde geçen "*Kitāb*" kelimesinin hepsini Kur'ân ya da Kur'ân'ın indirildiğine dair rivâyetleri vererek açıklamıştır. Ṭaberī de, Raʿd sûresi 1. âyet dışındaki bu kavramları Kur'ân lafzıyla açıklamıştır. Zemaḫşerī ise, "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesini Medenī sûrelerde Enʿām sûresi 114. âyeti haricinde Kur'ân olarak tefsir etmektedir. "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber "كِتَاب/*Kitāb*" kelimesine örnek olarak Enʿām sûresi 114. âyeti gösterebiliriz:

اَفَغَيْرَ اللهِ اَبْتَغِي حَكَماً وَهُوَ الَّـذِي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

"*(De ki:)* "*Allah'tan başka bir hakem mi arayacağım? Halbuki size kitabı açıklanmış olarak indiren O'dur.*" *Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'ân'ın gerçekten rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Sakın şüpheye düşenlerden olma!*"

[447] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, ss.162-164.

[448] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.336.

[449] 6/Enʿām: 114; 2/Baḳara: 231; Āl-i İmrān: 7; 4/Nisā:105, 113; 13/Raʿd: 1.

Muḳātil, âyeti, "*O size "Kitābı" yani Kur'ân'ı, helali, haramı ve her hususa dair emrini ve nehyini açıklamış bir şekilde indirmiştir.*" şeklinde açıklamıştır.[450] Ṭaberī de, "*Kitāb*" kelimesini Kur'ân olarak vermektedir. Ayrıca kendilerine Tevrât ve İncîl verdiğimiz kitap ehlinin, Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiğini bildiklerini belirtmiştir.[451] Zemaḫşerī ise, "*Oysa O, size kitabı ayrıntılı olarak indirmiştir.*" şeklinde açıklıyor ve burada "أَنْزَلَ" fiiliyle beraber "*Kitāb*" kelimesini Kur'ân kelimesiyle tefsir etmemektedir. Ancak aynı âyette geçen "مُنَزَّل" kelimesini "*Allah'ın Kur'ân'ı indiren*" olarak açıklamaktadır.[452]

"أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyedilmesi) indirilmesi, Kur'ân'da toplamda kırk sekiz âyette, Medenī sûrelerde otuz dört âyette[453] her hangi bir kelime kullanılmadan ifade edilmiştir. Muḳātil bu âyetlerin çoğunluğunu yine Kur'ân kelimesiyle açıklıyor ve "*Hz. Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesiyle âyetin Kur'ân vahyini kastettiğini ifade ediyor. Muḳātil bu âyetlerden, Mā'ide sûresi 66. âyette[454] ve 68. âyette[455] geçen "أَنْزَلَ" fiilini "*Tevrât ve İncîl'in indirilmesi (vahyedilmesi)*" şeklinde izah etmektedir. Ṭaberī'nin de, âyetleri Kur'ân kelimesiyle açıkladığını yine çoğunluk âyetlerde "*Hz. Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesini tercih ettiğini görüyoruz. Zemaḫşerī ise, bazı âyetlerde "أَنْزَلَ" fiiliyle ilgili açıklama yapmazken bazı âyetleri ise "*Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesini veya nadiren doğrudan

[450] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.585.

[451] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.60-61.

[452] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.60.

[453] 6/Enʿām: 93; 2/Baḳara: 4, 41, 90, 91, 136, 170, 285; 8/Enfāl: 41; 3/Āl-i İmrān: 72, 84, 199; 4/Nisā:60, 61, 62, 166; 47/Muḥammed: 9; 13/Raʿd: 19, 36, 37; 65/Ṭalāḳ: 5; 5/Mā'ide: 48, 49, 59, 64, 66, 67, 68, 81, 83, 104; 9/Tevbe: 97.

[454] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.491.

[455] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.492.

Kur'ân kelimesini kullanarak tefsir etmiştir. Zemaḫşerī, "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği Baḳara sûresi 91. âyeti[456] "*tüm ilahi kitapların indirilmesi*", Mā'ide sûresi 66. âyeti[457] "*Tevrat ve İncil dışında kendilerine indirilen diğer kitaplar*" ve Mā'ide sûresi 81. âyeti[458] "*Hz. Mûsâ'ya indirilen*" olarak açıklamaktadır.

Şimdi de "أَنْزَلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyi) indirilmesine Baḳara sûresi 4. âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"*Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler ve âhirete de onlar kesin olarak inanırlar*."

Muḳātil, âyette geçen "بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ" ifadesini "*Kur'ân'dan Muhammed'e indirilen*" ve "وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ" ifadesini ise "*Muhammed'den önceki nebilere indirilen Tevrât, İncîl ve Zebûr*" şeklinde tefsir etmektedir.[459] Ṭaberī de, "بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ" ifadesini "*Hz.Muhammed'e indirilen*", ve "وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ" ifadesini ise "*Ehli'l-Kitâbeyn'e indirilen Tevrât ve İncîl*" olarak ifade etmiştir.[460] Zemaḫşerī ise bu âyette, "بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ" "*sana indirilen*" kavli ile kastedilen Kur'ân'ın bütünü ise iman edenlere o sırada Kur'ân'ın tamamı indirilmemişti. Henüz Kur'ân âyetlerinin bir kısmı indirilmiş olmasına rağmen "أُنْزِلَ" fiilinin geçmiş zaman dili ile kullanılmasının sebebini, mevcut olanı dikkate alarak, kalan kısmının da mutlaka ineceği gerçeğinden şüphe edilmemesi olarak açıklamıştır. Bu ifade tarzını başka âyetlerde de görmekteyiz. Allah Aḥḳāf 30.

[456] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.165.

[457] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.658.

[458] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.667.

[459] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.81-84.

[460] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.1, ss.237-239.

âyette şöyle buyuruyor: "إِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى" "*…Biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş bir kitap dinledik…*" Burada kitabın tamamı dinlenmiş değildir. Kaldı ki Kitab'ın tamamı indirilmiş değildir. Ancak bir kısım inmiş, bir kısmının da ineceği bekleniyorsa, sanki onun bütünü inmiş ve indirilme olayı tamamlanmış gibi değerlendirilir. Zemaḫşerī, "وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ" ifadesi için her hangi bir açıklama yapmamıştır.[461]

İlahi kitapların vahyedilmesi (indirilmesi): "أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da toplamda yirmi altı âyette yirmi sekiz defa ilahi kitapların vahyi anlamında kullanılmıştır. Yirmi iki âyette yirmi üç defa ise Medenī âyetlerde ilahi kitapların vahyi anlamındadır. İlahi kitapların vahyinden daha çok Medenī sûrelerde bahsedilmektedir. Bunu sebebinin Medine'de daha çok Yahudilerle muhatap olunması ve Necran Hristiyanları ve daha başka Hristiyanların Kur'ân'a iman etmeye davet edilmesidir. Kur'ân'da Medenī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiili altı âyette[462] yedi defa Tevrât'ın indirilmesi, iki âyette[463] üç defa İncîl'in indirilmesi için kullanılmıştır. On üç âyette[464] ilahi kitaplar (Tevrât, Zebûr, İncîl ve diğer peygamberlere verilen sahifeler), vahiy, kitap ve mizan indirilmesini ifade etmek için kullanılmıştır. Aşağıda iki âyeti örnek olarak gösterebiliriz:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ

"*O, sana Kitab'ı hak ve kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, daha önce Tevrat'ı ve İncil'i insanlar için birer hidayet olarak indirmişti*."[465]

---

[461] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.42.

[462] 6/En'ām: 91; 2/Baḳara: 91, 174, 213; 5/Mā'ide: 44, 45.

[463] 3/Āl-i İmrān: 53; 5/Mā'ide: 47.

[464] 6/En'ām: 91, 93; 2/Baḳara: 4, 136; 3/Āl-i İmrān: 3, 65, 84, 199; 4/Nisā': 60, 136, 162; 5/Mā'ide: 59; Ḥadīd: 25.

[465] 3/Āl-i İmrān:3.

Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī, âyette geçen "أَنْزَلَ" fiili için, Mûsâ'ya Tevrat'ın ve İsâ'ya da İncîl'in hak olarak indirildiğini ifade etmiştir. Âyette geçen "نَزَّلَ" fiili içinse Kur'ân'ın indirilmesi açıklamasını yapmışlardır. Ayrıca Ṭaberī bu kitapların hepsinin bir yerden indirildiğini (مُنَزَّل) de ifade etmiştir. Zemaḫşerī, "نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ" "*Sana kitap indirildi*." ifadesinde "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân'ın indirilmesi için kullanıldığını bunun sebebini, Kur'ân'ın bir seferde toplu halde indirilmediğini, O'nun parça parça olarak, duruma ve olaylara göre indirildiğini, oysa "أَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ" "*Tevrât ve İncîl indirildi*" ifadesinde "أَنْزَلَ" fiilinin kullanıldığını bunun sebebinin ise Tevrât ve İncîl'in bir kitap halinde toplu olarak indirildiğini beyan etmiştir. Muḳātil ve Ṭaberī konu hakkında her hangi bir açıklama yapmazken, Ṭaberī'nin âyeti tefsir ederken "نَزَّلَ" fiilini "أَنْزَلَ" fiili ile açıkladığını her hangi bir ayırım yapmadığını tesbit etmekteyiz.[466]

وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ ثَمَناً قَلِيلاًۜ...

"*Kitap ehlinden öyleleri var ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene, Allah'a derinden saygı duyarak inanırlar. Allah'ın âyetlerini az bir değere satmazlar…*"[467]

Muḳātil, âyette geçen "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ" ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*", "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" "*Tevrât'ın indirilmesi*" açıklamasını yapmıştır.[468] Ṭaberī ise "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ" ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*" anlamını verirken "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" ifadesi için de "*Tevrât'ın ve İncîl'in indirilmesi*" şeklinde açıklama yapıyor.[469] Zemaḫşerī de, "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ" ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*", "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" ifadesi için de "*kitabeyn*/*iki kitab*" ifadesini kullanıyor. Âyette geçen ehli'l-kitab için çeşitli görüşler aktarıyor. Bu âyette

[466] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.162; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, ss.160-161; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.335-336.

[467] 3/Āl-i İmrān:199.

[468] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.323-324.

[469] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.7, s.500.

Zemaḫşerī, "أَنْزَلَ" fiilinin "Kur'ân'ın indirilmesi için kullanılmasına dair herhengi bir açıklama yapmamıştır. [470]

2.2.3. "نَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

"نَزَّلَ" (*nezzele*) sulasi mezīd fiil formunda Kur'ân-ı Kerîm'de otuz sûrede altmış iki âyette altmış iki defa geçmektedir. Bu âyetlerin yirmi üç tanesi Medenī âyetlerdir. Bunlar mazi ve muzari siğalarındadır.

Aşağıdaki tabloda Medenī sûrelerde geçen âyetlerde "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin hangi formda geçtiği, meâlleri ve "نَزَّلَ" fiili ile ilgili kelimenin anlamı doğrudan veya kastettiği anlam parantez içinde nuzûl sırasına göre verilmiştir.

Tablo 14. نَزَّلَ - Medenī

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Formları	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Türevleri
1	87/2/ Baḳara:23	وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا	"Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz..."	نَزَّلْنَا	(Kur'ân)
2	87/2/ Baḳara:90	بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ	"Allah'ın, kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah'ın inkâr ederek kendilerini harcamaları ne kötü!"	اَنْزَلَ	(Kur'ân)
3	87/2/ Baḳara:97	فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ عَلٰى قَلْبِكَ	"...Kur'ân'ı senin kalbine indiren odur"	نَزَّلَهُ	(Kur'ân)
4	87/2/ Baḳara:105	اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ "مِنْ رَبِّكُمْ	"...rabbinizden size iyi bir şey indirilmesini istemezler..."	يُنَزَّلَ	Hayır (Kur'ân)
5	87/2/Baḳar: 176	ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ	"...Kitab'ı hak olarak indirmiş olması ..."	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)
6	88/8/ Enfāl:11	وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً	"...gökten üzerinize su indiriyordu."	يُنَزِّلُ	Su (مَاء) (yağmur)
7	89/3/ Āl-i İmrān:3	نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيلَ	"O sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve öncekileri doğrulayıcı olarak indirmiştir; daha önce insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ve İncil'i indirmişti"	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)

[470] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.459.

No	Sûre/Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Formları	Âyette Kullanılan نَزَّلَ Kökünün Türevleri
8	89/3/ Āl-i İmrān: 93	مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ	"Tevrat indirilmeden önce..."	تُنَزَّلَ	Tevrât
9	89/3/ Āl-i İmrān: 151	مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَاناً	"...hiçbir delil indirmediği şeyi..."	يُنَزِّلْ	Delil سُلْطَاناً
10	92/4/ Nisāʾ: 47	نَزَّلْنَا مُصَدِّقاً لِمَا مَعَكُمْ	"...sizdekini doğrulamak üzere indirdiğimiz..."	نَزَّلْنَا	(Kur'ân)
11	92/4/ Nisāʾ: 136	وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ	"...peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba..."	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)
12	92/4/ Nisāʾ: 140	وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ	"O size kitapta şunu indirmiştir..."	نَزَّلَ	Kitap (Kur'ân)
13	92/4/ Nisāʾ: 153	اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَاباً مِنَ السَّمَاءِ	"...gökten bir kitap indirmeni..."	تُنَزِّلَ	Kitap
14	94/57/ Ḥadīd:9	هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	"...kuluna apaçık âyetler indiren O'dur..."	يُنَزِّلُ	Âyât اٰيَات (Deliller)
15	95/47/ Muḥammed: 2	وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ	"...Muhammed'e indirilene inananların..."	نُزِّلَ	(Kur'ân)
16	95/47/ Muḥammed: 20	لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ	"..."Keşke bir sûre indirilse!" derler. Açık ve kesin hükümlü bir sûre indirildiğinde..."	نُزِّلَتْ	Sûre (Kur'ân)
17	95/47/ Muḥammed: 26	مَا نَزَّلَ اللّٰهُ	"...Allah'ın gönderdiği vahiyden..."	نَزَّلَ	(Kur'ân)
18	98/76/ İnsān:23	اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلاً	"Kur'ân'ı sana biz, evet biz vahyederek indirdik."	نَزَّلْنَا	Kur'ân
19	102/24/ Nūr:43	وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ	"...gökten, oradaki bulut dağlarından dolu yağdırır..."	وَيُنَزِّلُ	Dolu (yağmur)
20	103/22/Ḥāc:71	مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَاناً	"...kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği..."	يُنَزِّلْ	Delil سُلْطَاناً
21	112/5/ Mā ̂ide:101	وَاِنْ تَسْئَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ	"...Kur'ân indirilirken böyle sorular sorarsanız..."	يُنَزَّلُ	Kur'ân
22	112/5/ Mā ̂ide:112	ا هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ	"...Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?..."	يُنَزِّلَ	Sofra
23	113/9/ Tevbe:64	اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ	"bir sûrenin indirilmesinden"	تُنَزَّلَ	Sûre(Kur'ân)

"نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin Medenī sûrelerde geçen türevleri genel olarak iki mânâda kullanılmıştır. "نَزَّلَ" fiili bu âyetlerde altı defa "*bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek*" ve on sekiz defada "*vahyetmek (ilahi kelamın indirilmesi)*" anlamlarıyla geçmektedir.

A- "نَزَّلَ" Fiilinin "*Yukarıdan Aşağıya İndirmek*" Anlamında Kullanılması: "نَزَّلَ" fiili iki âyette "*yağmurun yağması (indirilmesi)*"[471], iki âyette "*delil indirilmesi*"[472], bir

[471] 8/Enfāl: 11; 24/Nūr: 43.

âyette "*sofra indirilmesi*"[473] ve bir âyettede "*rızk indirilmesi*"[474]anlamlarında kullanılmıştır. Şimdi de "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği âyetleri Muḳātil b. Suleymān, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden ayrıntılı olarak inceleyelim.

Yağmurun indirilmesi: "نَزَّلَ" fiil formu Medenī iki âyette "*yağmurun yağması (indirilmesi)*" anlamı kastedilerek "بَرَد" (*dolu*) ve "ماء" (*su*) kelimeleri kullanılmıştır. Enfāl sûresi 11. âyeti örnek gösterebiliriz:

اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَّاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ

"*Hani (Allah) kendi tarafından bir güvenlik olarak sizi hafif bir uykuya daldırıyor; sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten yağmur yağdırıyordu.*"

Ṭaberī, "*Bedir günü müminlerin temizlenip namaz kılabilmeleri için gökten su (yağmur) indirmiştir*." şeklinde âyeti açıklarken, yağmuru "مطر" sözcüğü ile ifade ediyor.[475] Muḳātil ve Zemaḫşerī de âyeti benzer şekilde tefsir ediyor. Bu âyette Zemaḫşerī'nin de "*gökten inen su*" ifadesini ilk defa "مطر" kelimesi ile açıkladığını görmekteyiz. Ayrıca Zemaḫşerī "*yunezzilu*" fiilinin "*yunzilu*" olarak da kıraat edildiğini belirtmiştir.[476]

Nūr sûresi 43. âyeti "نَزَّلَ" fiili ile "بَرَد" kelimesinin kullanılmasına örnek gösterebiliriz:

---

[472] 3/Āl-i İmrān: 151; 22/Ḥāc: 71.

[473] 5/Mā ̈ide: 112.

[474] 42/Şūrā: 27.

[475] Ṭaberī, *Cāmi ̇u'l-Beyān*, c.13, s.421.

[476] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.104; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.204.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ يُزْجِي سَحَاباً ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَاماً فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ

"*Görmez misin ki Allah, bulutları sevk eder. Sonra, onları kaynaştırıp üst üste yığar. Nihayet yağmurun, onların arasından yağdığını görürsün. O, gökten, oradaki dağ (gibi bulut)lardan dolu indirir de onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de geri çevirir. Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alacak*."

"بَرَد" kelimesi "*dolu*" indirilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu âyette Ṭaberī, "ودق" kelimesinin "مطر" (*yağmur*) anlamına geldiğini ve Allah, gökteki dağ gibi bulut kümelerinden dolu indirdiğinde onu dilediğine uğratır (*zarar verir*), dilediğinden uzaklaştırır şeklinde açıklamıştır. Muḳātil de benzer bir açıklama yapmıştır.[477] Zemaḫşerī ise sadece "ودق" kelimesinin "مطر" (*yağmur*) anlamına geldiğini söylemiştir.[478]

Şimdiye kadar baktığımız "*yağmurun indirilmesi*" ile ilgili âyetlerde yağmur, rahmet ve bereketin yayılması, hayat ve rızık kaynağı olarak açıklanmıştır. Bu âyette ise dolu indirilmesi zarar verme anlamında açıklanmıştır.

Kur'ân'da, yağmurun yağmasını, "مطر" kelimesini kullanmadan ifade eden "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği on âyeti ve "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği yirmi dört âyeti tefsirlerden inceledikten sonra, "مطر" kelimesini sözlüklerden kelime anlamını ve Kur'ân'da mevcut olup olmadığını araştırdık ve aşağıdaki sonuçlara vardık:

Öncelikle "مطر" (*m-ṭ-r*) kelimesi "*buluttan akan su*" ve "*yağmurun sürekli akması*" anlamındadır. Cem'i ise "أمطار" (*emṭār)*'dır. El-Işfehānī'ye göre "مطر" hayır

[477] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, ss.203-204; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.20, s.119.

[478] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.246.

için "أمطر" azap için kullanılmıştır. İbn Manẓūr ise, çoğunluğa göre "مطرت السّماء" ve "أمطرت السّماء" ifadelerinin aynı anlama geldiğini belirtmiştir.[479]

Kur'ân'da "مطر" kökü dokuz âyette on beş defa geçmektedir. Yedi defa "مَطَرُ" isim olarak, altı defa "اَمْطَرَ" s̱ulās̱i mezīd mazi fiili, bir defa "اَمْطِرْ" s̱ulās̱i mezīd emir fiili ve bir defa da "اَمْطَرَ" fiilinin ism-i faili "مُمْطِرُ" şeklinde geçmektedir.[480]

Aşağıda "مطر" kökü ve türevlerinin geçtiği âyetler meâlleri ile beraber verilecektir:

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراً فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

"*Onların üstüne bir azap yağmuru yağdırdık. Bak, suçluların akıbeti nasıl oldu*."[481]

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُوراً

"*Andolsun, senin kavmin, bela yağmuruna tutularak yok edilen kente uğramışlardır. Yoksa onu görmüyorlar mıydı (ki ibret almadılar)? Hayır! (Görüyorlardı fakat) tekrar dirilmeyi ummuyorlardı*."[482]

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراً فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ

"*Onların üzerine bir yağmur (gibi taş) yağdırdık. (Başlarına gelecekler konusunda) uyarılanların yağmuru ne kadar da kötü idi*."[483]

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراً فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ

[479] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-Arab*, c.14, ss.90-91; el-Iṣfehānī, *Mufredāt Elfāẓil'l-Ḳur'ān*, s.770.

[480] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el-Muʿcemu'l-mufehres*, *s*.216.

[481] 7/Aʿrāf: 84.

[482] 25/Furḳān: 40.

[483] 26/Şuʿarā: 173.

"*Onların üzerine bir yağmur (gibi taş) yağdırdık. (Başlarına gelecekler konusunda) uyarılanların yağmuru ne kötüydü!*"[484]

فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ

"(*Azap) emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik. Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık.*"[485]

فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ

"*Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.*"[486]

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضاً مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا ۜ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ

"*O azabı vâdilerine doğru yayılan bir bulut olarak gördüklerinde, "Bu bize yağmur getiren bir buluttur" dediler. Hûd, "Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde elem dolu azabın bulunduğu bir rüzgârdır."dedi*."[487]

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ

"Hani onlar, "*Ey Allah'ım, eğer şu (Kur'ân) senin katından inmiş hak (kitap) ise hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem dolu bir azap getir.*" *demişlerdi*."[488]

...اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً

[484] 27/Neml: 58.

[485] 11/Hūd: 82

[486] 15/Ḥicr: 74.

[487] 46/Aḥḳāf: 66.

[488] 8/Enfāl: 32.

"*… Yağmurdan zahmet çekerseniz, ya da hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun (tedbirinizi alın). Şüphesiz Allah inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır*."[489]

Yukarıda, yağmurun yağması anlamında "مطر" kökünden türemiş"مَطَرَ" ve "أَمطَرَ" kelimelerinin geçtiği âyetlerin hepsinin de azap için kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca, el-Işfehānī'nin, "مطر" hayır için "أمطر" azap için kullanıldığına dair görüşünün de yanlış olduğunu, ikisinin de azap için kullanıldığını tespit etmekteyiz. Yine "*yağmurun indirilmesi*" anlamında "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği on âyet ve "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği yirmi dört âyetin bir tanesi haricinde hepsinin, rızık, rahmet ve hayat kaynağı olarak tefsir edildiğini görmekteyiz.

Delil indirilmesi: "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da iki âyette Medenī sûrelerde "سلطان" kelimesi "*delil indirilmesi*" anlamıyla geçmektedir. Örnek olarak Āl-i İmrān sûresi 151. âyeti gösterebiliriz:

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا اَشْرَكُوا بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَمَأْوِيهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ

"*Hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koştuklarından dolayı; inkâr edenlerin kalplerine korku salacağız. Barınakları da cehennemdir. Zalimlerin kalacakları yer ne kötüdür*."

Müfessirler, Āl-i İmrān sûresi 151. âyette[490] ve Ḥāc sûresi 71. âyette[491] "سلطان" kelimesi için, Allah'ın müşriklerin, haklarında hiçbir delil indirmediği putları ona ortak

[489] 4/Nisā': 102.

[490] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.306; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.7, ss.279-281; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.475.

koşmaları sebebiyle kullanıldığını belirtmektedir. Bu âyetlerde "سلطان" kelimesi Hz. Muhammed (s.a.v) zamanındaki müşrikler için indirilmiştir. Yine Mekkī âyetlerde geçen "ما لم يُنَزِّلْ به سلطان" ifadesinin Medenī âyetlerde de tekrar edildiğini, zaman içinde herhangi anlam değişimi olmadığını görmekteyiz.

Son olarak Medenī sûrelerde iki âyette "*yukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında "نَزَّلَ" fiili, "رزق" "*rızk*" ve "مائدة" "*sofra*" indirilmesi anlamlarında kullanılmıştır. Âyetler aşağıdaki gibidir: Şūrā[492] sûresi 27.âyette, "نَزَّلَ" fiili ile "رزق" "*rızk*" indirilmesine örnek gösterebiliriz:

وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَّاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

"*Allah kullarına (tümüne birden) rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir.*"

Muḳātil ve Ṭaberī âyette, eğer Allah, kullarına rızkı yaysaydı yeryüzünde azgınlık çıkaracağını ve Allah'ın rızkı dilediği ölçüde indirdiğini belirtmişlerdir. Ancak "رزق" "*rızk*" kelimesinin ne olduğuna dair bir bilgi vermemişler.[493] Zemaḫşerī ise "رزق" "*rızk*" kelimesinin "*mal ve altın*" anlamına geldiğine dair rivayetleri aktarmıştır.[494]

Mā'ide sûresi 112. âyette, "نَزَّلَ" fiili ile "مائدة" "*sofra*" indirilmesine örnek gösterebiliriz:

اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

---

[491] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, ss.137-138; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.18, s.682; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.3, s.170.

[492] Şūrā sûresi Mekkī bir sûredir. Ancak 27.âyetin Medenī olduğu belirtilmiştir. Bkz.Gözeler, *Kur'ân Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s.287.

[493] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.770; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.21, s.535.

[494] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.223.

"*Hani havariler de,* "*Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?*" *demişlerdi. İsa da,* "*Eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının*" *demişti*."

Müfessirler âyette, Hz. İsa (a.s)'nın havarilerinin gökten kendilerine bir sofra indirmelerini talep etmeleri ve bir sonra ki âyette de, o sofradan yiyip bu mucizeye şahitlik etmelerinin söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Bu âyetten sonra Mā'ide sûresi 114. âyette, "أَنْزَلَ" fiili ile Hz. İsa'nın sofranın indirilmesi için Allah'a duâ ettiğini ve yine akabindeki 115. âyette "نَزَّلَ" fiilinin ism-i faili olan "مُنَزِّل" kelimesi ile Allah'ın sofrayı indireceğini belirtmişlerdir. Bu âyetlerde gerçek anlamda gökten sofra indirildiğini ifade etmişlerdir.[495] Müfessirler, bu âyetlerde "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" fiilleri arasında nüanstan bahsetmemişler. Ancak bu âyetlerden sofranın indirilmesi için "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" fiillerinin kullanıldığını ve bu fiillerin "*yukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında aynı kelime için "مائدة" "*sofra*" indirilmesi anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

Kur'ân'ın vahyedilmesi (indirilmesi): "نَزَّلَ" fiili, Kur'ân'da Medenī sûrelerde de on beş defa Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanılmıştır. "نَزَّلَ" fiili ile beraber doğrudan "*Ḳur'ān*" kelimesi iki defa, "*Kitāb*" dört defa, "*āyāt*" bir defa ve "*ṣūre*" iki defa Kur'ân'ın vahyi anlamında geçmektedir. Bir defa da "*ḫayr*" kelimesi kullanılmıştır. Yine beş defa da herhangi bir kelime kullanılmadan Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler kullanılmıştır.

Şimdi de "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanıldığı Medenī âyetleri tefsirlerden bakıp inceledikten sonra birer örnekle açıklayacağız. Ayrıca bu tefsirlerde

[495] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.517-518; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.11, ss.219-232; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.693-694.

"نَزَّلَ" fiili ile "أَنْزَلَ" fiili arasında semantik anlam farkı olup olmadığını tespit etmeye çalışacağız.

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenî sûrelerde iki âyette[496] "*Ḳur'ān*" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak İnsān sûresi 23. âyeti gösterebiliriz:

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلاً

"*Şüphe yok ki, Kur'ân'ı sana elbette biz indirdik biz*."

Muḳātil, âyette, Allah'ın Kur'ân'ı kısım kısım indirdiğini belirtmiştir.[497] Ṭaberī de "*Ey Muhammed, seni imtihan etmek için sana Kur'ân'ı biz indirdik*." şeklinde tefsir etmiştir.[498] Zemaḫşerī ise Kur'ân'ın peyderpey indirildiğini ve bu indirmenin Allah'a mahsus olduğunu bunuda bir hikmete binaen yaptığını ifade etmiştir.[499]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenî sûrelerden sadece Ḥadīd sûresi 9. âyette "اٰيَات" "*āyāt*" kelimesiyle geçmektedir:

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَاِنَّ اللهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

"*O, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık âyetler indirendir. Şüphesiz Allah, size karşı çok esirgeyici, çok merhametlidir*."

Muḳātil, bu âyeti, "*O, Muhammed'e apaçık âyetleri yani içinde emir ve nehiyleri apaçık olan Kur'ân'ı indirendir*." şeklinde tefsir etmiştir.[500] Ṭaberī ve Zemaḫşerī,

[496] 76/İnsān: 23; 5/Mā ̔ide: 101.

[497] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.533.

[498] Ṭaberī, *Cāmi ̔u'l-Beyān*, c.24, s.114.

[499] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.674.

[500] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.238.

"*Allah, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık âyetleri indirendir*." şeklindeki açıklamalarında "اٰيَات/*āyāt*" kelimesinin Kur'ân olduğuna işaret ediyorlar.[501]

"نَزَّلَ" fiili de "أَنْزَلَ" fiilinde olduğu gibi Kur'ân'ın indirilmesi sadece Medenî sûrelerde iki âyette[502] "*sûre*" kelimesiyle geçmektedir. Örnek olarak Muḥammed sûresi 20. âyeti gösterebiliriz:

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاَوْلٰى لَهُمْ

"*İnananlar,* "*Keşke bir sûre indirilse!*" *derler. Fakat hükmü apaçık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince; kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. O da onlara pek yakındır*."

Muḳātil, müminlerin cihad emrini ihtiva eden bir sûre indirilmesini (لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ) istediklerini ve akabinde aynı âyette Allah'ın cihad emrini ihtiva eden bir sûre indirdiğinde (أُنْزِلَتْ سُورَةٌ) münafıkların korkuya kapıldığını belirtmiştir. Ṭaberī de buna benzer ifadeler kullanmıştır.[503] Zemaḫşerī ise, bu âyette geçen "*sûre*"den kasdın, cihad emri olduğunu ifade etmiştir. Âyette geçen "نُزِّلَتْ سُورَةٌ " ve "أُنْزِلَتْ سُورَةٌ" ifadeleri için açıklama yapmamıştır.[504]

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenî sûrelerde dört âyette[505] "*Kitāb*" kelimesiyle geçmektedir. Muḳātil ve Ṭaberī bu âyetlerde geçen "*Kitāb*" kelimesinin

[501] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.173; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.473.

[502] 47/Muhammed: 20; 24/Nūr: 1; 9/Tevbe: 86, 124, 127.

[503] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.48; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.174.

[504] Zemaḫşerī, el-*Keşşāf*, c.4, s.324.

[505] 2/Baḳara: 176; 3/Āl-i İmrān: 3; 4/Nisā: 136, 140.

hepsini Kur'ân ya da Kur'ân'ın indirildiğine dair rivâyetleri vererek açıklamıştır. Zemaḫşerī ise, "نَزَّلَ" fiiliyle beraber "*Kitāb*" kelimesini Baḳara sûresi 176. âyeti haricinde "Kur'ân" olarak tefsir etmektedir. Baḳara sûresi 176. âyette geçen "*Kitāb*" kelimesinin cins anlamında olduğunu ve tüm ilahi ve semâvi kitapları kastettiğini belirtmiştir.[506] "نَزَّلَ" fiiliyle beraber "*Kitāb*" kelimesine örnek olarak Nisā sûresi 136. âyeti gösterebiliriz:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً بَعِيداً

"*Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse derin bir sapıklığa düşmüş olur*."

Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī, âyette geçen "نَزَّلَ" fiili için, Hz. Muhammed'e indirilen kitap, yani "Kur'ân" olarak açıklamışlar. Ayrıca Zemaḫşerī, "نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ" "*Peygamberine indirdiği kitaba*" ifadesinde "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân'ın indirilmesi için kullanıldığını, bunun sebebinin ise, Kur'ân'ın bir seferde toplu halde indirilmediğini, O'nun parça parça olarak yirmi üç yılda indirildiğini, oysa "اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ" "*daha önce indirdiği* " ifadesinde "أَنْزَلَ" fiilinin kullanıldığını bunun sebebinin ise Kur'ân'dan önce ki kitapların toplu halde tek seferde indirildiğini beyan etmiştir. Muḳātil ve Ṭaberī, "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" fiili hakkında nüans olduğuna dair herhangi bir açıklama yapmamışlardır.[507]

[506] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.217.

[507] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.414; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.9, s.312; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.217.

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyi) indirilmesi, Kur'ân'da toplamda dokuz âyette, Medenî sûrelerde altı âyette[508] herhangi bir kelime kullanılmadan ifade edilmiştir. Müfessirler bu âyetlerin çoğunluğunu Kur'ân kelimesiyle veya "*Hz. Muhammed'e Rabbi tarafından indirilen*" ifadesiyle "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân vahyini kastettiğini ifade etmektedirler.

"نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın (vahyedilmesi) indirilmesine örnek olarak Baḳara sûresi 23. âyeti gösterebiliriz:

وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"*Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin).*"

Muḳātil, âyette müşriklerin, Kur'ân'ın daha önce Ehl-i Kitab'a indirilen kitaplar gibi toplu halde indirilmemesi ve parça parça indirilmesinden dolayı şüphe içinde olduğunu, bunun üzerine Allah'ın müşriklere meydan okuduğunu "*Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'ân'dan şüphe ediyorsanız haydi onun mislinden bir sûre getirin*." denildiğini ifade etmiştir.[509] Ṭaberī de, Hz.Muhammed'e indirilen nûr, burhân (apaçık delil) ve furkân (hakkı batıldan ayıran) âyetlerinden şüphe ediyorsanız, bu Kur'ân'ın sûrelerinden birine benzer bir sûre meydana getirin şeklinde bir meydan okuma olarak açıklamıştır. Zemaḫşerī ise, âyette geçen "نَزَّلنا" "*İndirdik*" kelimesinin, ne diye "*tenzîl*" kökünde "*tef ʿīl*" babında getirildiğini, "*inzâl*" kökünde yani "*if ʿāl*" babında getirilmediği yönündeki suâline cevaben; burada asıl amacın tencim/tenzîl yani zaman içerisinde parçalar halinde indirilme olayının ele alınmak olduğunu belirtmektedir. Bu

[508] 2/Baḳara: 23, 90, 97; 4/Nisā: 47; 47/Muḥammed: 2, 26.

[509] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.93.

bakımdan bu bir tür meydan okumadır. Bu nedenle âyetin anlamı, "*Eğer siz Kur'ân'ın böyle tedrici olarak indirilmesinden şüphede iseniz o takdirde buna benzer sizde bir şey indirin*." şeklini alır. Zemaḫşerī burada Furḳān sûresi 32. âyeti de aynı bu izah şekline göre örnek vermektedir.[510]

Son olarak "نَزَّلَ" fiiliyle Kur'ân'ın indirilmesi Medenī sûrelerde "خَيْر" "*Ḫayr*" kelimesiyle sadece Baḳara sûresi 105. âyette geçmektedir:

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيمِ

"*Ne Kitab ehlinden inkâr edenler ve ne de Allah'a ortak koşanlar, Rabbinizden size bir iyilik gelmesini isterler. Oysa Allah rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah, büyük lütuf sahibidir*."

Muḳātil, âyette "خَيْر" (*ḫayr*) kelimesini yine "*hayrın indirilmesi*" olarak aktarmıştır. Ṭaberī ve Zemaḫşerī ise, "خَيْر" (*ḫayr*) kelimesinin "*vahiy*" anlamında olduğunu, Ehl-i Kitab'ın inkâr edenleri ile müşriklerin, Hz. Muhammed'e vahiy indirilmesini arzu etmediklerini ifade etmişlerdir.[511]

İlahi kitapların vahyedilmesi (indirilmesi): "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da beş âyette vahiy indirilmesi anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerden iki tanesi Medenī sûrelerde geçmektedir. Medenī âyetlerden Nisā sûresi 153. âyette, "نَزَّلَ" fiili Yahudilerin Hz. Muhammed'den kendilerine bir kitap indirmelerini talep etmeleri üzerine kullanılmıştır. Āl-i İmrān sûresi 93. âyette örnek gösterebiliriz:

[510] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.1, s.373; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.96-97.

[511] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.129; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.2, s.470; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.175.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِبَنِيٓ اِسْرَاۤءِيْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَاۤءِيْلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰىةُۗ قُلْ فَأْتُوْا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ

"*Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (Yakub'un) kendisine haram kıldığı dışında, yiyeceklerin hepsi İsrailoğullarına helâl idi. De ki:* "*Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Tevrat'ı getirip okuyun*."

Bu âyette "نَزَّلَ" fiili "*Tevrât'ın indirilmesi*" için kullanılmıştır. Muḳātil, âyeti tefsir ederken "اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰىةُۗ" ifadesinde Tevrât'ın indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilini kullanıyor.[512] Ṭaberī ise, "*Tevrât'ın indirilmesi*" için "أن تنزل التوراة" ve " لما أنزل الله عز وجل التوراةَ" ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerden Ṭaberī'nin "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" fiillerini aynı anlamda birbirlerinin yerine kullandığını tespit ediyoruz.[513] Zemaḫşerī, âyette Tevrât'ın indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilinin kullanılmasının sebebine değinmiyor. Kendisi de âyeti tefsir ederken, "أن المطاعم كلها لم تزل حلالا لبنى إسرائيل من قبل إنزال التوراة" "*Tüm yiyecekler henüz Tevrât inmezden önce İsrâîloğulların'a helâl idi*." ifadesinde olduğu gibi Tevrât'ın indirilmesini "أَنْزَلَ" fiilinin masdarı olan "إنزال" kelimesi ile yapmaktadır.[514]

2.2.4. "تَنَزَّلَ" Mezīd Fiil Formundaki Anlamları

N-z-l kökünün ikinci babdan "تَنَزَّلَ - يَتَنَزَّلُ - تَنَزُّلاً" sulasi mezīd fiil formunun baktığımız Arapça sözlüklerden, "*bir şeyin inmesi*" anlamına geldiğini ifade etmiştik.

[512] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.290.

[513] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, s.7.

[514] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.385.

"تَنَزَّلَ" (te*nezzele*) ṣulaṯi mezīd fiil formunda Kur'ân-ı Kerîm'de beş sûrede yedi âyette yedi defa geçmektedir. Bu âyetlerin sadece bir tanesi Medenī âyettir. "تَنَزَّلَ" fiilinin muzari zaman kipinde malum yapıdaki türevi "يَتَنَزَّلُ" şeklinde geçmektedir.[515]

Tablo 15. تَنَزَّلَ - Medenī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنَزَّلَ Kökünün Türevleri	تَنَزَّلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	99/65/Ṭalāḳ:12	اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ	"Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Allah'ın emri bunlar arasından inip durmaktadır ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu"	يَتَنَزَّلُ	Emir (vahy)

Tek Medenī âyet olan Ṭalāḳ sûresinde müfessirler, "*Allah'ın emirlerinin inmesi yani vahyin inmesi*" anlamına geldiğini ifade etmişlerdir.[516]

2.2.5. "نُزُلٌ" İsim Formundaki Anlamları

N-z-l köklü "اَلْنُزُل" isim formunda Kur'ân-ı Kerim'de altı sûrede sekiz âyette sekiz defa geçmektedir. Medenī sûrelerde ise bir defa "نُزُلاً" türeviyle "*ikram*" anlamında geçmektedir.

Tablo 16. نُزُل - Medenī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan نُزُل Kökünün Türevleri	نُزُلٌ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	89/3/ Āl-i ʿİmrān:198	لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ	"Fakat rablerine karşı gelmekten sakınanlara,		

[515] ʿAbdu'l-Bāḳī, *el- Muʿcemu'l-Mufehres*, s.298.

[516] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4 s.367; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.471; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.561.

		تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً	Allah katından bir ikram olarak, altından ırmaklar akan cennetler vardır”	نُزُلاً	İkram

Muḳātil ve Ṭaberī, “نُزُلاً” kelimesini, Allah katından, muttakiler (*Allah'tan sakınanlar*) için cennette hazırlanan ikramlar olarak açıklamışlardır.[517] Zemaḫşerī de “نُزُل” (*nuzul*) ve “نُزل” (*nuzl*) kelimelerinin aynı manada olduğunu yani “*ağırlanmak*” demek olup, konaklanan konuğa da Arap dilinde “نَازِل” (*nazil*) adı verildiğini ifade etmiştir.[518]

2.2.6. “تَنْزِيلْ”, نَزَّلَ Mezīd Fiilinin Masdarı Formundaki Anlamları

“تَنْزِيلاً” (*tenzīl*) isim formu Medenī sûrelerden sadece İnsān sûresi 23. âyette “*Kur'ân'ın Allah tarafından vahyedilmesi*” anlamında geçmektedir.

Tablo 17. تَنْزِيلَ - Medenī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyette Kullanılan تَنْزِيلَ Kökünün Türevleri	تَنْزِيلَ İle İlgili Kelime ve Anlamı
1	98/76/İnsān:23	إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلاً	“Kur'ân'ı sana biz, evet biz vahyederek indirdik.”	تَنْزِيلاً	Kur'ân

Müfessirler âyette, Kur'ân'ın kısım kısım yani peyderpey Allah tarafından Hz. Muhammed'e indirildiğini ifade etmişler.[519]

[517] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4 s.367; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.4, s.794;

[518] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.323.

[519] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4 s.533; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.24, s.115; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.4, s.674.

2.2.7. "مُنَزِّلْ" , نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Faʿil-i Formundaki Anlamları

"مُنَزِّل" (*munezzil*) isim formu "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin isim fa'ilidir. "**مُنَزِّل**" türeviyle Medenī sûrelerden sadece Mā ʾide sûresi 115. âyette geçmektedir.

Tablo 18. مُنَزِّل - Medenī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyet te Kullanılan مُنَزِّل Kökünün Türevleri	مُنَزِّلİle İlgili Kelime ve Anlamı
1	112/5/Mā ʾide:115	قَالَ اللهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۖ	"Allah: "Ben o sofrayı size(Havariler) indireceğim."	مُنَزِّلُهَا	Sofra

"مُنَزِّل" "*indiren*" anlamına gelmektedir. Mā ʾide sûresi 114. âyette "أَنْزَلَ" fiiliyle Hz. İsâ Allah'tan sofra indirmesini istiyor. Hemen akabinde gelen Mā ʾide sûresi 115. âyette ise, Allah'ın sofrayı indirmesi anlamında "مُنَزِّل" kelimesi kullanılmıştır. Bu âyette "مُنَزِّل", yani indiren Allah'tır.[520]

2.2.8. "مُنَزَّلْ" , نَزَّلَ Mezīd Fiilinin İsm-i Mefʿul-u Formundaki Anlamları

"مُنَزَّل" (*munezzel*) isim formu "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin ism-i mef'uludur."مُنَزَّل " türeviyle Mekkī bir sûre olan En ʿām ancak Medenī bir âyet [521]olan 114. âyette geçmektedir.

Tablo 19. مُنَزَّل - Medenī

[520] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.518; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.11, s.232; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1 s.693.

[521] En ʿām sûresi 114. âyet tesbit edebildiğimiz kadarıyla Medenī'dir: Bkz.Gözeler, *Kur'ân Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s.287; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s.79.

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyet te Kullanılan مُنَزَّلKökünün Türevleri	مُنَزَّلİle İlgili Kelime ve Anlamı
1	55/6/En ʾām:114	وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ	“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur’an’ın gerçekten rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Sakın şüpheye düşenlerden olma!”	مُنَزَّلٌ	Kitap (Kur'an)

“مُنَزَّل” (*munezzel*) isim formu “*indirilmiş*” anlamına gelmektedir. Müfessirler, Ehl-i Kitab’ın Kur’ân’ın Allah tarafından hak olarak indirilmiş olduğunu bildiklerini ifade etmişler.[522]

2.2.9. “مُنْزَلْ” ,أَنْزَلَ Mezīd Fiilinin İsmi Mefʿul-u Formundaki Anlamları

“مُنْزَل” (*munzel*) isim formu “مُنْزَلِين” türeviyle Medenī sûrelerden sadece Āl-i ʿİmrān sûresi 124. âyette geçmektedir.

Tablo 20. مُنْزَل - Medenī

No	Sûre/ Âyet	Âyet	Meâl	Âyet te Kullanılan مُنْزَل Kökünün Türevleri	مُنْزَلİle İlgili Kelime ve Anlamı
1	89/3/ Āl-i ʿİmrān:124	اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مُنْزَلِينَۜ	“O zaman sen, müminlere: "Rabbinizin, gökten indirilmiş üç bin melekle size yardım etmesi yetmez mi? diyordun.”	مُنْزَلِين	Üç bin Melek

Müfessirler, “مُنْزَلِين” kelimesini “*indirilmiş*” anlamında meleklerin Allah tarafından indirilmesi şeklinde açıklamışlardır.[523]

[522] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.585; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.61; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2 s.60.

2.2.10. İnzâl-Tenzîl Farkı

Kur'ân vahyinin Hz. Peygamber'e intikâli birçok âyette *n-z-l* kökünün mastar ve fiil türevleri ile ifade edilir. Bu kökten türeyen ve Kur'ân'ın inişi ile ilgili kullanılan "inzâl ve tenzîl" kelimeleri bu açıdan önem arz etmektedir. Kur'ân'da bu kavramların türediği "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" kelimelerinin kullanımına ilişkin klasik dönem ve çağdaş dönem âlimlerin görüşlerini ve son olarak kendi çalışmamızda âyetlerin tefsirlerini incelerken yaptığımız tespitleri aktaracağız.

"İslam âlimlerinin önemli bir kısmının kabul ettiği görüşe göre, Kur'ân'ın Allah tarafından Hz. Peygamber (a.s)'e indirilmesi iki safhada gerçekleşmiştir. Bunlardan biri Kur'ân'ın toptan indirilmesi anlamında olan "inzâl" safhası, diğeri 23 yıl boyunca Hz. Peygambere peyderpey indirilmesi anlamına gelen "tenzîl" safhasıdır."[524]

"İnzâl" safhası, Kur'ân'ın toptan inmesini ifade etmekte ve kendi içinde iki safhaya ayrılmaktadır: Birincisi, Kur'ân'ın Levḥ-i Maḥfūz'a intikali,[525] ikincisi dünya semasındaki "Beytu'l-İzze"ye intikalidir. Kur'ân'ın Ramazan ayında mübarek bir gecede indiği, bu gecenin de "Kadir gecesi" olduğu Kur'ân âyetlerinde[526] tavsif edilmiştir. Kur'ân'ın tamamı, Hz. Peygamber'e bir gecede toptan değil, 20 veya 23 yıl zarfında değişik vesilelerle parça parça indirilmiş olduğuna göre, âyetlerde geçen ve toptan inişi ifade eden "inzâl" ve "bir gece" tabirleri, Kur'ân'ın bu indirilişinin Hz. Peygamber'e olan indirilişinden ayrı olduğunu gösteriyor.[527] Bununla beraber, bazı

---

[523] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.299; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.7, s.173; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1 s.411.

[524] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.258.

[525] 86/Burūc: 21,22.

[526] 97/Ḳadr: 1; 44/Duḫān: 3; 2/Baḳara:185.

[527] Muḥammed ʿAbdu'l-ʿAẓīm ez-Zerḳānī, *Menāhilu'l-İrfān fī ʿUlūmi'l-Ḳur'ān* (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 1988), c.1, ss.45-46.

âlimler âyetlerde[528] yer alan inzâl kavramını "*indirmeye başlamak*" olarak da yorumlamışlardır. Çünkü Kur'ân'da îcaz sanatı çerçevesinde bazı cümlelerin başında açıktan zikredilmediği halde takdiren var olduğu kabul edilen kelimelerin bulunduğu bilinmektedir.[529]

Kur'ân'ın dünya semasındaki Beytu'l-İzze'ye indirilmesini ifade eden sahih haberler de vardır. El-Ḥākim'in (ö.405/1014), Sa'îd b. Cubeyr (ö.95/713) tarikiyle, İbn ʿAbbās'tan mevkuf olarak rivâyet ettiği ve Zehebī'nin de sahih olarak kabul ettiği bir haberde şöyle denilmektedir: "Kur'ân, ez-Zikr (*Levḥ-i Maḥfuz*) den ayrılıp Beytu'l-ʿİzze'ye indirildi. Daha sonra Cibrîl onu Hz. Peygamber (a.s)'e indirmeye başladı."[530] Bazı âlimler bu rivâyeti merfû hükmünde sahih kabul ettikleri için bu görüşü benimsemişlerdir.[531]

"Tenzîl" safhası, Kur'ân'ın Hz. Cebrâîl vasıtasıyla Hz. Peygamber'e indirildiği safha olarak bilinmektedir. İnkârcıların, Kur'ân'ın eski kitaplar gibi bir defada indirilmesi gerektiğine dair itirazlarına cevap olarak inen Furḳān sûresinin 32. âyetinde: "*Bir de o kâfirler dediler ki: 'Bu Kur'ân ona toptan indirilmeli değil miydi?' Hâlbuki*

---

[528] 97/Ḳadr: 1; 44/Duḫān: 3; 2/Baḳara: 185.

[529] Ebū Muḥammed ʿAbdullāh b. ʿAbdu'l-Ḥak b. Ġalib el-Endulūsī, *el-Muḥarreru'l-Vecīz fī Tefsīri'l-Kitābi'l-ʿAzīz*, tah. ʿAbdus-Selām ʿAbduş-Şāfi Muḥammed (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 2001), c.3, s.420; Cemāluddin Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzī, *Zādu'l-Meşir fī İlmi't-Tefsīr*, tah: ʿAbdurrazzāḳ el-Mehdī (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿArabī, 2001), c.1, s.143; Ebū Şāme Şihabuddīn ʿAbdurrahmān b. İsmaīl El-Maḳdisī, *el-Murşidu'l-Vecīz*, tah. Ṭayyār Āltī Ḳūlāc (Beyrūt: Dārus-Ṣādir, 1975), s.20.

[530] Ebū ʿAbdillāh El-Ḥākim Muḥammed b. ʿAbdillāh en-Neysābūrī, *el-Mustedrek, ʿalaṣ-Ṣahīheyn*, tah. Muṣṭafā ʿAbdulḳādir ʿAtā (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), c.2, s.667.

[531] Celāluddīn ʿAbdurraḥmān b. Kemāl es-Suyūṭī, *el-İtḳān fī Ulūmi'l-Ḳur'ān*, tah: Muḥammed Ebu'l-Faḍl İbrāhīm (Ḳahire: el-Heyʾetu'l-Miṣriyye, 1974), c.1, s.147; Şemsuddīn Aḥmed b. ʿAlī b. Ḥacer el-ʿAsḳalānī, *Fetḥu'l-Bārī* (Beyrūt: Dāru'l-Maʿrife, 1959), c.9, s.4.

Biz vahiyle senin kalbini pekiştirmek için böyle ara ara indirdik ve onu parça parça okuduk." bu hususun altı çizilmiştir.[532] Ayrıca Kur'ân'ın başka âyetlerinde[533] de bu hakikate vurgu yapılmıştır.

"İnzâl" ve "tenzîl" kelimeleri arasındaki ayırımın tefsir kaynaklarına girmesi, gördüğümüz kadarıyla, Beġavī (ö.516/1122) ile başlamıştır.[534] Āl-i ʿİmrān sûresinin 3. âyetinde, Kur'ân için "tenzîl", Tevrât ve İncîl için "inzâl" kelimesine dikkat çeken Beġavī, teksir manasını ihtiva eden tenzîlin peyderpey anlamında olup, Kur'ân'ın ara ara indirilmesine uygun olduğu gibi, inzâlin de bir defada inen Tevrât ve İncîl'in bu konumlarına uygun olduğunu belirtmiştir.[535] Ancak Beġavī, âyetteki "el-Furḳān"ı Kur'ân olarak görmekle beraber, başında "أَنْزَلَ" (*enzele*) fiilinin bulunmasının, İnzâl ile tenzîl farkının olduğuna dair iddiasına ters düştüğünü göz ardı etmiştir.

Faḫruddīn er-Rāzī (ö.606/1210) Āl-i ʿİmrān sûresinin 3. âyetini[536] Beġavī gibi tefsir ettikten sonra, burada cevabını vermediği bir problemin de olduğuna işaret etmiştir. Bu problem, Kehf sûresinin 1. âyeti ile İsrāʾ sûresinin 105. âyetinde Kur'ân için inzâl sözcüğünün kullanılmasıdır.[537] Zumer sûresinin ilk âyetinde de Kur'ân için tenzîl, ikinci ayetinde ise inzâl kelimesinin kullanıldığına dikkat çeken Rāzī, bu çelişkili görünümü çözmeye çalışırken, tenzîl ile inzâl arasında bir fark varsa şeklinde tereddütlü ifadeler kullanmaktadır. Bununla beraber Rāzī'ye göre, bu çelişkili durumun "inzâl**,**

---

[532] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.259.

[533] 17/İsrāʾ: 106; 26/Şuʿarā: 193-195.

[534] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.260.

[535] Muḥyi's-sunne Ebū Muḥammed el-Ḥuseyn b. Mesʿūd el-Beġavī, *Meʿālimu't-Tenzīl fī Tefsīri'l-Ḳurʾān*, tah: ʿAbdurrazzāḳ el-Mehdī (Beyrūt: Dāru İḥyāʾut-Turāṯi'l-ʿArabī, 1999), c.1, s.407.

[536] Ebū ʿAbdillāh Muḥammed b. ʿUmer b. el-Ḥasan er-Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb* (Beyrūt: Dāru İḥyāʾut-Turāṯi'l-ʿArabī, 1999), c.2, s.348.

[537] er- Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb*, c.7, s.130.

Allah'ın Kur'ân'ı tamamen resulüne indireceğine dair karar vermesi, tenzîl ise O Kur'ân'ın 23 yıl zarfında peyderpey ona ulaştırılması" manasına geldiğini kabul etmekle giderilebileceğini belirtmiştir.[538]

Muhammed Esed (ö.1992), "*Onlara böyle azap edecektir. Çünkü Allah, Kitab'ı gerçekle indirmektedir. Kitab'da ayrılığa düşenler, elbette derin bir anlaşmazlık içindedirler.*"[539] âyetinde geçen "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiilinin vahiy sürecindeki tedricilik ve sürekliliği yansıttığı için bir başka dile geniş zaman kipiyle çevrilmesinin uygun olduğunu belirtmiştir.[540]

Merāġī (ö.838/1435) ve Ömer Nasuhi Bilmen (ö.1971), "O *zikri biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz!*"[541] âyetindeki "نَزَّلنا" (*nezzelna*) fiil formunun Kur'ân'ın belli bir zamanda tedricen indirildiğini ima ettiğini belirtmişler.[542]

Şevķānī (ö.1250/1834) ve Bursevī (ö.1137/1725), Āl-i İmran sûresi 4. âyette Kur'ân'ın indirilişinin "أَنْزَلَ" formuyla anlatıldığını, "أَنْزَلَ" formunun Kur'ân'ın topluca birden indirilmesi için kullanılan bir kelime olduğunu, bununla da, Kur'ân'ın Ramazan ayında, Kadir gecesinde Levḥ-i Maḥffuz'dan dünya semasına bir seferde, topluca

---

[538] er- Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb*, c.26, s.419.

[539] 2/Baķara: 176.

[540] Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1997), s.47.

[541] 15/Ḥicr: 9.

[542] Aḥmed Muṣṭafā el-Merāġī, *Tefsīru'I-Merāġī* (Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), c.9, s.414; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), c.8, s.3614.

indirilmesinin kastedildiğini belirtmişler. Ayrıca tenzîlin de, Kur'ân'ın dünya semasından, Hz. Peygamber'e durum ve ihtiyaçlara göre indirilmesini anlatır.[543]

Kurṭūbī (ö.671/1272), Furḳān sûresinin 25. âyetinde yer alan "*ve nuzzile'l-melāiketu tenzīlen*" ifadesinin, İbn Keṯīr tarafından "*ve nunzilu'l-melāikete*" şeklinde okunduğunu ve bu kıraatle ilgili açıklamalarda bulunan bazı âlimlerce "نَزَّلَ" ile "أَنْزَلَ"nin aynı manaya geldiğini, bu sebeple fiilin inzâl babından, masdarın tenzîl babından gelebileceğine dair görüşlerine yer vermiştir.[544]

Ḳaḍī Beyḍāvī (ö. 685/1286), En ʿām sûresinin 37. âyetinin ortalarında yer alan "*en-yunezzile*" fiilinin İbn Keṯīr tarafından "*en-yunzile*" şeklinde okunduğunu, bunların her ikisinin de aynı manaya geldiğini belirtmiştir.[545]

Nesefī (ö. 710/1310) de En ʿām sûresinin 37. âyetinin başında yer alan "*nuzzile*" fiilini "*en-yunzile*" diyerek, tenzîlin de inzâl manasında olduğunu belirtmiştir.[546]

Ünlü lugat âlimi Sibeveyh (ö.180/796) de, inzâl ve tenzîl kelimelerinin türediği "أَنْزَلَ (*enzele*) /نَزَّلَ"(*nezzele*) "*indirmek*" kelimelerinin aynı anlama geldiğini ifade etmiştir. En ʿām sûresinin 37. âyetini delil olarak gösterir. Ona göre, âyetin başında "*unzile*" fiili ile ortasında "*nuzzile*" fiilinin zikredilmesi ve her ikisinin de "*āyet*"

---

[543] İsmaʿīl Hakkī el-Bursevī, *Tefsīru Rūḥu'l-Beyān* (İstanbul: Mektebetu Eser, 1969), c.2, s.3; Muḥammed b. ʿAlī b. Muḥammed b. ʿAbdullāh eş-Şevḳānī, *Fetḥu'l-Ḳadīr* (Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 1995), c.1, s.395.

[544] Şemsuddīn Ebū ʿAbdillāh Muḥammed b. Aḥmed el-Kurṭubī, *el-Cāmiʿ li Aḥkāmi'l-Ḳur'ān*, tah: Aḥmed el-Berdūnī ve İbrāhīm Aṭfuyyuş (Ḳahire: Daru'l-Kutubu'l-Misriyye, 1964), c.16, s.24.

[545] Naṣiruddīn ʿAbdullāh b. ʿUmer el-Beyḍavī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Tevʾīl* (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1997), c.2, s.160.

[546] Ebu'l-Berekāt ʿAbdullāh b. Maḥmūd en-Nesefī, *Medārīku't-Tenzīl ve Ḥaḳā ʾiḳut-Teʾvīl*, tah: Yūsuf ʿAlī Bedīvī (Beyrūt: Dāru'l-Kelimi'ṭ-Ṭayyib, 1998), c.1, s.502.

kelimesi için kullanılması, her iki kalıbın da aynı manaya geldiğini gösterir. Ancak ilgili âyetin ilk kelimesi "*unzile*" değil, o da "*nuzzile*" dir. "Bazı kıraatlerde Sibeveyh'i doğrulayacak bir okuyuşun olabileceği ihtimalini düşünerek, araştırdığımız onlarca tefsir kaynaklarında buradaki fiilin "*unzile*" şeklinde okunduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlayamadık."[547] Yani her iki kelime de tenzîl babındandır. Bu sebeple getirilen delil isabetli değildir.[548] Sibeveyh'in bildirdiğine göre, âlimlerden bazıları inzâl ile tenzîlin aynı manaya geldiğine delil olarak, Furḳân sûresinin 25. âyetinde yer alan "*Ve nuzzile'l-melā ïketu tenzīlen*" ifadesinin İbn Mesʿūd tarafından "*Ve unzile'l-melā ïketu tenzīlen*" şeklindeki kıraatini göstermiştir.[549] Yani inzâl ve tenzîl kavramı birlikte kullanılmıştır.

Zeccāc, er-Rūm 49. âyetinde yer alan "*en-yunezzele*" fiilinin "*en-yunzele*" şeklinde de okunduğuna dikkati çektikten sonra "*tenzīlu'l-maṭar*"ı, (*yağmurun indirilmesinin*) yağmur yağma anlamında olduğunu belirtmiş ve rüzgârlar esmeden bilinemeyeceği gibi, yağmurun da peş peşe gelmeksizin olamayacağını ifade etmiştir.[550]

Zeki Duman, "Kelâmullah'ın Levh-i Mahfuz'dan Cibril'e İntikali Ve Hz. Peygamber'e İnzali" adlı makalesinde, "inzâl ve tenzîl" kavramları için; "inzâl bir şeyi yukardan aşağıya indirmek demektir. Tenzîl de aynı manadadır ve Kur'ân'da birbirinin yerlerine kullanılmaktadırlar. Fakat tenzîl'de, kipi/sıygası itibariyle çokluk/kesret ve derecelenmeye delâlet eden bir mana da bulunmaktadır. *Tenezzul* de tenzîl gibidir.

---

[547] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.257.

[548] Sibeveyh Ebū Bişr ʿAmr b. ʿUṯmān b. Ḳunbūr el-Ḥariṯī, *el-Kitāb*, tah. ʿAbdus-Selām Muḥammed Harūn (Ḳahire: Mektebetu'l-Ḫancī, 1988), c.4, ss.55-56.

[549] Sibeveyh, *el-Kitāb*, c.4, s.82.

[550] Ebū İsḥaḳ İbrāhīm b. es-Serī b. Sehl Ez-Zeccāc, *Meʿāni'l-Ḳur'ān ve İʿrābuhū*, tah. ʿAbdu'l-Celīl ʿAbduh Şelbī (Beyrūt: ʿAlemu'l-Kutub, 1988), c.4, s.189.

Kur'ân-ı Kerîm'in Levh-i Mahfuz'dan itibaren Hz. Peygamber'e indirilmesinde büyük çoğunlukla inzâl kelimesi demektedir."[551]

Niyazi Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları" adlı makalesinde, "inzâl ve tenzîl" kavramları hakkındaki görüşünü aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

> Tenzîl kelimesi, tef'îl kalıbı olarak teksîri ve dolayısıyla da tertîbi ifade etmektedir. Teksîr ve tertîp ise, tenzîlin peyderpey indirilmeyi belirten bir muhtevaya sahip olduğunu gösterir. İnzâl ise, if'âl kalıbında bir kelime olarak tertîp ve teksîri ifade etmeyip, toptan indirmeyi ifade etmektedir. Bununla beraber, ne tenzîl kelimesi kesin olarak sadece peyderpey indirmeyi, ne de inzâl kalıbı sadece toptan bir indirmeyi ifade eder. Bilakis, bunların birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülmektedir.[552] "Yaygın olan bu kanaatin aksine, Kur'ân'daki isti'mallerine baktığımız zaman, tenzîl ile inzâl sözcüklerinin âyetlerin çoğunda aynı manada kullanıldığı tespit edilmiştir. Misal olarak, Zumer sûresinin 1-2. âyetleri ile Mā'ide sûresinin 44, 47, 48. âyetleri ve benzerlerine bakıldığında bu husus açıkça görülecektir.[553]

Mustafa Öztürk'e göre inzâl ve tenzîl mastarları eşanlamlı olup mutlak anlamda indirmeyi belirtir. Bu görüşünü, Baḳara sûresi 23. âyetteki "*ve-in kuntum fī raybin mimmā nezzelnā ʿalā ʿabdinā*" ifadesi bağlamında, kıraat âlimlerinin âyetteki "*nezzelnā*" lafzını "*enzelnā*" şeklinde okumalarında iki mastar ve fiil arasında nüans bulunmadığını gösterir şeklinde açıklamıştır. Dolaysıyla tenzîl (*nezzelnā*) lafzı burada Kur'ân vahyinin farklı zamanlarda peyderpey nuzulünü ifade etmemektedir. Yine çeşitli âyetlerde Kur'ân'ın nuzûl keyfiyetinin if'al kalıbındaki fiillerle belirtilmesi, gerekse Āl-i İmrān

[551] Duman, "Kelamullah'ın Levh-i Mahfuz'dan Cibril'e İntikali Ve Hz. Peygamber'e İnzali", s.60.

[552] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.266.

[553] Beki, "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", s.267.

sûresi 93. âyetteki "*en tunezzel't-Tevrāt*" şeklinde bir ifadenin geçmesi inzâl ile tenzîl arasında nüans bulunmadığını gösterir.[554]

Son olarak Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden yaptığımız araştırmalar ışığında inzâl ve tenzîl kavramları hakkında tespit ettiğimiz görüşleri Āl-i İmrān sûresi 3. âyeti üzerinden aktaracağız:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ

"*O, sana Kitab'ı hak ve kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, daha önce Tevrat'ı ve İncil'i insanlar için birer hidayet olarak indirmişti*."

Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī, âyette geçen "أَنْزَلَ" fiili için, Mûsâ'ya Tevrat'ın ve İsâ'ya da İncîl'in hak olarak indirildiğini ifade etmiştir. Âyette geçen "نَزَّلَ" fiili içinse Kur'ân'ın indirilmesi açıklamasını yapmışlardır. Muḳātil ve Ṭaberī, "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" kelimelerinin farklı anlamlara geldiğinden söz etmezken, Ṭaberī'nin âyeti tefsir ederken "نَزَّلَ" fiilini "أَنْزَلَ" fiili ile açıkladığını her hangi bir ayırım yapmadığını tespit etmekteyiz. Zemaḫşerī ise, "نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ" "*Sana kitap indirildi*." ifadesinde "نَزَّلَ" fiilinin Kur'ân'ın indirilmesi için kullanıldığını bunun sebebini, Kur'ân'ın bir seferde toplu halde indirilmediğini, O'nun parça parça olarak, duruma ve olaylara göre indirildiğini, oysa "اَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ" "*Tevrat ve İncîl indirildi*" ifadesinde "أَنْزَلَ" fiilinin kullanıldığını bunun sebebinin ise Tevrat ve İncîl'in bir kitap halinde toplu olarak indirildiğini beyan etmiştir. [555]

[554] Öztürk, *Kur'ân, Vahiy, Nüzûl*, ss.159-160.

[555] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.162; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, ss.160-161; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, ss.335-336.

Çalışmamızda yaygın olan kanaatin aksine, Kur'ân'daki kullanımlarına baktığımız zaman, tenzîl ile inzâl sözcüklerinin âyetlerin çoğunda aynı manada kullanıldığını tespit ettik.

"أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" kelimelerinin Kur'ân'daki anlamlarını tasnif ederken, iki kelimenin de "*yağmurun indirilmesi*" , "*delil indirilmesi*" , "*melek indirilmesi*" , "*kudret helvası, bıldırcın indirilmesi*", "*kitap, âyet, zikir indirilmesi*" anlamlarında kullanıldıklarını tespit ettik. Ayrıca "نَزَّلَ" fiili 32 defa "*Kur'ân'ın indirilmesi*" için kullanılırken bir defa da Āl-i İmrān sûresi 93. âyette; كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِبَنِيٓ اِسْرَاۤءِيْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَاۤءِيْلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰىةُ ۗقُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ "*Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceklerin her türlüsü İsrâiloğulları'na helâl idi. De ki: Doğru söylüyorsanız Tevrat'ı getirip okuyun*!" Tevrât'ın indirilmesi için kullanılmıştır. Muḳātil, âyeti tefsir ederken "اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰىةُ" ifadesinde Tevrât'ın indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilini kullanıyor.[556] Ṭaberī ise, "*Tevrât'ın indirilmesi*" için "أن تُنزَّل التوراة" ve "لما أنزل الله عز وجل التوراةَ" ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerden Ṭaberī'nin "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" fiillerini ayırım yapmadan bir arada kullandığını tespit ediyoruz.[557] Tevrât'ın indirilmesi için "أَنْزَلَ" fiilinin kullanılması gerektiğini iddia eden Zemaḫşerī ise, Tevrât için "نَزَّلَ" fiilinin kullanılmasının sebebine değinmiyor. Kendisi de âyeti tefsir ederken, "أن المطاعم كلها لم تزل حلالا لبنى إسرائيل من قبل إنزال التوراة" "*Tüm yiyecekler henüz Tevrât inmezden önce İsrâîloğulların'a helâl idi*." ifadesinde olduğu gibi Tevrât'ın indirilmesini "أَنْزَلَ" fiilinin masdarı olan "إنزال" kelimesi ile yapmaktadır.[558]

[556] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.290.

[557] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, s.7.

[558] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.385.

"أَنْزَلَ" kelimesi ise 92 defa Kur'ân'ın indirilmesi için kullanılmış ve bu âyetlerden beş[559] tanesinde doğrudan "اَلْقُرْآنْ/Ḳur'ān" kelimesi ile ifade edilmiştir. Zemaḫşerī "*Ḳur'ān*" kelimesinin geçtiği âyetleri de çeşitli şekillerde te'vîl etmiştir. Örneğin Baḳara sûresi 185. âyetinde: "… شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ / *doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur'ân'ın indirildiği ramazan ayıdır*…" Zemaḫşerī, Ramazan ayının Kadir gecesinde Kur'ân'ın inmeye başladığını ifade ettikten sonra, Kur'ân'ın önce toplu olarak dünya semasına indirildiğini bu sebeple "أَنْزَلَ" fiilinin kullanıldığını belirtmiştir. [560]

Zemaḫşerī, Yūsuf sûresi 2. âyeti içinde: "اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰناً عَرَبِياً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ /*Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.*" "أَنْزَلَ" fiilinin kullanılmasının sebebini de, Kur'ân kelimesinin cins bir isim olduğunu, Kur'ân'ın tamamına "Kur'ân" dendiği gibi bir kısmına veya tek bir âyetine de Kur'ân denir ve bu âyetteki Kur'ân'dan maksat Yūsuf sûresidir şeklinde açıklama yapmıştır.[561]

Kur'ân'da dokuz âyette[562] "أَنْزَلَ" fiilinin hem Kur'ân'ın indirilmesi hem de diğer ilahi kitapların indirilmesi anlamında kullanıldığını tespit ettik. Örnek olarak Āl-i İmrān sûresi 199. âyeti gösterebiliriz:

وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ ثَمَناً قَلِيلاً

"*Kitap ehlinden öyleleri var ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene, Allah'a derinden saygı duyarak inanırlar. Allah'ın âyetlerini az bir değere satmazlar*…"

[559] 20/Ṭāhā: 2, 113; 12/Yūsuf: 2; 2/Baḳara: 185; 59/Ḥaşr: 21.

[560] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.227.

[561] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.2, s.440.

[562] 2/Baḳara: 4, 91, 136; 3/Āl-i İmrān: 84, 199; 4/Nisā': 60, 162; 5/Mā'ide: 59; 29/Ankebūt: 46.

Muḳātil, âyette geçen "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ"ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*", " وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" "*Tevrât'ın indirilmesi*" açıklamasını yapmıştır. Ṭaberī ise "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ" ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*" anlamını verirken "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" ifadesi için de "*Tevrât'ın ve İncîl'in indirilmesi*" şeklinde açıklama yapıyor. Zemaḫşerī de, "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْكُمْ" ifadesi için "*Kur'ân'ın indirilmesi*", "وَمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِمْ" ifadesi için de "*kitabeyn*" "*iki kitab*" ifadesini kullanıyor. Âyette geçen ehli'l-kitab için çeşitli görüşler aktarıyor. Bu âyette Zemaḫşerī, "أَنْزَلَ" fiilinin "Kur'ân'ın indirilmesi için kullanılmasına dair herhangi bir açıklama yapmamıştır. [563]

Yine aşağıda yer alan âyetlerde görüleceği gibi aynı âyet içinde hem "نَزَّلَ" hem de "أَنْزَلَ" kelimeleri Kur'ân'ın indirilmesi için kullanılmış bu da iki kelimenin birbirinin yerine kullanılabildiğini göstermektedir

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"*Onları mucizelerle ve kitaplarla gönderdikten sonra da Kur'ân'ı indirdik ki, insanlara gönderilenleri kendilerine açıklayasın. Ve onlar da düşünsünler.*"[564]

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ

İman edenler: "*Keşke bir sûre indirilseydi." derler. İçinde cihat emri geçen, hükmü açık, kesin bir sûre indirilince de kalplerinde hastalık…*"[565]

[563] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, ss.323-324; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.7, s.500; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.459.

[564] 16/Naḥl: 44.

[565] 47/Muḥammed: 20.

2.2.11. Değerlendirme

Medenī sûrelerde nuzûl sırasına göre *n-z-l* kökünün türevleri Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden yukarıdaki incelemelerimiz sonucunda şunları söyleyebiliriz:

1. Medenī sûrelerde geçen "نَزَلَ" (*nezele*) fiili müfessirler tarafından "*yukarıdan aşağıya iniş*" anlamında, Kur'ân'ın, meleklerin veya yağmurun/rızkın/bereketlerin indirilmesi şeklinde tefsir edilmiştir. "نَزَلَ" fiili Mekkī ve Medenī sûrelerde aynı anlam ve formda kullanılmıştır. Herhangi bir anlam değişmesi görülmemiştir.

2. Medenī sûrelerde "أَنْزَلَ" (*enzele*) fiil formu, seksen iki defa geçmektedir. "أَنْزَلَ" fiilinin bizim tespitimize göre Kur'ân-ı Kerim'de Medenī sûrelerde geçen türevleri genel olarak dört anlamda kullanılmaktadır. Bunlar; "*yukarıdan aşağıya indirmek*", ilahi kelama istinaden "*vahyetmek*", "*lutfetmek*" ve *"zarara uğratmak"* anlamında geçmektedir.

"أَنْزَلَ" fiili Kur'ân'da "y*ukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında Medenī sûrelerde "*yağmurun indirilmesi*", "*delil indirilmesi*", "*mucize indirilmesi*", "*emniyet, uyku, huzur ve sükûnet indirilmesi*", "*sihir indirilmesi*" ve "*Yahudilerin kaleden indirilmesi*" anlamlarında kullanılmıştır.

Medenī sûrelerde de Mekkī sûrelerde olduğu gibi yağmurun yağdırılması (*indirilmesi*) anlamını ifade etmek için Arapçada yaygın olan "غيث" (*ġayṯ*) ve "مطر" (*maṭar*) kelimeleri kullanılmamıştır. Yine Mekkī sûrelerde geçen "أَنْزَلَ مِنَ ٱلسَمَاءِ مَاءً" "*Gökten su indirdi.*" ifadesinin Medenī sûrelerde aynı formda kullanılması ve Mekkī bir sûre olan Fuṣṣilet 39. âyette ve Medenī bir sûre olan Ḥāc 5. âyette " فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ" ifadesinin aynı olması, "أَنْزَلَ" fiilinin zamanla semantik bir anlam değişimine uğramadığını göstermektedir. Bu âyetleri de Muḳātil ve Ṭaberī çoğunlukla

“مطر” kelimesiyle açıklamışlardır. Zemaḫşerī ise “مطر” kelimesini nadir olarak kullanmaktadır. Yağmur, bu âyetlerde de hayat, rızk, türlü ürünlerin (الثمرات) ve yerdeki suların kaynağı olarak belirtilmiştir.

“أَنْزَلَ” fiili Medenī sûrelerde üç âyette “*lutfetmek*” anlamında kullanılmıştır. Bu âyetlerde de yine Mekkī sûrelerde olduğu gibi “*kudret helvası ve bıldırcın*” ve “*sofra*” şeklindeki ifadeler için nesnenin bizatihi kendisinin indirilmesi anlamı kullanılırken sebeplerin inzâl edilmesi ile gidilecek yolun gösterilmesini ifade etmek için “*demir*” lutfetmesi anlamı kullanılmıştır.

“أَنْزَلَ” fiili Kur’ân’da Medenī sûrelerde elli dokuz defa Kur’ân’ın vahyi anlamında kullanılmıştır. “أَنْزَلَ” fiiliyle doğrudan “*Ḳur’ān*”, “*ẕikr*”, “*sūre*”, “*āyāt*”, “*nūr*”, “*Kitāb*” ve “*Furḳān*” kelimeleriyle Kur’ân vahyi kastedilmiştir. Yine otuz altı âyette herhangi bir kelime kullanılmadan Kur’ân’ın vahyinin kastedildiği ifadeler bulunmaktadır. Muḳātil, yukarıda Kur’ân’ın vahyedilmesi (indirilmesi) için kullanılan kelimelerin çoğunluğuna “*Kur’ân*” anlamını vermiştir. Ṭaberī de âyetlerin çoğunu “*Kur’ân*” lafzıyla yâ da Hz. Muhammed (s.a.v)’e indirilen olarak açıklamıştır. Zemaḫşerī’nin ise, Medenī sûrelerde de yine “أَنْزَلَ” fiiliyle beraber bu kelimeleri “*Kur’ân*” lafzıyla tefsir etmekten kaçındığını görmekteyiz. Özellikle Kur’ân’ın indirilmesinin “نَزَّلَ” fiil formunda peyderpey gerçekleştiğini göstermek için “أَنْزَلَ” fiilinin Kur’ân’ın indirilmesi anlamında kullanıldığı âyetleri te’vîl etmektedir. Örnek olarak “أَنْزَلَ” fiilinin “اَلْقُرْآنْ/Ḳur’ān” kelimesiyle geçtiği Baḳara sûresi 185. âyeti; Ramazan ayının Kadir gecesinde Kur’ân’ın önce toplu olarak dünya semasına indirilmesi olarak açıklamaktadır. Yine Zemaḫşerī, Baḳara sûresi 4. âyetinde; “ بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْكَ” “*sana indirilen*” kavli ile kastedilen Kur’ân’ın bütünü ise iman edenlere o sırada Kur’ân’ın tamamı indirilmemişti. Henüz Kur’ân âyetlerinin bir kısmı indirilmiş olmasına rağmen “أُنْزِلَ” fiilinin geçmiş zaman dili ile kullanılmasının sebebini, mevcut

olanı dikkate alarak, kalan kısmının da mutlaka ineceği gerçeğinden şüphe edilmemesi olarak açıklamıştır. Bu ifade tarzını başka âyetlerde de görmekteyiz. Yüce Rabbimiz Aḥḳāf 30. âyette şöyle buyuruyor: "اِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى" Burada kitabın tamamı dinlenmiş değildir. Kaldı ki Kitab'ın tamamı indirilmiş değildir. Ancak bir kısım inmiş, bir kısmının da ineceği bekleniyorsa, sanki onun bütünü inmiş ve indirilme olayı tamamlanmış gibi değerlendirilir." şeklinde açıklama yapmıştır.

"أَنْزَلَ" fiili yirmi iki âyette yirmi üç defa Medenī âyetlerde ilahi kitapların vahyi anlamında geçmektedir. İlahi kitapların vahyinden daha çok Medenī sûrelerde bahsedilmektedir. Bunu sebebinin Medine'de daha çok Yahudilerle muhatap olunması, Necran Hristiyanları ve daha başka Hristiyanların Kur'ân'a iman etmeye davet edilmesidir. Medenī sûrelerde "أَنْزَلَ" fiili Tevrât'ın, İncîl'in ve ilahi kitapların (Tevrât, Zebûr, İncîl ve diğer peygamberlere verilen sahifeler) indirilmesini ifade etmek için kullanılmıştır.

3. "نَزَّلَ" (*nezzele*) fiil formu Medenī sûrelerde yirmi üç âyette genel olarak "*bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek*" ve "*vahyetmek (ilahi kelamın indirilmesi)*" anlamlarıyla geçmektedir. "نَزَّلَ" fiili Kur'ân'da "y*ukarıdan aşağıya indirmek*" anlamında "*yağmurun indirilmesi*", "*delil indirilmesi*", "*sofra indirilmesi*" ve "*rızık indirilmesi*" şeklinde kullanılmıştır. Allah, Medenī sûrelerde yağmurun yağdırılmasını (*indirilmesi*) "نَزَّلَ" fiili ile birlikte "ماء" (*su*) ve "بَرَد" (*dolu*) kelimelerini kullanarak bildirmiştir. Kur'ân'da, yağmurun yağmasını, "مطر" kelimesini kullanmadan ifade eden "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği on âyeti ve "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği yirmi dört âyeti tefsirlerden inceledikten sonra "مطر" kökünden türemiş kelimelerin geçtiği âyetleri tefsirlerden inceledik ve yağmurun yağması anlamında "مطر" kökünden türemiş "مَطَرَ" ve "أَمطَرَ" kelimelerinin geçtiği âyetlerin hepsinin de azap için kullanıldığını tespit ettik. Ayrıca, Işfehānī'nin, "مطر" hayır için "أمطر" azap için kullanıldığına dair görüşünün de yanlış

olduğunu, ikisinin de azap için kullanıldığını tespit ettik. Yine "*yağmurun indirilmesi*" anlamında "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği on âyet ve "أَنْزَلَ" fiilinin geçtiği yirmi dört âyetin bir tanesi haricinde hepsinin, rızık, rahmet ve hayat kaynağı olarak tefsir edildiğini tespit ettik.

"نَزَّلَ" fiilinin "*delil indirilmesi*" anlamında Mekkī âyetlerde geçen " ما لم يُنَزِّلْ به سلطان" ifadesinin Medenī âyetlerde de tekrar edildiğini, zaman içinde herhangi bir anlam değişimi olmadığını görmekteyiz.

"نَزَّلَ" fiili, Kur'ân'da Medenī sûrelerde de on beş defa Kur'ân'ın vahyi anlamında kullanılmıştır. "نَزَّلَ" fiili ile beraber "اَلْقُرْآنْ/Ḳur'ān", "كِتَاب/*Kitāb*", " أيَات /*āyāt*", "صورة/*ṣūre*" ve "خير/*ḫayr*" kelimeleri Kur'ân'ın vahyi anlamında geçmektedir. Yine herhangi bir kelime kullanılmadan Kur'ân'ın vahyinin kastedildiği ifadeler kullanılmıştır.

Muḳātil ve Ṭaberī, "نَزَّلَ" fiilinin geçtiği ayetlerde "أَنْزَلَ" fiili ile arasında herhangi bir nuans farkından bahsetmemişler. Sadece, Allah'ın, Kur'ân'ı kalplere yerleştirmek ve pekiştirmek için kısım kısım (*peyderpey*) indirdiğini ifade etmişler. Ṭaberī, Baḳara sûresi 185. âyetini tefsir ederken aşağıdaki ifadeyi kullanıyor;

"الذي أنزل فيه القرآن"، فإنه ذكر أنه نزل في ليلة القدر من اللوح المحفوظ إلى سماء الدنيا، في ليلة القدر من شهر رمضان. ثم أنزل إلى محمد صلى الله عليه وسلم على ما أراد الله إنزاله إليه

Bu ifadede Kur'ân'ın dünya semâsına toptan indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilini, Hz. Muhammed'e peyderpey indirilmesini de "إنزال" kelimesiyle açıklayarak, iki kelimeyi eş anlamlı kullandığını göstermiş oluyor.[566]

[566] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.3, s.445.

"نَزَّلَ" fiili Medenī bir sûre olan Āl-i İmrān sûresi 93. âyette, "*Tevrât'ın indirilmesi*" için kullanılmıştır. Muḳātil, âyeti tefsir ederken "اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ" ifadesinde Tevrât'ın indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilini kullanıyor. Ṭaberī ise, "*Tevrât'ın indirilmesi*" için "أن تُنزَّل التوراة" ve "لما أنزل الله عز وجل التوراةَ" ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerden Ṭaberī'nin "نَزَّلَ" ve "أَنْزَلَ" fiillerini ayırım yapmadan bir arada kullandığını tespit ediyoruz. Zemaḫşerī, âyette Tevrât'ın indirilmesi için "نَزَّلَ" fiilinin kullanılmasının sebebine değinmiyor. Kendisi de âyeti tefsir ederken, " أن المطاعم كلها لم تزل حلالا لبنى إسرائيل من قبل إنزال التوراة" "*Tüm yiyecekler henüz Tevrât inmezden önce İsrâîloğulların'a helâl idi*." ifadesinde olduğu gibi Tevrât'ın indirilmesini "أَنْزَلَ" fiilinin masdarı olan "إنزال" kelimesi ile yapmaktadır.[567]

[567] Muḳātil, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymā*n, c.1, s.290; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.6, s.7; Zemaḫşerī, *el-Keşşā*f, c.1, s.385.

SONUÇ

Kur'ân'da geçen *n-z-l* kökünün türevleri nuzûl sırasına göre Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerī'nin tefsirlerinden incelendiğinde sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

1. *N-z-l* kökü Kur'ân'ı Kerim'de, sözlükte sahip olduğu kök anlamları olan "*yukarıdan aşağıya inmek; lutfetmek; misafir olmak; başına kötü bir iş getirmek; vahyetmek*" şeklinde kullanılmaktadır.

2. Arapça sözlüklerde yaptığımız araştırmalarda "حلول" (*ḥulūl*) ve "هبوط" (*hubūṭ*) kelimeleri ile açıklanan "نَزَلَ" fiiliyle aralarında semantik bakımdan fark olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

3. "أَنْزَلَ" ve "نَزَّلَ" fiillerinin Kur'an'daki kullanımlarına baktığımızda Mekkī ve Medenī ayetlerde aynı kavramlar için aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığını tespit ettik. Muḳātil ve Ṭaberī söz konusu iki fiili aynı anlama gelecek şekilde kullanırken, Zemaḫşerī "أَنْزَلَ" fiilinin toptan indirme, "نَزَّلَ" fiilinin ise peyderpey indirme anlamına geldiğini ve tefsirinde bu iki fiil arasında nüans olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmamızda Kur'ân'daki kullanımlarında bu iki fiilin aynı anlama geldiğini tespit ettik.

4. Çalışmamızda, yaygın olan kanaatin aksine, Kur'ân'daki kullanımlarına baktığımız zaman, tenzîl ile inzâl sözcüklerinin âyetlerin çoğunda aynı manada kullanıldığını tespit ettik.

5. Kur'ân'da *n-z-l* kökünün türevleri yağmurun indirilmesi için kullanılmış, yağmur bu âyetlerde, rahmet, rızk, türlü ürünlerin (الثمرات) ve güzel bahçelerin kaynağı olarak belirtilmiştir. Araplarda yaygın olarak yağmur için kullanılan "مطر" (*maṭar*)

sözcüğünün ise *n-z-l* kökünün aksine Kur'ân'da azap indirilmesi anlamında kullanıldığını tespit ettik.

6. Arapça sözlükler kısmında Rāġib el-Iṣfehānī'nin "تَنَزَّلَ" sözcüğünü sadece müftera; yani iftira edilenle, yalanla ve şeytandan gelenle ilgili kullanıldığına dair tespitinin yanlış olduğunu ve söz konusu sözcüğün meleklerin inmesi için de kullanıldığını ortaya koyduk.

7. Genel olarak *n-z-l* kökünün sadece kıymetli şeyler için kullanıldığını belirten âlimlerin görüşlerini değerlendirdiğimizde; Kur'ân'da iki yüz doksan üç defa geçen *n-z-l* kökünden on tanesi cehennem azap ve şeytanlar için kullanılırken geriye kalan iki yüz seksen üç tanesinin kıymetli şeyler için kullanıldığını gösterdik.

BİBLİYOGRAFYA

ʿABDU'L-BĀḴĪ, Muḥammed Fuād. *el-Muʿcemu'l-mufehres li-elfāẓi'l-Ḳur'ān*, Ḳahire: Daru'l-Ḥadiṣ, 1996.

AKDEMİR, Salih. "Sempozyum ve Tefsir Dersleri ile İlgili Genel Değerlendirme", *Kur'an'ın Doğru Anlaşılması Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu, 8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2011.

ALBAYRAK, Halis. *Tefsir Usulü (Yöntem-Ana Konular-İlkeler-Teklifler)*, İstanbul: Şule Yay., 2014.

BARMAKSIZ, Meliz. "Kuran'da Vahyin Kaydına İlişkin Kelimelerin İncelemesi" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2019.

BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Kur'ân -ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,* İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.

BEĠAVĪ, Muḥyi's-sunne Ebū Muḥammed el-Ḥuseyn b. Mesʿūd. *Meʿālimu't-Tenzīl fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*, tah. ʿAbdurrezzāḳ el-Mehdī, Beyrūt: Dāruʾİḥāʾut-Turāṯi'l-ʿArabī, 1999.

BEKİ, Niyazi. "Kur'ân'da İnzal ve Tenzil Kavramları", *Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Akademi Dergisi* 57,(2013), ss.255-268.

BEYḌAVĪ, Naṣiruddīn ʿAbdullāh b. ʿUmer. *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Teʾvīl*, Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1997.

BURSEVĪ, İsmail Hakkī. *Tefsīru Rūḥu'l-Beyān*, İstanbul: Mektebet Eser, 1969.

CEVHERĪ, İsmāʿīl b. Ḥammād. *eṣ-Ṣīḥāḥ Tācu'l-Luġati ve Ṣīḥāḥu'l-ʿArabīyye*, taḥ. Aḥmed ʿAbdul ġaffūr ʿAṭṭār, Beyrūt: Dāru'l-Melāyīn,1984.

CEBEL, Muḥammed Ḥasan. *el-Muʿcemu'l-İştiḳaḳī'l-Muʾeṣṣal*, Ḳāhire: Mektebetu'l-Ādāb bi'l- Ḳāhire, 2011.

CEMEL, Ḥasan ʿİzzeddīn. *Muʿcem ve Tefsīru'l-Luġevī li Kelimāti'l-Ḳur'an*, Ḳāhire: Elheyeti'l-Miṣrīyyeti'l-ʿAmme li'l-Kutub, 2008.

CERRAHOĞLU, İsmail. *Tefsir Usulü*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

CUBRĀN, Mesʻūd. *er-Rā'id*, Beyrūt: Dāru'l-ʻAlemi'l- Melāyīn, 1992.

DUMAN, Zeki. "Kelamullah'ın Levh-i Mahfuz'dan Cibril'e İntikali Ve Hz. Peygamber'e İnzali", *İslami İlimler Dergisi*, 5:1 (2010), ss.41-90.

EBŪ HİLĀL EL-ʿASKERĪ, Ḥasen b. ʿAbdillāh, *el-Furūḳu'l-Luġaviyye*, nşr. Muḥammed Bāsil ʿUyūn es-Suʿūd, Beyrūt: Dāru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2000.

ENDULŪSĪ, Ebū Muḥammed ʿAbdullāh b. ʿAbdu'l-Ḥak b. Ġalib. *el-Muḥarreru'l-Vecīz fī Tefsīri'l-Kitābi'l-ʿAzīz*, tah: ʿAbdus-Selām ʿAbduş-Şāfi Muḥammed, Beyrūt: Dāru'l Kutubi'l-İlmiyye 2001.

ESED, Muhammed. *Kur'ân Mesajı*, trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, 1997.

EZHERĪ, Ebu Manṣūr Muḥammed b. Aḥmed. *Tehẕību'l-Luġa*, taḥ.Aḥmed ʿAbdul̇alīm Berdūnī, Mışır: ed-Daru'l-Mışrīyye, 1967.

FERĀHĪDĪ, Ḫalīl b. Aḥmed. *Kitābul-ʿAyn*, taḥ. ʿAbdu'l-Ḥamīd Hīndavī, Beyrut: Dār'ul-Kutubi'l-'İlmīyye, 2003.

FEYYŪMĪ, Aḥmed b. Muḥammed b. ʿAlī el-Muḳrī. *el-Miṣbāḥu'l-Munīr*, Beyrūt: Mektebetu'l- Lubnān,1987.

FĪRŪZABĀDĪ, Mecduddīn Muḥammed b. Yaʿḳub. *el-Ḳāmūsu'l-Muhīṭ*, Beyrūt: Mūessesetur-Risāle, 2005.

GÜNGÖR, Mevlüt. "Kurân'ın Peyderpey İndirilmesindeki Hikmetler", *Diyanet Dergisi* 24:3 (1988), ss.3-23.

GÖZELER, Esra. *Kur'ân Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, İstanbul: Kuramer, 2016.

ḤĀKİM, Ebū ʿAbdillāh Muḥammed b. ʿAbdillāh en-Neysābūrī. *el-Mustedrek ʿalaṣ-Ṣahīheyn*, tah. Muṣṭafā ʿAbdulḳādir ʿAtā, Beyrūt: Dāru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1990.

HALİS, Zeki. "Tencîmu'l Kur'ân (Kur'ân'ın Parça Parça İnmesi)", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012, ss.1-372.

IṢFEHĀNĪ, Rāġib Ebu'l-ḳasim el-Ḥuseyn b. Muḥammed. *el-Mufredat fi Ġarībi'l-Ḳur'an*, taḥ. Muḥammed Seyid Kīlānī, Beyrūt: Dāru'l-Ma'rife, , tsz.

--------, *Mufredāt Elfāẓil'l-Ḳur'ān*, Beyrūt: Dāru'l-Ḳalem, 2009.

İBN FĀRİS, Aḥmed Ebu'l-Ḥuseyn. *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, taḥ. ʿAbdusselām Muḥammed Hārūn, Ḳāhire: Dār'ul-Fikir,1979.

İBN ḤACER, Şemsuddīn Aḥmed b. ʿAlī el-ʿAsḳalānī. *Fetḥu'l-Bārī*, Beyrūt: Dāru'l-Maʿrife, 1959.

İBN MANẒŪR Cemāluddīn Muḥammed b. Mukrim. *Lisānu'l-ʿArab,* Beyrūt: Dāruṣ-Ṣādir, 2011.

İBNU'L-CEVZĪ, Cemāluddin Ebu'l-Ferac. *Zādu'l-Meṣir fī ʿİlmi't-Tefsīr*, tah: ʿAbdurrazzāḳ el-Mehdī, Beyrūt: Dāru'l Kutubi'l-ʿArabī, 2001.

KARAMAN, Hayreddin ve dğr. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.

KOÇ, Mehmet Akif. T*efsirde Bir Kaynak İncelemesi es-Saʿlebī Tefsirinde Muḳātil b. Suleymān Rivayetleri*, Ankara: Kitâbiyât, 2005.

KOÇYİĞİT, Hikmet. "Kur'ân'ın Nüzul Sırasına Göre Tefsir edilmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12:23 (2013), ss.183-201.

KURṬUBĪ, Şemsuddin Ebū ʿAbdillāh Muḥammed b. Aḥmed. *el-Cāmiʿli Aḥkāmi'l-Ḳur'ān*, tah: Aḥmed el-Berdūnī ve İbrāhīm ʿAtfuyyuş, Ḳahire: Daru'l-Kutubu'l-Misriyye, 1964.

MAḲDİSĪ, Ebū Şāme Şihabuddīn ʿAbdurrahmān b. İsmaīl. *el-Murşidu'l-Vecīz*, tah. Ṭayyār Āltī Ḳūlāc Beyrūt: Dārus-Ṣādir, 1975.

MERĀĠĪ, Aḥmed Muṣṭafā. *Tefsīru'I-Merāġī*, Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

MUḲĀTİL B. SULEYMĀN. Ebū'l-Ḥesen Muḳātil b. Suleymān b. Beşīr'l-Ezdī el-Belḫī, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, thk. ʿAbdullāh Meḥmūd Şeḥāte, Beyrūt: Dāru İḥyāuʾ-Turāṯ, 2002.

NESEFĪ, Ebu'l-Berekāt ʿAbdullāh b. Maḥmūd. *Medārīku't-Tenzīl ve Ḥaḳāʾiḳut-Teʾvīl*, tah: Yūsuf ʿAlī Bedīvī, Beyrūt: Dāru'l-Kelimi'ṭ-Ṭayyib, 1998.

ÖZGEL, İshak. "Kur'ân'ın Üç Aşamalı Nüzûlü Anlayışının Lügavi Temelleri Üzerine. Bir Değerlendirme", *İnsan Bilimleri Araştırmaları* 3:5-6 (2001), ss.89-114.

ÖZTÜRK, Mustafa. *Kur'an, Vahiy, Nüzûl*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

RĀZĪ, Ebū ʿAbdillāh Muḥammed b. ʿUmer b. el-Ḥasan. *Mefātīḥu'l-Ġayb*, Beyrūt: Dāru İḥyāʾut-Turāṯi'l-ʿArabī, 1999.

RĀZĪ, Muḥammed b. ʿEbi bekr b. ʿAbdilḳādir. *Muḫtāru'ṣ-Ṣiḥāḥ*, Dimeşḳ: Mektebetu'l-Fettāl, tsz.

SEMĪNU'L-ḤALEBĪ, Aḥmed Ebu'l-ʿAbbās Şihabuddīn. *ʿUmdetu'l-Ḥuffāẓ fī Tefsīri Eşrefi'l-Elfāz*, nşr. Muḥammed Tuncī, Beyrūt: ʿAlemu'l-Kutub,1993.

SİBEVEYH, Ebu Bişr ʿAmr b. ʿUṯmān b. Ḳunbūr el-Ḥariṯī. *el-Kitāb*, tah. ʿAbdus-Selām Muḥammed Harūn, Ḳahire: Mektebetu'l-Ḫancī, 1988.

SOYSALDI, H. Mehmet. "Günümüzde Kur'an'ın Anlaşılması", *İslami Araştırmalar* 14:4 (2001), s.11.

SUYŪṬĪ, Celāluddīn ʿAbdurraḥmān b. Kemāl. *el-İtḳān fī ʿUlūmi'l-Ḳur'ān*, tah: Muḥammed Ebu'l-Faḍl İbrāhīm, Ḳahire: el-Heyʾetu'l-Miṣriyye, 1974.

ŞEVḲĀNĪ, Muḥammed b. ʿAlī b. Muḥammed b. ʿAbdullāh. *Fetḥu'l-Ḳadīr*, Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 1995.

ṬABERĪ, Ebū Cʿafer Muḥammed b. Cerīr. *Cāmiʿu'l-beyānʿan teʾvīli'l-Ḳur'ān*, thk. Aḥmed Muḥammed Şākir, Beyrūt: Mūessesetur-risāle, 2000.

TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. *Taberi Tefsiri*, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin İstanbul: Hisar Yayınevi, 2018.

TOSHİHİKO, Izutsu. *Kur'an'da Allah ve İnsan***,** trc. Süleyman Ateş, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1975.

YESŪ Î, Luvīs Ma'lūf. *el-Muncid fī 'l-Luġati'l-ʿArabīyyeti'l-Muʿāṣira*, Beyrūt: Maṭbūʿāti'l-Katolokīyye, 1997.

YILMAZ, Hasan. *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, Bursa: Kurav Yay., 2007.

ZECCĀC, Ebū İsḥaḳ İbrāhīm b. es-Serī b. Sehl. *Meʿāni'l-Ḳur'ān ve İʿrābuhū*, tah. ʿAbdu'l-Celīl ʿAbduh Şelbī, Beyrūt: ʿAlemu'l-Kutub, 1988.

ZEMAḴŞERÎ, Muḥammed b. ʿUmer b. Aḥmed Ebu'l-Ḳāsim Cārullāh el-Ḥarezmī. *Esāsu'l-Belāġa*, taḥ. Muḥammed Bāsil ʿU'yunū's-Sūd, Beyrūt: Dār'ul-Kutubi'l-"İlmīyye, 1998.

--------, *Keşşâf 'an Ḥeḳā'iki Ġavāmiḍi't-Tenzīl ve 'Uyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Te'vīl*, Beyrūt: Dāru'l-Kitābi'l-ʿArabī, 1986.

ZERḴĀNÎ, Muḥammed ʿAbdu'l ʿaẓīm. *Menāhilu'l-İrfān fī ʿUlūmi'l-Ḳur'ān*, Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 1988.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TÜRKÇE TEZ ÖZETİ FORMU

Kur'ân'da "*N-z-l*" Kökünün Semantik İncelemesi

(Yüksek Lisans Tezi)

Hafize Elderşevi

ÖZET

Çalışmamızda Kur'ân'ın nuzûl süreci içerisinde *n-z-l* kökünün anlamında daralma, genişleme veya değişme olup olmadığını tespit etmeyi amaçladık.

"Kur'ân'da "*N-z-l*" Kökünün Semantik İncelemesi" isimli bu çalışmamızın birinci bölümünde, *n-z-l* kökünün anlam tahlili için söz konusu kökün anlamı ilk ve son dönem Arapça sözlüklere dayanarak belirlenmiş ve bunların karşılıkları verilmiştir. İkinci bölümde de *n-z-l* köklü kelimeleri türevlerine ayırdık, nuzûl sırasına göre sıralayıp Mekkî ve Medenî olmak üzere iki kısımda Muḳātil, Ṭaberī ve Zemaḫşerî'nin tefsirlerinde inceledik. Bu inceleme sonucu ortaya çıkan türevleri konularına göre gruplara ayırıp birer örnekle açıklayarak bir sonuca ulaşmaya çalıştık. Kur'ân'ın indirilmesini de ifade eden bir kök olan ve Kur'an'da 257 âyette 12 formda 293 defa geçen *n-z-l* kökünün on tanesi cehennem, azap ve şeytanlar için kullanılırken geriye kalan iki yüz seksen üç tanesinin kıymetli şeyler için kullanılmıştır. Muḳātil ve Ṭaberī söz konusu kök için herhangi bir nuans farkına değinmezken, Zemaḫşerî'nin *n-z-l* kökü için nüans olduğunu tefsirinde ortaya koymaya çalıştığını tespit ettik.

Neticede çalışmamızda *n-z-l* kökünün Mekkî ve Medenî âyetlerindeki kullanımlarından, bazı lügat âlimlerinin ve tefsirlerini incelediğimiz müfessirlerden Zemaḫşerî'nin iddia ettiği nüanslarının olmadığını ve bu kökün herhangi bir anlam daralması, değişmesi veya anlam kaymasına uğramadığını tespit ettik.

Sayfa Sayısı: XI+190

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Esra Gözeler

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, *N-z-l*, Semantik, Muḳātil, Ṭaberî, Zemaḫşerî, Tefsir

Kabul Edildiği Yıl: 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İNGİLİZCE TEZ ÖZETİ FORMU

The Semantic Examination of "*N-z-l*" in the Qur'an

(M.S. Thesis)

Hafize Elderşevi

ABSTRACT

In our study, we aimed to analyze whether there is a narrowing, expanding and altering in the meaning of word *n-z-l* during the process of Qur'anic revelation.

We analyzed our study in two parts. In the first part, we identified meaning of *n-z-l* based on the first and last period of Arabic lexicons. In the second part, we seperated words that derived from *n-z-l* and sorted chronologically based on Mekki and Medeni surahs and anaylzed its meanindgs in Muqātil, Ṭabarī ve Zamakhsharī's tafseer works. We tried to come to a conclusion with an example of each derived words that were categorized based on their topics.

The *n-z-l* has been mentioned 293 times. These are as 12 different forms in 257 verses. They were mentioned 10 times for torment, hell and satan and rest of them were used for precious things including one of the words that refers to when Qur'an revealed. We found out that Zamakhsharī tried to touched based nuance of *n-z-l* in his tafseer although Mukqatil and Ṭabarī did not do. In conclusion, in our study, we found out that there is not any narrowing, expanding and altering in the meaning of word *n-z-l* according to some lugat scholars including explicators who thought of opposite opinion of Zamakhsharī's claims regarding the nuance of *n-z-l*.

Page Number: XI+190.

Supervisor: Associate Prof. Dr. Esra Gözeler

Keywords: Qur'n, *n-z-l*, Semantic, Muqātil, Ṭabarī, Zamakhsharī, Tafseer

Year: 2019